

**РОҲНАМОИ ФАННИ
ТЕХНОЛОГИЯИ ИТТИЛООТИЙ
СИНФИ 5 -УМ**

**Барои омӯзгорони муассисаҳои
таҳсилоти умумӣ**

**Вазорати маориф ва илми
Ҷумҳурии Тоҷикистон
тасдиқ кардааст**

**ДУШАНБЕ
МАОРИФ
2018**

УДК 373.167.1

ББК 32.97Я721

К-65

К-65. Комилиён Ф.С., Курбонов С., Саидов И.М. **Роҳнамои фанни технологияи иттилоотӣ синфи 5-ум** барои омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ. Душанбе, Маориф, 2018. 116 сах.

САРСУХАН

Омӯзгорони азиз! Низоми мусоири маорифи Тоҷикистон дар шароити кунунии рушди ҷомеа дастовардҳои қаблии дар соҳаи маорифи кишвар бадастомадаро нигоҳ дошта, бо истифода аз имкониятҳои бавучудомадаи рушди соҳа ва гузариш ба мъёрҳои таҳсилоти байнамилалӣ тасмим гирифтааст, ки муносибатҳои таҳсилоти босалоҳиятро роҳандозӣ намояд.

Зарурати гузариш аз низоми анъанавӣ, ки он дар асри XVII дар заминай принсипҳои дидактика ташаккул ёфтааст, ба муносибатҳои нави таълимӣ якчанд сабаби объективӣ дорад. Сабаби асосӣ дар он аст, ки низоми кунунӣ ё анъанавии таълим аз нигоҳи ташкили раванди таълим низоми синфӣ-дарсӣ буда, тибқи он мазмуну мундариҷаи дарс тавассути методҳои тавзехию аёнӣ амалӣ гардонида мешавад. Дар ин низом дар раванди дарс фаъолияти таълимӣ пурра аз тарафи омӯзгор идора карда мешавад. Омӯзгор натиҷаҳои таълими фанро арзёбӣ намуда, дараҷаи азхудкуни ҳар як хонандаро дар алоҳидагӣ месанҷад ва дар интиҳои соли хониш оид ба гузаронидан ё нағузаронидани хонанда ба синфи болоӣ қарор қабул мекунад. Китоби дарсӣ асосан барои иҷрои вазифаи хонагии хонандагон хизмат менамояд.

Дар низоми мазкур омӯзгор донишро дар шакли тайёр ба хонандагон пешниҳод менамояд. Хонандагон бошанд, онро қабул ва бозгӯйӣ мекунанд. Мағҳумҳои «соли таҳсил», «рӯзи дарсӣ», «ҷадвали дарсҳо», «танаффуси байни дарсҳо» ва «таътил» нишондиҳандаҳои асосии низоми синфӣ-дарсӣ ба ҳисоб мераванд.

Муносибати нави таълимӣ бошад, ба салоҳиятнокии ҳам хонандагону ҳам омӯзгорон нигаронида шуда, фаъолӣ, мустақилият ва озодии академии хонандогонро дар интиҳоби маводи таълимӣ ва омодагии онҳоро ба мавзӯи дарс таъмин менамояд, мавқеи назоратии омӯзгорро фаъолтар мегардонад ва хонандаву омӯзгорро ба истифодаи методҳои фаъолу самарабахши таълимӣ ҳидоят мекунад.

Муносибати босалоҳият ба таълим роҳу усулҳои амалии фаъолият кардани хонандагонро ташаккул дода, истифодаи самараноки онҳоро дар ҳалли масъалаҳои маърифатӣ, иҷтимоӣ, қасбӣ ва соҳаҳои марбута тақозо менамояд. Вазифаи салоҳиятҳо аз ташаккул додани малакаву маҳорати таълимӣ ва дар ин замина арзёбӣ карда тавонистани воқеяти онҳо иборат мебошад. Ин муносибати таълимӣ ба фардикунонии раванди таълим равона гардидааст.

Ҳамин тарик, муносибати босалоҳият ба таълим на ба гирифтани дониши тайёр, балки ба имкинояти аз бар намудани малакаҳои таълимӣ, тайёрии қасбӣ, маҳорати дар амал татбиқ карда тавонистани дониш ва ба роҳ мондани тарзи ҳаёти солим равона гардида, гиромӣ доштани арзишҳои ҷомеаҳои иттилоотӣ ва шаҳрвандиро ташаккул медиҳад.

Дар заминай муносибати босалоҳият дар амал татбиқ намудани мазмuni фанни «Технологияи иттилоотӣ», пеш аз ҳама, ба методикаи таълими фанни мазкур алоқамандӣ дошта, аз ҳар як омӯзгори ин фан талаб менамояд, ки вобаста ба имкониятҳои техникии мактаб, синфҳонаҳои компьютерии мӯчаҳҳаз, шабакаҳои интернетӣ ва дохилӣ, дараҷаи фаҳмиши мавзӯъҳои фан, интиҳоби усулҳои босамари расонидани дониш ва дастовардҳои педагогии бевоситаи худ малакаву маҳорати мавҷудаи худро дар дарсҳояш моҳирона истифода барад.

Муаллифон

БОБИ 1

1.1. Мавзӯй. Иттилоот, технология ва дониш – 1 соат

2. Салохиятҳо:

5.1.1. Мафхумҳои асосии назарияи иттилоотро номбар ва муайян карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

- ✓ Мафхумҳои асосии технологияи иттилоотиро баён карда тавонанд;
- ✓ Мафхуми иттилоот ва навъҳои онро муайян карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Мафхумҳои иттилоот, технология ва дониш: хамбастагии байни онҳо дар рушду камолоти инсон ва ҷомеа.

5. Воситаҳои аёй. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интиҳобӣ):

1. Ҳангоми тамошои телевизор чӣ гуна барномаҳоро тамошо мекунед?
2. Шумо бештар қадом нағъи китоб ё маҷаллаҳоро меҳонед?
3. Ҳангоми тамошои барномаи «Ахбор» бештар сухан дар бораи чӣ меравад?

7. Ташаккул додани салохиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади хотиррасон қардани донишҳои пешинai хонандагон ва ба вучуд овардани вазъияти ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат қардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Агар телевизор, китобҳо, маҷаллаҳо ва интернет набошад ҳабар чӣ гуна аз як гӯша ба гӯшаи дигар мерасад?
 2. Дар асрҳои пешина ҳабар чӣ гуна ба одамон мерасиданро шарҳ дихед.
- Пурсиши интиҳобӣ ва кӯтоҳ гузаронида ҷамъбаст қарда мешавад.

II. Шиносой бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тарики сӯхбат бо мазмуни маълумот оид ба иттилоот, технология ва дониш шинос қардан, тавсия дода мешавад.

Дар ҷараёни сӯхбат омӯзгор саволҳоро мутааллиқ ба омӯзиши се мафхуми асосии фанни технологияи иттилоотӣ – *иттилоот, технология ва дониш* мебахшад.

Калимаи «**иттилоот**» аз забони арабӣ ба забони тоҷикӣ ворид шуда, ҳоло ба мафхум табдил ёфтааст. Истилоҳи «иттилоот» маънои хеле васеъ дорад. Масалан, мафхумҳои арабиасоси «ҳабар» ва «маълумот» танҳо баъзе паҳлуҳои мафхуми иттилоотро дарбар гирифта, маънои пурраи онро ҳеч гоҳ ифода қарда наметавонанд. Мафхуми иттилоот бештар ба мафхуми байналмилалии «информатсия» наздик аст. Мафхуми «информатсия» аз калимаи лотинии «informatio» гирифта шуда, дар забони тоҷикӣ ба маънои фаҳмондадӣ, маънидодкунӣ, баёнкунӣ, ҳабардоркунӣ ва ғайра истифода бурда мешавад.

Инсон иттилоотро ба воситаи тамоми узвҳои ҳисси ҳуд қабул мекунад. Масалан, ў ба воситаи ҷашмони ҳуд дар бораи шакл, ранг ва андозаи ашёи муҳити атроф маълумот мегирад. Ба воситаи гӯшҳояш бошад, иттилооти нағъи савту садоиро қабул мекунад. Айнан ҳамин тавр, ў ба воситаи бинии ҳуд иттилооти заруриро оид ба бӯйи ашё, ба воситаи пӯсти ҳуд – доир ба ҳарорати ашё, ба воситаи забони ҳуд – оид ба мазаи ашё ва ғайра дарёфт қарда метавонад.

Ҳангоми қабул қардани иттилоот инсон ҳамеша доир ба ҳосиятҳои ашёи муҳити атрофи ҳуд ягон нағъ маълумот мегирад. Маълумоти дастраснамудаи ў метавонад нағ ё қуҳна бошад. Маълумоти нағ дониши инсонро доир ба ҳосиятҳои ашёи мазкур зиёд намуда, номуайяниҳои зехнии вайро оид ба ҳосиятҳои ин ашё бартараф менамояд.

Иттилоот – маълумоти нав дар бораи ягон ашёи муҳити атроф аст, ки сатҳи номуайяни дониши инсонро дар бораи хосиятҳои ҳамон ашё кам менамояд.

Таърифи зикршудаи истилоҳи “иттилоот” танҳо ба ашё мансуб нест, балки онро ба шахс, ҳодиса, рӯйдод ва ҳама гуна объектҳои муҳити атроф татбиқ кардан мумкин аст. Дар ҳама маврид иттилоот бояд сахех, мукаммал, муҳим, рӯзмарра, дастрас ва кӯтоҳ бошад, ки ин тавсифҳоро “хосиятҳои иттилоот” мегӯянд.

Мафҳуми истилоҳи “иттилоот”, пеш аз ҳама, бо амалҳои дарёфт, қабул, ғункунӣ, нигаҳдорӣ, захирасозӣ, табдил, сабт, ирсол ва истифода алоқаманд аст. Маҷмӯи ин амалҳоро “равандҳои иттилоотӣ” мегӯянд. Равандҳои иттилоотиро ҳам дар олами зинда, ҳам чомеа ва ҳам техника татбиқ кардан мумкин аст.

Мо бაъзе навъҳои иттилоотро аз китобҳои дарсӣ, мачаллаҳо, намоишҳои телевизионӣ ва умуман муҳити атрофи худ пайдо мекунем. Ин гуна иттилоотро бо тарзҳои шифоҳӣ, ҳаттӣ, имову ишора, бо ёрии алломатҳо ва ё компютер аз нав кор карда баромадан ва интиқол додан мумкин аст. Дар замони мо бо ёрии компютер бештар ҳелҳои ададӣ, матнӣ, графикӣ, савту садоӣ, видеоӣ, аниматсионӣ ва ҷандрасонани иттилоотро қабул, коркард ва паҳн менамоянд.

Иттилоот объекти моддӣ нест, бинобар он:

- ҳангоми интиқол додани он, вай дар ҷойи қаблӣ низ боқӣ мемонад;
- барои интиқол додани он ягон барандаи моддӣ зарур аст;
- новобаста аз навъи барандаи худ, миқдори он ҳамеша бетагайир мемонад.

Инсон дараҷаи навии маълумоти дастраснамудаашро танҳо дар натиҷаи бо маълумоти захиравии худ муқоиса намудан муайян карда метавонад. Тамоми маълумоти захиравии инсон оид ба ашё ва хосиятҳои онҳо дар майнаи сари инсон хифз карда мешаванд. Аз ин рӯ, майнаи сари инсонро «хотира» низ мегӯянд. Майнаи сари инсон танҳо вазифаи хотираро иҷро намекунад. Вай барои кор карда баромадани иттилоот низ хизмат мерасонад. Тарзи кор карда баромадани иттилоотро имрӯз бештар «технология» мегӯянд.

Калимаи «технология» аз ду вожаи юнонӣ – «techne» ва «logos» соҳта шудааст. Калимаи якум, «techne» дар забони тоҷикӣ маънои «маҳорат» ва калимаи дуюм, «logos» – илм (дониш гирифтан)-ро дорад. Дар маҷмӯъ, технологияро ҳамчун раванди табдилдиҳии як ашё ба ашёи дигар ё аз як ҳолати дигар овардани ашё фаҳмидан мумкин аст.

Технология – маҷмӯи амалҳое мебошад, ки барои расидан ба ҳадафҳои гузошташуда равона гардидааст.

Имрӯз аз мафҳуми «технология» қарib ҳамаи соҳаҳои илм ва истеҳсолот истифода мебаранд. Агар дар истеҳсолот технология – тарзи истеҳсоли маҳсулоти моддӣ бошад, дар илм технология – ин тарзи коркарди иттилооти соҳаи муайяни илм мебошад.

Технологияи истеҳсолӣ – раванди аз ашёи хом тайёр намудани маҳсулоти зарурӣ мебошад.
Технологияи иттилоотӣ-раванди табдилдиҳии иттилооти аввалия ба иттилооти натиҷавӣ мебошад.

Мазмуни номи фанни «Технологияи иттилоотӣ» ба мазмуни истилоҳоти «технология» ва «иттилоот» саҳт алоқаманд буда, тарзу усулҳои гуногуни дарёфт,

нигахдошт, коркард ва пахши (пахн намудани) иттилоотро дар назар дорад. Технологияҳои иттилоотиро технологияҳои компьютерӣ низ мегӯянд.

Мавзӯи фанни технологияи иттилоотӣ – иттилоот ва равандҳои иттилоотӣ буда, усулҳои ғункунӣ, табдил, сабт ва ирсоли иттилоотро бо ёрии компьютер меомӯзад.

Дар раванди истеҳсоли маҳсулоти моддӣ аз воситаву таҷхизоти гуногуни техникий истифода мебаранд. Дар раванди табдилдииҳи иттилооти аввалия ба иттилооти натиҷавӣ бошад, ҳамчун восита асосан компьютер мавриди истифода қарор дода мешавад.

Ҳангоми омӯзиши муҳити атроф микдори иттилооти мавҷудаи инсон нисбат ба ин ё он ашё, ҳолат ва хосиятҳои он метавонад тағиیر ёбад. Агар самти тағиیرёбӣ афзоянда бошад, он гоҳ **дониши** инсон низ оид ба он ашё мутаносибан меафзояд.

Инсон иттилооти мавҷудаи худро оид ба ашёи мушак ахҳас дар шакли дониши нав, мунтазам дар майнаи сари худ ба як тартиби муайян (низом) меорад. Донише, ки оид ба ягон ашё тавассути иттилооти дақиқ дастрас шудааст, метавонад дар ҳалли масъалаи дилҳоҳи ба он ашё даҳлдошта истифода бурда шавад. Дониш ба одамон имкон медиҳад, ки онҳо фаъолияти худро дуруст ва самаранок ташкил намоянд.

Дониш – шакли мавҷудият ва танзимноки натиҷаҳои фаъолияти маърифатӣ ва зеҳни инсон мебошад.

Фарқи асосии байни дониш ва додаҳои одӣ дар он аст, ки дониш соҳтори муайяни танзимшаванда дошта, ҳамеша фаъол аст, аммо додаҳо аз ин гуна хосиятҳо бебаҳраанд. Инсон дониши худро на танҳо дар майнаи сари худ ҳифз менамояд, балки онро дар шакли аломатҳо, нишонаҳо, образҳо ва гайра ба қайд гирифта, ба наслҳои оянда ба мерос мегузорад.

Байни се мағҳуми азҳудкардаамон (иттилоот, технология, дониш) вобастагии зич вуҷуд дорад. Ҳангоми дарёфти иттилооти нав, дониши мо оид ба ашёи муҳити атроф зиёд мегардад. Мо дониши азҳудкардаамонро дар табдилдииҳои ҳолати ашё истифода бурда, технологияи коркарди онҳоро мукаммал мегардонем. Натиҷаҳои технологӣ бошанд, метавонанд доир ба хосиятҳои ашё донишҳои навро тавлид созанд. Ин донишҳо, дар навбати худ, дар шакли иттилоот метавонанд аз нав дастраси тамоми инсоният гарданд.

Акнун татбиқи амалии мағҳумҳои иттилоот, технология ва донишро дар мисоли раванди аз таҳтаи синғӣ қӯҷонидани иттилооти дарсӣ дида мебароем:

- иттилооти тарафи омӯзгор дар таҳтаи синғӣ навишташуда (*иттилооти аввалия*);
- қалам, дафтар ва дигар лавозимоти дарсӣ (*воситаҳои техникии омӯзии*);
- тавонистани тарзи истифодай воситаҳои техникии омӯзиш (*технология*);
- донистани алифбо ва усулҳои хондану навиштан (*дониш*).

III. Кори дунафара.

Аз рӯйи матни китоби дарсӣ истифода карда мағҳумҳои иттилоот, технология ва донишро шарҳ дихед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Аз ҳаёт мисолҳои мағҳуми иттилоотро оварда, шарҳ дихед.

Гурӯҳи 2. Масъалаи зеринро ҳал қунед:

Аз ҳаёт мисолҳои мағҳуми технологияро оварда шарҳ дихед.

Гурӯҳи 3. Масъалаи зеринро ҳал қунед:

Аз ҳаёт мисолҳои мафҳуми донишро оварда шарҳ диҳед.

8. Ҷамъбаси дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хуносай дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташакқул додани мафҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо хавоб тайёр намуда, супоришҳоро ичро кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориши зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Иттилоот чист? Технология чӣ? Дониш чӣ?
2. Дониш ва иттилоот чӣ гуна вобастагӣ доранд? Дониш ва технология чӣ?
3. Иттилоотро чӣ тавр дарёфтан ва истифода бурдан мумкин аст?
4. Фарқи байни технологияи иттилоотӣ аз технологияи истеҳсолӣ дар чист?

Супоришиҳо:

1. Мавзӯро хонед ва онро нақл кунед.
2. Доир ба равандҳои дарёфт, коркард ва истифодаи иттилоот ду мисол биёред.

2.1. Мавзӯъ. Микдори иттилоот – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.1.1. Мафҳумҳои асосии назарияи иттилоотро номбар ва муайян карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Ченакҳои иттилоотро муайян ва фарқи карда тавонанд;
- ✓ Микдори иттилоотро чен карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Иттилоот ҳамчун меъёри камшавии номуайяни дониш.

Навъҳои иттилоот. Ченак ва микдори иттилоот.

5. Воситаҳои аёнӣ. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Оё донишҳои мегирифтаи шумо аз иттилоот вобастагӣ дорад?
2. Барои ба даст овардани иттилоот технология то чӣ андоза ба шумо кумак мерасонад?
3. Ба фикри шумо фарқи технологияи иттилоотӣ аз технологияҳои дигар дар чист?

7. Ташакқул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Шумо дар 15 дақиқа аз китоби дарсӣ чӣ миқдор иттилоот гирифта метавонед?
 2. Иттилооти гирифтаатонро шумо бо ҷумла, калима, ибора ё ҳарф чен мекунед?
- Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳи гузаронида, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан тавсия мешавад.

Проблема.

Мо ба компьютер иттилоотро доҳил ва хориҷ мекунем, ба фикри шумо дар компьютер қадом навъи рамзҳо дар ин кор истифода карда мешавад?

Барои чӣ?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ченакҳои ииттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Одамон ҳангоми ҳалли масъалаҳои гуногун бештар аз захираҳои ииттилоотӣ (дониш) истифода мебаранд. Агар ин ё он рӯйдод, ҳодиса ё обьект ҳар қадар пурратар омӯхташуда, доир ба он ҳарҷӣ бештар ииттилоот ҷамъ шуда бошад, он гоҳ ҳалли масъалаи ба он даҳлдор низ ҳамон қадар осонтар ёфта мешавад. Масалан, донистани тарзи истифодаи чор амали арифметикӣ имконият медиҳад, ки қимати ифодаи арифметикии дилҳоҳ ҳисоб карда шавад. Барои аз як забони гуфтугӯйии маъмулӣ ба дигар забон тарҷума намудани ягон матн бошад, донистани миқдори муайянни мағҳуму калимаҳои ин забонҳо мушак ахҳаси грамматикӣ кифоя аст.

Тавре аён гашт, дар ҳар ду маврид низ барои ичрои ин ё он амалу мақсад (ҳисобкунии қимати ифодаи арифметикӣ ё тарҷумайи матн) ба ғайр аз донистани ному тарзи навишти амалҳои арифметикӣ, ададҳо ё мағҳуму калимаҳои забонҳо, боз донистани қоидаҳои мушак ахҳаси ичрои ин амалҳо талаб карда мешавад. Қоидаҳои зикршуда тӯли солҳои дароз дар ҳалли ҳамин гуна масъалаҳо ба одамон хизмат намуда, ба дониш табдил ёфтаанд. Ин донишҳо як ҳиссачаи хурди дониши умумии инсониятро ташкил менамоянд. Онҳо ҳамчун захираи ииттилоотӣ дар хотираи одамон, китобҳо ва дигар навъи барандагони ииттилоот нигаҳдорӣ шуда, аз як насл ба насли дигар бемайлон интиқол дода мешаванд. Бо гузашти вақт ин қоидаҳо ончунон мукаммал ва суфта гаштаанд, ки барои ҳалли синфи масъалаҳои ба онҳо мувофиқ, зарурат ба ҷалби ягон миқдор дониши иловагӣ (иттилооти нав) дигар боқӣ намондааст.

Миқдори ииттилооти аз ягон манбаъ паҳншаванд мутлақо бузургии инфиродӣ буда, барои ҳар фард ба таври алоҳида муайян карда мешавад. Қимати ин бузургӣ мувофиқан, аз дараҷаи навӣ, муҳиммӣ, мукаммалӣ, рӯзмаррагӣ, шавқоварӣ ва саҳеҳии маълумоти дарёфтнамудаи фард вобаста аст. Аз ин рӯ, миқдори ииттилооти аз як манбаъ паҳншуда, барои гурӯҳи одамони онро дарёфта ҳеч гоҳ якхела шуда наметавонад.

Масалан, аз намоиши телевизионӣ ё ҳабари радиоӣ ҳар кас барои худ миқдори муайянни ииттилоот гирифта метавонад. Айнан ҳамин тавр, аз хондани мақолаи рӯзнома яке метавонад миқдори зиёди ииттилоот дарёбад, дигаре ҳеч. Чаро ин тавр аст? Барои он ки то чопи мақола дониши ҳар фард нисбат ба ваҷҳҳои дар мақола дарҷёфта дар сатҳҳои гуногун қарор дошта метавонад. Аз ин рӯ, яке аз мутолиаи он барои худ иттилооти зиёд мебардорад, вале дигаре ба маълумоти қаблии хеш заррае ҳам иттилооти нав зам карда наметавонад.

Дар натиҷаи дарёфти иттилооти зарурӣ, номуайяниҳои зеҳнӣ (нупуррагии дониш) оид ба масъалаи барои мо муҳим ҳатман кам мегардад. Агар дар натиҷаи қабул ва коркарди маълумот (иттилоот) тарзи ҳалли масъалаи омӯхташаванд пурра равshan гардад, яъне номуайяниҳои зеҳнӣ ба пуррагӣ аз байн раванд, он гоҳ мегӯянд, ки доир ба масъалаи мазкур иттилооти мукаммал дастрас карда шудааст. Дар ин маврид, ба дарёфти иттилооти иловагӣ зарурат боқӣ намемонад. Баръакс, агар бо дарёфт ва коркарди маълумот, дар ҳалли масъалаи таҳқиқшаванд номуайяниҳои зеҳнӣ боқӣ монанд (маълумоти дастрасшуда ё нав набошад ва ё ба масъалаи таҳқиқотӣ даҳл надошта бошад), он гоҳ мегӯянд, ки доир ба масъалаи мазкур ягон миқдор иттилоот гирифта нашудааст.

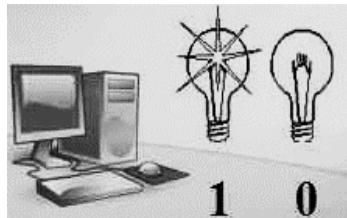
Ҳамин тариқ, миқдори иттилооти дар ҳабар (маълумот) маҳфузбуда аз дараҷаи навӣ ва сатҳи шавқоварии он барои қабулкунанда вобаста мебошад. Бо дарёфти иттилооти зарурӣ сатҳи номуайянни дониш доир ба мавзӯи таҳқиқотӣ паст мегардад.

Миқдори иттилооти манбаъ мувофиқан аз рӯйи дараҷаи навӣ, муҳиммӣ мукаммалӣ, рӯзмаррагӣ, шавқоварӣ ва саҳеҳии инфиродиаш муайян карда мешавад.

Раванди шаклгирии тасвири иттилоотро *рамзбандӣ* мегӯянд. Одатан, зери мафхуми рамзбандӣ гузариш аз як тарзи тасвир ба дигар тарзро мефаҳманд, ки он барои нигаҳдорӣ, интиқол, хифз ва коркарди иттилоот созгортар аст.

Компьютер танҳо навъи иттилоотеро кор карда баромада метавонад, ки вай дар шакли рақамӣ тасвир шуда бошад. Ҳар гуна навъи дигари иттилоот – садо, наво, матн, график, расм, нишондоди афзор ва ғайра пеш аз коркарди компютериаш ҳатман ба шакли рақамӣ табдил дода мешавад. Компьютер ҳар гуна иттилоотро бо пайдарпайии ду рақами дуй – сифр (0) ва як (1) тасвир менамояд, ки ин рақамҳоро **бит** (binary digit–bit) мегӯянд.

Дар асл компютер, ҳамчун воситаи техникӣ, на бо рақамҳои дуй, балки бо ҷараёни электрикӣ кор мекунад. Дар ноқилҳои компютер шиддати ҷараёни электрикӣ яке аз ду вазъро дошта метавонад: будан ё набудан. Барои осонӣ, мавҷуд будани шиддати электрикиро рамзан бо рақами дуии як (1) ва мавҷуд набудани онро бо рақами дуии сифр (0) ишорат кардан одат шудааст.

Бит (bit) – ҳурдтарин воҳиди ченаки иттилоот буда, қимати он ба 1 ё 0 баробар аст.

Усули бо битҳо тасвир кардани иттилоотро рамзандии дуӣ (binary encoding) мегӯянд.

Дар амалия ҳангоми рамзандии алломатҳо бештар аз бузургии калонтар – **байт** (byte) истифода мебаранд, ки вай ба 8 бит баробар аст. Бо ёрии як байт 256 алломатро рамзандӣ кардан мумкин аст. Мувофиқати байни байтҳо ва алломатҳо бо ёрии ҷадвалҳои маҳсус ба танзим оварда мешаванд. Масалан, мувофиқи ҷадвали маҳсуси рамзандии Кoi8-R рамзи ҳарфи M ба 11101101, рамзи ҳарфи I ба 11101001 ва рамзи алломати «мавқеи холӣ» ба 00100000 баробар аст.

Иттилооти гуногун бо миқдори рақамҳои 0 ва 1 (битҳо)-и рамзояшон аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Миқдори битҳо андозаи иттилоотро муайян менамояд. Барои ҷенкунии миқдори иттилоот, дар баробари бит ва байтҳо, аз ченакҳои боз ҳам калонтар истифода мебаранд:

Кбайт(килобайт) = 1024 байт;
Мбайт (мегабайт) = 1024 Кбайт;
Гбайт (гигабайт) = 1024 Мбайт;
Тбайт (терабайт) = 1024 Гбайт;
Пбайт (петабайт) = 1024 Тбайт;
Эбайт (эксабайт) = 1024 Пбайт.

Мисолҳо доир ба андозагирии иттилоот:

1. Калимаи «хона» аз 4 ҳарф иборат аст. Барои як ҳарф як байт хотираи компютер чудо карда мешавад. Калимаи «хона»-чанд бит иттилоот дорад?

Ҳал: Азбаски 1 байт = 8 бит ва $4 \cdot 8 = 32$ аст, пас калимаи «хона» дар худ 32 бит иттилоот дорад.

2. Миқдори иттилооти китобҷаи 20 саҳифадоштаро, ки ҳар як саҳифааш 30 сатр ва ҳар як сатраш 40 алломат дорад, ин тавр ҳисоб мекунанд:

Як сахифаи китобча $30 \cdot 40 = 1200$ байт иттилоот дорад. Пас дар 20 сахифа $1200 \cdot 20 = 24000$ байт ё $24000 : 1024 = 23,4375 \approx 23,4$ Кбайт ва ё $23,4 : 1024 \approx 0,023$ Мбайт иттилоот мавчуд аст.

III. Кори дунафара.

Аз рўйи ченакҳои иттилоотӣ миқдори иттилооти китобчай 52 сахифадоштаро, ки ҳар як сахифааш 33 сатр ва ҳар як сатраш 48 аломат дорад, ҳисоб кунед. Хонандагон аввал мустақилона, пас дунафарӣ корро анҷом диханд. Интихобан, ҷавоби якчанд дунафараро бо аҳли синф дидা бароед ва дурустии онро санҷед.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ. Аҳли синфро ба гурӯҳҳо муттаҳид намоед. Аз китоби дарсӣ як сахифа ба як гурӯҳ муайян намоед ва ҳоҳиш кунед, ки миқдори иттилоотро бо ченакҳои иттилоотӣ ҳисоб кунанд.

Гурӯҳи 1. Миқдори иттилооти сахифаи 4-ро ҳисоб мекунад.

Гурӯҳи 2. Миқдори иттилооти сахифаи 5-ро ҳисоб мекунад.

Гурӯҳи 3. Миқдори иттилооти сахифаи 6-ро ҳисоб мекунад.

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло дар таҳтаи синф бо хонандагон мухокима карда, хуносай дуруст бароварда, тарзи дурусти супоришро муайян созед.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро ичро кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рўйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Миқдори иттилоот чӣ тавр муайян карда мешавад?
2. Рамзандии иттилоот чист?
3. Кадом ченакҳои иттилоотро медонед?

Супориши:

1. Накли хаттии 2 сахифаи 23-сатраро ташкил дода, дар ҳар як сатраш 35 аломат чой дода шудааст. Андозаи иттилооти нақли хаттиро ҳисоб кунед.

3.1. Мавзӯъ. Технологияҳои иттилоотӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.1.1. Мағҳумҳои асосии назарияи иттилоотро номбар ва муайян карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Марҳалаҳои инкишофи технологияи иттилоотиро муайян ва фарқ карда тавонанд;
- ✓ Вазифаҳои нармағзори технологияи иттилоотиро нишон дода тавонанд;
- ✓ Технологияи иттилоотиро аз дигар технологияҳо фарқ карда тавонанд;
- ✓ Шабакаи компьютерӣ ва шабакаи телефониро муайян ва фарқ карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Технологияи иттилоотӣ. Ташаккулёбии «Технологияи иттилоотӣ» ҳамчун илм. Монандӣ ва тафовути технологияҳои иттилоотӣ аз дигар технологияҳо.

5. Воситаҳои аёнӣ. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Ба ақидаи шумо ҷаро дар технологияи иттилоотӣ рамзандиро истифода мебаранд?
2. Барои дастрас намудани иттилоот кадом ченакҳо истифода карда мешавад?

7. Ташаккул додани салохиятхο.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Кори дунафара.

Саволҳо:

1. Ба ақидаи шумо иттилоотро чӣ гуна аз як гӯша ба гӯшаи дигар интиқол намудан мумкин аст?

2. Кадом ихтиrottоро медонед, ки иттилоотро бо он дастрас кардан мумкин аст?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузоред, бигузор ақидаҳояшонро дар шакли ибора баён намоянд. Онҳоро бо аҳли синф муҳокима ва ҷамъбаст намоед.

Проблема.

Агар раванди истифода аз маҷмӯи воситаҳо ва усулҳои коркарду интиқоли додаҳо ва иттилооти аввала набошад, пас барои ба даст овардани иттилооти сифатан нав қадом мушак килот моро интизор аст?

Барои чӣ?

III. Шиносой бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба технологияи иттилоотӣ шинос намоед.

Равандҳои иттилоотӣ ба воситаи технологияҳое пеш мераванд, ки онҳоро “технологияҳои иттилоотӣ” мегӯянд. Мағҳуми технологияи иттилоотӣ (ТИ) ҳамрадифи мағҳуми англисии “information technology (IT)” мебошад. Тавре медонем, технологияи иттилоотиро технологияи компютерӣ низ мегӯянд. Калимаи «технология – techne» юнонӣ буда, маънояш маҳорат, санъат, тавонӣ, уҳдабарӣ ва кордонӣ мебошад.

Технологияҳоро шартан ба ду навъ ҷудо мекунанд: моддӣ ва иттилоотӣ. Ин технологияҳо ба ҳамдигар ҳам монандӣ ва ҳам тафовут доранд. Тарзи амалишавии технологияҳои моддӣ ва иттилоотиро бо ҳамдигар муқоиса кардан мумкин аст.

Таҳти технологияи истеҳсолоти моддӣ раванде фаҳмида мешавад, ки он тавассути маҷмӯи воситаҳо ва усулҳои коркарду истеҳсол ва тағйирдиҳандай вазъу ҳосиятҳо ва шакли захираҳо ба маҷро медарояд ва онҳоро ба маҳсулоти моддӣ табдил медиҳад. Технологияи истеҳсолоти моддӣ сифат ва вазъи аввалай модда, захира ё маводро дигаргун месозад.

Иттилоот ҳамчун яке аз арзишмандтарин захираҳои ҷомеа дар қатори пурбаҳотарин захираҳои табиӣ, аз қабили нафт, газ ва дигар қанданиҳои фоиданок қарор дорад. Аз ин рӯ, раванди коркарди иттилоотро низ ба мисли раванди коркарди ин захираҳои моддӣ технология мегӯянд.

Технологияи иттилоотӣ – равандест, ки бо истифода аз маҷмӯи воситаҳо ва усулҳои коркарду интиқоли додаҳо ва иттилооти аввала, барои ба даст овардани иттилооти сифатан нав пешбинӣ шудааст.

Агар ҳадафи асосии технологияи истеҳсолоти моддӣ – истеҳсоли маҳсулоти моддии талаботи инсонро қонеъкунанда бошад, он гоҳ ҳадафи технологияи иттилоотӣ – истеҳсоли иттилоотест, ки дар асоси он қарор идорӣ қабул карда мешавад.

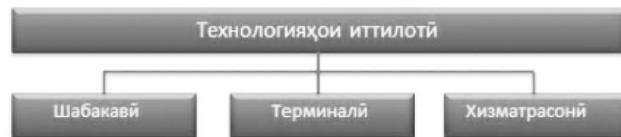
Давраҳои инкишофи технологияҳои иттилоотиро шартан ба шаш марҳала тақсим мекунанд:

- марҳалаи 1-ум (то нимаи дуюми аспи XIX) – технологияи иттилоотии «дастӣ». Сахтафзори ин марҳала-қалам, рангдон, китоб, воситаҳои одитарини ҳисоббарори дастӣ;
- марҳалаи 2-юм (аз охири аспи XIX то солҳои 40-уми аспи XX – технологияи «механикӣ». Сахтафзори ин марҳала – мошини чопкуни меканикӣ, фонограф, арифмометр, телеграф, телефон, диктофон, почта;
- марҳалаи 3-юм (аз солҳои 40-ум то 60-уми аспи XX) – технологияи иттилоотии «барқӣ». Сахтафзори ин марҳала – мошинҳои электронии ҳисоббарори (МЭХ) лампавӣ ва таъминоти барномавии ба онҳо мувоғиқ, мошинҳои чопкуни барқӣ, телетайпҳо (телеқсҳо), дастгоҳҳои нусхабардорӣ (ксероксӣ), диктофон, магнитофонҳои портативӣ;
- марҳалаи 4-ум (солҳои 70-ум ва мобайни солҳои 80-уми аспи XX) – технологияи иттилоотии «электронӣ». Сахтафзори ин марҳала – мошинҳои электронии ҳисоббарори калон ва бар пояи онҳо оғарида шудани системаҳои худкори идорӣ ва системаҳои иттилоотӣ-чустуҷӯй бо маҷмӯи васеи барномаҳои пойгоҳӣ ва маҳсусгардонидашуда;
- марҳалаи 5-ум (аз миёнаи солҳои 80-уми аспи XX) – технологияи навии иттилоотии «компьютерӣ». Сахтафзори ин марҳала – компьютерҳои фардӣ ва маҷмӯи васеи маҳсулоти барномавии стандартӣ ва фармоишни таъйиноташон гуногун;
- марҳалаи 6-ум (аз миёнаи солҳои 90-уми аспи XX) – технологияи навини «Internet/Intranet». Сахтафзори ин марҳала – системаҳои компьютерӣ бо вақти тақсимшуда, шабакаҳои компьютерии маҳаллӣ, минтақавӣ ва саросарӣ.

Асоси технологияҳои иттилоотии мусирро нармафзори (маҳсулоти барномавии) он ташкил медиҳад. Ба сифати Нармафзори ТИ ҳама гуна барномаҳои маъмули таъйиноти умурро доҳил кардан мумкин аст: протессорҳои (виросторони) матнӣ, протессорҳои графикӣ, системаҳои нашриявии болоимизӣ, ҷадвалҳои электронӣ, барномаҳои рӯнамосоз, браузерҳо, забонҳои барномарезӣ, системаҳои идоракуни пойгоҳи додаҳо, дафтарҳои ёддошти электронӣ, тақвимҳои электронӣ, системаҳои ташхисӣ, системаҳои иттилоотии таъйиноташон функционалӣ – молиявӣ, муҳосиботӣ, маркетингӣ ва ғайра.

Нармафзори технологияи иттилоотӣ маҳсулоти барномавист, ки он имконияти амалигардонии ҳадафҳои гузошташударо муҳайё месозад.

Технологияҳои иттилотӣ фарогири тамоми захираҳое мебошанд, ки онҳо барои идоракуни иттилоот равона гардидаанд. Ба ин гуна захираҳо, пеш аз ҳама, компьютерҳо, нармафзорҳои ба онҳо мувоғиқ ва шабакаҳо доҳил мешаванд, ки онҳо барои соҳтан, нигоҳ доштан, идора кардан, пахн намудан ва ҷустуҷӯй кардани иттилоот пешбинӣ шудаанд.

Дар замони мо шабакаҳои гуногуни интиқоли додаҳо мавриди истифода қарор доранд. Ин шабакаҳо одатан аз маҷмӯи дастгоҳҳои канории алоқавӣ (терминалҳо) иборатанд, ки онҳо бо ҳатҳои интиқоли додаҳо ва таҷхизоти васлкунанда (гириҳҳои шабака) муттаҳид гардонида шудаанд. Ҳатҳо ва гириҳҳо табодули иттилоотро байни терминалҳо таъмин менамоянд. Бештар ду навъи шабака – телефонӣ ва компьютерӣ мавриди истифода аст.

Шабакаи телефонӣ – шабакаест, ки дастгоҳҳои канории алоқавии он табдилдиҳандагони одии сигнали барқӣ ба возеҳӣ-шунавоӣ ва баръакс мебошанд.

Шабакаи компьютерӣ – шабакаест, ки дастгоҳҳои канории иртиботии он компьютерҳо мебошанд.

Усули асосии пайвастан ба Интернет – истифодабарӣ аз модеми ба шабакаи телефонӣ (усули борикҳат) васлшуда мебошад. Гарчанде ин усул дорои ҳама гуна функсияҳои зарурии корбарӣ бошад ҳам, аксар истифодабарандагони Интернет дастрасии усули паҳнхатро афзал мешуморанд. Мағҳуми паҳнхат таҷассумгари доираи васеи технологияҳо мебошад, ки онҳо суръати баланди интиқоли додаҳо ва дастрасӣ ба шабакаи Интернетро таъмин менамоянд. Дар ин технологияҳо асосан аз сим ё торҳои нахӣ-нурӣ истифода мебаранд.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ. Аҳли синфро ба гурӯҳҳо муттаҳид намоед. Аз китоби дарсӣ мағҳуми ба гурӯҳ тааллук доштаро мутолиа карда, доир ба он “ КЛАСТЕР” тартиб дода, маърӯза омода кунанд.

Гурӯҳи 1. Навъҳои технологияҳо.

Гурӯҳи 2. Марҳалаи инкишофи технологияҳои иттилоотӣ.

Гурӯҳи 3. Нармағзори технологияи иттилоотӣ.

Гурӯҳи 4. Шабакаи компьютерӣ ва шабакаи телефонӣ.

8. Ҷамъости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хulosai дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои Нармағзори технологияи иттилоотӣ, шабакаи компьютерӣ ва шабакаи телефонӣ мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда супоришҳоро иҷро кунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Технологияҳои иттилоотиро шумо чӣ тавр тасаввур мекунед? Қадом навъҳои технологияҳоро медонед?
2. Ҷанд марҳалаи инкишофи технологияҳои иттилоотӣ маълум аст? Онҳоро номбар кунед.
3. Нармағзори технологияи иттилоотӣ чист?

4. Шабакаи компьютерй аз шабакаи телефонй чй фарқ дорад?

Супории:

1. Марҳалаҳои инкишофи технологияҳои иттилоотиро дар шакли ҷадвал ва нақша тасвир намоед.

4.1. Мавзӯй. Фарҳанги иттилоотӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.1.1. Мафхумҳои асосии назарияи иттилоотро номбар ва муайян карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

- ✓ Мафхумҳои асосии технологияи иттилоотиро байён карда тавонад;
- ✓ Мафҳуми иттилоот ва навъҳои онро муайян карда тавонад.

4. Барномаи дарс. Иттилоот ва ҷомеа. Одоби муошират. Фарҳанги иттилоотӣ.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Ба ақидаи шумо ҷаро инкишофи технологияҳои иттилоотӣ аз марҳалаҳо иборат аст?

2. Шумо қадом нармағзори технологияи иттилоотиро номбар карда метавонед?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади хотиррасон кардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани вазъияти ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Кори дунафара.

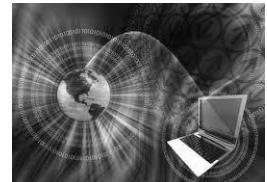
Саволҳо:

1. Фарқ ва монандии шабакаи компютерӣ ва шабакаи телефониро дар диаграммаҳои Венна тасвир намоед.

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда ҷамъбаст карда мешавад.

II. Шиносой бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба фарҳанги иттилоотӣ шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Дар ҷараёни сухбат омӯзгор саволҳоро мутааллиқ ба омӯзиши фарҳанги иттилоотӣ мебахшад.

Одамон дар ибтидои тамаддун низ оид ба тарзҳои идоракуни объектҳои муҳити атрофи худ дониши муайяне доштаанд. Баъдтар, вобаста ба сатҳи рушди ҷомеа, меъёри иштирок дар идораи равандҳои гуногун муттасилан аз донишу малакаҳои фардӣ ба донишу таҷрибаҳои сарчамъӣ табдил ёфтааст. Тавассути ин донишҳо коркарди иттилоот ва қабули қарорҳои даҳлдор низ қадам ба қадам беҳтар роҳандозӣ шуда, ба фарҳанги башарӣ табдил ёфтааст.

Марҳалаҳои технологиеро, ки восита ва усулҳои коркарди иттилоотии онҳо боиси тағиироти қатъӣ ва қуллии ҷомеа гаштаанд, “инқилобҳои иттилоотӣ” мегӯянд. Инқилоби якуми иттилоотӣ ба ихтирои ҳат марбут буда, тарзи захирасозӣ ва расонидани донишшро қуллан тағиир додааст. Инқилоби (нимай асри XVI) дуюмро, ки бо технологияи китобчопкунӣ алоқаманд аст, яке аз аввалин технологияҳои иттилоотӣ меҳисобанд.

Инқилоби (охири асри XIX) сеюми иттилоотӣ ба ихтирои барқ вобастагӣ дошта, ҳамчун давраи зуҳури воситаҳои иртиботи иттилоотӣ машҳур гардидааст. Инқилоби ҷорум (солҳои 70-уми асри XX) ба технологияи микропротессорӣ ва ихтирои

компьютерҳои фардӣ марбут аст. Ин инқилоб тамаддуни башариро ба ҳолати гузариш аз марҳалаи рушди саноатӣ ба марҳалай иттилоотӣ қарор додааст.

Чомеаи саноатӣ ба рушди саноат, такмили воситаҳои истехсолот, тақвияти низоми захирасозӣ ва назорати сармоя равона гардидааст. Дар ин чомеа нақши асосиро раванди навсозии истехсолот (инноватсия) мебозад.

Чомеаи саноатӣ – чомеаест, ки сатҳи рушди он аз рӯйи сатҳи тараққиёти саноат ва пойгоҳи техникии он муайян карда мешавад.

Дар чомеаи иттилоотӣ бошад, фаъолияти чӣ шахси алоҳида ва чӣ гурӯҳи одамон ба самаранок истифода бурда тавонистани иттилоот равона гардидааст. Дар чомеаи мазкур ичрои ҳар гуна амал ба ҷамъоварӣ ва коркарди иттилоот, таҳлили натиҷаҳо ва қабули қарор вобаста гардонида мешавад. Истифодаи компьютер дар тамоми соҳаҳо дастрасӣ ба манбаъҳои боэътиими иттилоотро таъмин менамояд. Дар соҳаҳои истехсолӣ ва иҷтимоӣ раванди корбарӣ худкор гардонида мешавад. Рушди чомеаро на истехсоли маҳсулоти моддӣ, балки маҳсулоти иттилоотӣ муайян мекунад. Дар чомеаи иттилоотӣ на танҳо тарзи истехсолот тағиیر мебад, балки системаи арзишҳо дигаргун мешаванд. Талабот ба дониш меафзояд.

Асоси моддӣ-техникии чомеаи иттилоотиро системаҳои бар пояи техника ва шабакаҳои компьютерӣ гузошташуда ва низомҳои алоқавии телекоммуникатсионӣ ташкил медиҳанд.

Чомеаи иттилоотӣ – чомеаест, ки аксар узви он ба истехсол, нигаҳдорӣ, коркард, фурӯш ва табодули иттилоот машғуланд.

Иттилоотонӣ – раванди қонунии инкишофи чомеа буда, танҳо ба иттилоот ва дониш асос ёфтааст. Раванди иттилоотонии чомеа қисми пойгоҳии инқилоби панҷуми иттилоотиро ташкил медиҳад. Натиҷаи ниҳоии раванди иттилоотонӣ – бунёди чомеаи иттилоотӣ мебошад.

Иттилоотонӣ – равандест, ки дар он талаботи шахси дилҳоҳ барои дарёфти иттилооти зарурӣ қонеъ гардонида мешавад.

Чомеаи иттилоотӣ дар бунёди худ ба тафаккур – ҳамчун ба афзори идроқ, ба иттилоот – ҳамчун ба натиҷаи идроқ такъя мекунад. Шароити нав вобастагии иттилоотии як нафарро аз иттилооти бадастовардаи нафарони дигар ба вучуд меорад. Ин далели он аст, ки инсон бояд дорои сатҳи муайяни фарҳанги корбарӣ бо иттилоот ва дорои фарҳанги иттилоотӣ бошад.

Фарҳанги иттилоотӣ – маҳорати мувофиқи мақсад истифода бурда тавонистани иттилоот ва дар равандҳои дарёфт, коркард ва интиқоли иттилоот татбиқ карда тавонистани технологияҳои иттилоотӣ мебошад.

Фарҳанги иттилоотӣ ба табиити иҷтимоии инсон алоқаманд аст. Вай маҳсули эҷодии истеъдодҳои гуногуни инсон буда, дар ҷанбаҳои зерин зоҳир мегардад:

- малакаи истифодаи дурусти таҷҳизоти техникӣ, аз телефони ҳамроҳ то компьютери фардӣ ва шабакаҳои компьютерӣ;
- қобилияти истифода бурда тавонистани технологияи иттилоотӣ;
- маҳорати аз манбаъҳо ҷудо карда тавонистани иттилооти зарурӣ;

- пешниҳод карда тавонистани иттилоот дар шакли зарурӣ;
- донистани асосҳои таҳлилии коркарди иттилоот.

Омили асосии инкишофи фарҳанги иттилоотӣ системаи маориф буда, нишондиҳандаи муҳими он барои муҳити иттилоотии Тоҷикистон донистани забонҳои англисӣ, русӣ ва хитойӣ ба ҳисоб меравад. Барои дар ҷомеаи иттилоотӣ фаъолона ва пурсамар зиндагӣ кардан, бо фарҳанги иттилоотӣ аз ҳурдсолӣ шинос шудан зарур аст: аввал бо ёрии бозичаҳои электронӣ, баъд планшет, компьютери фардӣ ва технологияҳои иттилоотии мусир.

Фарҳанги муоширати шабакавӣ. Муҳимтарин паҳлуи фарҳанги иттилоотӣ, муошират дар шабакаҳои компьютерӣ мебошад. Ин тарзи нави муошират бо пайдоиши Интернет рӯйи кор омада, дар байни тамоми табақаҳои аҳолии сайёра, хусусан наврасон ва ҷавонон, ҳеле маъмул ва машҳур гаштааст. Шаклҳои паҳнгаштаи муоширати шабакавӣ муошират дар речай vakти воқеӣ (муо-ширати «зинда», чат, онлайн – online – дар ҳатти алоқа), телеконфронс ва мукотибот бо почтаи электронӣ ба ҳисоб меравад. Масалан, дар телеконфронс мубодилаи иттилооти байни корбарони шабака одатан дар мавзӯи муайян баргузор мегардад. Дар он сарҳад-ҳои ҷуғрофӣ ва забонӣ вучуд надоранд, ҳайат ва миқдори иштирокчиёни он низ ихтиёри мебошад. Аз ин рӯ, ҳангоми муошират дар телеконфронс риоя намудани меъёрҳои нонавиштаи ахлоқӣ ҳеле муҳим буда, сатҳи фарҳанги умумии шаҳсрӯи нишон медиҳад.

Умуман, одобу ахлоқ аз зумраи он хусусиятҳои шаҳсӣ мебошанд, ки онҳо ҳанӯз аз овони тифлӣ бо аллаи модар оғоз ёфта, дар муҳити оилавӣ тадриҷан ташаккул мейбанд. Агар ҳангоми муошират меъёрҳои одитарини сухбати байниҳамдигарӣ риоя гардад, он гоҳ ҳулосаи ҳамсуҳбат ин аст, ки рақиби ў дорои ахлоқи ҳамида будааст. Дар ҳолати риоя нагардидани онҳо, ҳамсуҳбат мекӯшад, ки ҳарҷӣ зудтар сухбатро анҷом дихад.

Тарзи муошират дар оила, қӯча, мактаб, байни ҳамсолон, ҳаммаслакон, дӯston ва ҷойҳои ҷамъиятий аз ҳамдигар фарқ доранд. Агар ҳангоми муошират бо наздиқону пайвандон ва дӯстону ҳамсолон мо каме фориғбол ва озод бошем, пас дар сухбати меҳмонону калонсолон ва ношиносон бояд эҳтиёткор бошем.

Муоширати шабакавии байни наврасону ҷавонон дар сатҳҳои гуногун амалӣ мешавад. Агар як қисми ками онҳоро хуб арзёбӣ кунем, пас қисми зиёди онҳо ба талаботи меъерии муошират дар шабака ҷавобгӯ намебошанд. Ҷавонон, хусусан баъзе наврасони мактабҳон, ҳангоми муошират дар Интернет ба дағалӣ ва беодобӣ роҳ медиҳанд. Аммо ин тарзи муошират мақбул нест. Онҳо бояд хуб дар ёд дошта бошанд, ки шабака моли омма ва дастраси умум аст.

Муошират дар чат як тарзи озод ва демократии сухбат дар шабака аст. Ҳамсуҳбатон бояд қоидаҳои зерини муоширатро риоя намоянд:

- истифодаи забони гуфтугӯе, ки аксар бо он сухбат мекунанд;
- ба иззати нафси ҳамсуҳбат нарасидан;
- пайғомҳои одӣ ва фахмо равон кардан;
- аз мавзӯи сухбат бехуда берун нарафтан;
- аз истифодаи забони кӯчагӣ ва ибораҳои қабех ҳуддорӣ намудан;
- дар мавриди писанд наомадани ҳамсуҳбат муоширатро қатъ гардондан.

Ҳангоми баргузории **телеконфронсҳо** муошират дар шаклҳои корӣ, илмӣ, тарбиявӣ, фароғатӣ ва дӯстона амалӣ гашта, муҳити ташкилии онҳо метавонанд аз ҳамдигар ба қуллӣ фарқ дошта бошанд. Дар ҳар гуна ҳолат қоидаҳои зерини муоширатро риоя бояд намуд:

- ба андешаи ҳамсуҳбатон эҳтиром гузоштан, ҳатто агар он бо ақидаи шумо номувоғиқ бошад;
- андешаи ҳудро кӯтоҳ баён намудан;
- аз мавзӯи сухбат берун нарафтан;

- ба ғалатҳои содирнамудаи худ икрор шудан;
- дурустии фикри худро исбот кардан;
- худнамой накардан;
- ҳамсүхбатонро таҳқир накардан;
- аз сүхбати ногувор сари вақт берун шудан.

Мукотиба дар *почтаи электронӣ* метавонад тамоюли корӣ ё хусусӣ дошта бошад. Услуби навишти мактубҳои хусусӣ ба муносибатҳои байнишахсӣ вобастагӣ дорад. Таҳияи мактубҳои корӣ бошад, тибқи услубҳои расмӣ амалӣ гардонида мешавад. Коидаҳои мукотибот:

- мақсадро муҳтасар баён намудан;
- танҳо дар доираи мавзӯи муайяншуда пайғом навиштан;
- пайғомро бе ғалат навиштан;
- ба иззати нафси гирандаи мактуб нарасидан;
- нисбат ба гирандаи мактуб хайрҳоҳ будан;
- дар баргардонидани ҷавоби мактуб маътал нашудан;
- парвандҳои ҳаҷманд калонро пас аз бойгонисозӣ замима гардондан;
- дар интиҳои мактуб ному насаби худро (имзо) қайд кардан.

Ҳангоми мукотиботи электронӣ ба ҷойи баъзе калимаҳо ё ибораҳои эҳсосотӣ аз алломатҳои маҳсуси *смайл* (smile – табассум) истифода мебаранд. Бо ёрии смайлҳо ҳолатҳои рӯҳии инсон, яъне ☺ – хурсандӣ, ☻ – ҳайронӣ ва ғайра хеле хуб тасвир карда мешаванд. Барои ҳосил намудани смайлҳо пайдарпайии алломатҳои зерин хизмат мерасонад: аломати баён – ифодагари ҷашм, тире – бинӣ, қавс – даҳон. Масалан, :) – табассум, :)))) – ҳанда, ;) – табассуми айёrona, :(– нороҳат, :(((– таассуф, :-0 – ҳайрон.

IV. Мустаҳкамуни дарс.

Кори гурӯҳӣ. Аҳли синфро ба гурӯҳҳо муттаҳид намоед. Аз китоби дарсӣ мағҳуми ба гурӯҳ тааллук доштаро мутолиа карда доир ба он “Чархи ақидаҳо” тартиб дода баромад омода қунанд.

Гурӯҳи 1. Чомеаи иттилоотӣ.

Гурӯҳи 2. Фарҳанги иттилоотӣ.

Гурӯҳи 3. Фарҳанги муоширати шабакавӣ.

Гурӯҳи 4. Муошират дар чат.

Гурӯҳи 5. Телеконфронҳо.

Гурӯҳи 6. Почтаи электронӣ.

8. Ҷамъости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабаҳши ташаккул додани мағҳумҳои чомеаи иттилоотӣ, фарҳанги иттилоотӣ, фарҳанги муоширати шабакавӣ мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда супоришҳоро иҷро қунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Инқилоби иттилоотӣ чист? Кадом инқилобҳои иттилоотиро медонед?
2. Чомеаи саноатӣ чӣ гуна чомеа аст? Чомеаи иттилоотӣ чӣ?
3. Оё мағҳуми «иттилоотонӣ»-ро шарҳ дода метавонед?
4. Фарҳанги иттилоотӣ доштан чӣ маъно дорад?
5. Кадом қоидаҳои муошират дар шабака барои шумо маълум аст?

Супории:

1. Матни мавзӯро бодиқкат хонед ва онро нақл намоед.

2. Қоидаҳои муюшират дар чат ва почтаи электрониро дар шакли ҷадвал ва нақша тасвир кунед.

БОБИ 2

5.1. Мавзӯъ. Компьютер – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.2.1. Амалҳои одитаринро бо компьютерҳои фардӣ ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Вазифаҳои таълимии компьютерро муайян тавонанд;
- ✓ Сахтафзорро аз Нармағзор фарқ карда тавонанд;
- ✓ Имкониятҳои компьютерҳои мусирро нишон дода тавонанд.

4. Барномаи дарс. Компьютер чист? Бо компьютер қадом вазифаҳои таълимиро ичро кардан мумкин аст. Имкониятҳои компьютерҳои мусир.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши кӯтоҳи интихобӣ:

1. Чаро хонандагон бояд дорои фарҳанги иттилоотӣ бошанд?
1. Оё мо дар ҷомеаи иттилоотӣ зиндагӣ мекунем?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. **Масъалағузорӣ.** Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Чаро мегӯянд, ки дар ҷомеаи иттилоотӣ инқилобҳои иттилоотӣ шудааст?
2. Ба фикри шумо қадом қоидаҳои муюшират дар шабака бояд вучуд дошта бошад?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. **Проблемагузорӣ.** Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо “ангезиши зеҳн” ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Компьютер ба ақидаи шумо ҷӣ гуна таҷҳизот аст ва ба инсон ҷӣ кумак расонида метавонад?

III. **Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ.** Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба компьютер шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Компьютер воситаи коркарди иттилоот. Кашфи инқилобии асри XX ихтирои компьютер ба ҳисоб меравад. Компьютер ҳам барандаи иттилоот ва ҳам воситаи дастрасӣ ба он аст. Компьютер метавонад тавассути ҳатҳои алоқаи телефонӣ, радиоӣ, нурӣ, кайҳоӣ ва шабакавӣ бо истифода аз иттилоот ба кори дастгоҳи дилҳоҳи истехсолӣ таъсир расонад.

Компьютер таҷҳизотест, ки тавассути ичрои пайдарпайи дастурҳои барояш фаҳмо ба таври худкор иттилоотро аз як шакл ба шакли дигар табдил медиҳад.

Офариниши компьютер бо олитарин комёбихои инсон, аз қабили кашфи оташ, ихтирои ҷарҳ, бунёди механизмҳои буғӣ, азхудкуни қувваи барқ ва истифодаи энергияи ҳастай дар як поя қарор гирифтааст. Агар мөшинҳои маъмулӣ имкониятҳои ҷониши инсонро васеъ гардонида бошанд, компьютер неруи зеҳни инсонро баланд бардоштааст.

Компьютер аз қисмҳои ба ҳам алоқаманди техникӣ (сахтафзор – hardware) ва барномавӣ (нармағзор – software) иборат буда, барои ичрои амалҳои одитарини

арифметикӣ, мантиқӣ ва воридоту содироти иттилоот пешбинӣ шудааст. Тарзи кори компьютер бо тарзи кори майнаи инсон хеле шабоҳат дорад. Дар ҳар ду маврид ҳам иттилоот аз берун ворид мегардад ва дар ягон қисми муайяни хотира нигоҳ дошта мешавад. Баъди коркард, иттилоот дар шакли (мазмуни) нав дигарбора ба берун интиқол дода мешавад.

Байни майнаи инсон ва компьютер тафовут низ вуҷуд дорад. Майнаи инсон дорои хосиятҳои биологие мебошад, ки онҳо хоси мошинҳо нестанд. Муҳимтарин қобилияти майнаи инсон он аст, ки вай масъалаи гузошташударо бо тарзҳои гуногун ҳал карда метавонад. Барои ичрои ҳалли компьютерии масъала бошад, дастуру супоришҳои дар шакли маҳсус тайёркарда шуда зарур аст. Компьютер як амалро ичро намуда, ба таври ҳудкор ба ичрои амали дигар шурӯъ менамояд.

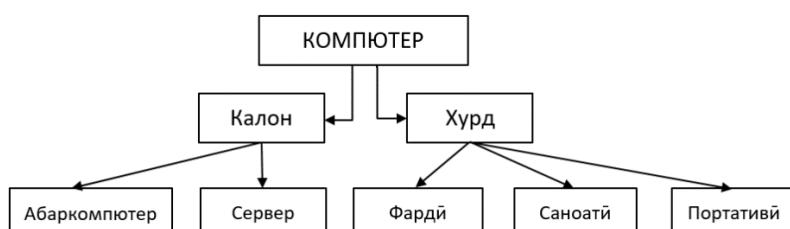
Моҳияти идоракуни барномавии компьютер дар он аст, ки вай танҳо бо ёрии барнома кор карда метавонад.

Хосияти аз ҳама асосии компьютер–суръати беандоза баланди ҳисоббарории он аст. Ҳуди мағхуми компьютер низ бо ҳамин хосияташ бештар алоқаманд аст: computer – ҳисоббарор. Компьютерҳои мусоир дар як сония метавонанд миллиард ва аз он ҳам зиёдтар ададҳоро ҷамъ намоянд. Компьютер дар баробари зудкор буданаш, таҷхизоти беандоза боэътиномод аст. Вай соатҳои зиёд метавонад бе танаффус ва бе содир намудани ғалат кор кунад. Пуарзишии компьютер дар он аён мегардад, ки вай дар як вақт ҳам имконияти қабул кардан, ҳам нигоҳ доштан, ҳам кор карда баромадан ва ҳам интиқол додани иттилоотро доро мебошад.

Саҳтафзори компьютерӣ гуфта, маҷмӯи воситаҳои техникии ба ҳам алоқамандро меноманд, ки онҳо вазифаи воридот, коркард, нигаҳдорӣ ва содироти иттилоотро ба уҳда доранд.

Хосияти марказии компьютер дар таҷхизоти электронӣ будани он зоҳир мегардад. Маҳз аз рӯйи ҳамин хосияташ дар ибтидо онро мошини электронии ҳисоббарор (МЭХ) ном мебурданд. Аммо компьютерҳои даврони мо на танҳо механизмҳои ҳисоббарор, балки мошинҳои ҳамакор (универсал) мебошанд.

Таснифи компьютерҳо. Компьютерҳо дорои имконият ва хосиятҳои гуногун мебошанд. Онҳоро аз рӯйи баъзе нишондод ва хосиятҳояшон таснифандӣ менамоянд. Таснифи қатъии компьютерҳо вуҷуд надорад, чунки онҳо аз рӯйи баъзе нишондоду хосиятҳояшон метавонанд ба як синф, аз рӯйи дигар нишондоду хосиятҳояшон ба

синфи дигар мансуб дониста шаванд. Компьютерҳои қаблиро аз рӯйи ҷузъҳои пойгоҳӣ, ҳаҷми хотираи фаврӣ, зудкорӣ, соҳаи истифода, соли барориш ва ғайра ба синфҳо ҷудо мекарданд. Компьютерҳои мусосирро аз рӯйи нишондодҳои зеринашон таснифбандӣ мекунанд:

- таъйинот ва имконоти онҳо дар коркарди иттилоот;
- имкониятҳои робитавии онҳо бо корбарон (интерфейс);
- ҳаҷми ҷисми онҳо;
- имкониятҳои захиравии онҳо.

Баъзан нисбат ба параметру ҳосиятҳои компютер талаботи маҳсус гузашта мешавад. Масалан, ҳам ҷанд истифодабаранд ҳам эътиимоднок ва ҳам пуриқидор будани компютер – талаботи хеле ҷиддӣ нисбат ба параметрҳои компютер ҳисобида мешавад. Компьютерҳои дорои ин гуна ҳосиятҳоро шартан **компьютерҳои бузург** (калон) ё **абаркомпютер** меноманд.

Абаркомпютер

Барои ичрои супоришиҳои таълимӣ, ҳалли масъалаҳои омӯзишиӣ, фароғатӣ ва ғайра, ки дар ҳаёти ҳамарӯза пеш меоянд, синфи компьютерҳои дигар лозим аст. Ҳосиятҳои асосии ин гуна компютерҳо – боэътиимодӣ, ҳурдҳаҷмӣ, ҷойгузинӣ, азхудшавандагӣ, дар истифода одӣ будан, нархи дастрас доштан ва ғайра ба ҳисоб меравад. Истифодаи онҳо дониши маҳсуси техникий ё барномарезиро талаб намекунад. Компьютерҳои дорои ин гуна ҳосиятҳоро шартан **компьютерҳои ҳурд** ё **микрокомпютер** меноманд.

Навъҳои микрокомпютерҳо

Микрокомпютерҳо ба гурӯҳи компютерҳое дохил мешаванд, ки протессори марказии онҳо дар шакли микропротцессор соҳта шудааст. Микрокомпютер мошини ҳамакора буда, барои истифодаи як нафар пешбинӣ шудааст. Аз ин рӯ, микрокомпютерро компютери фардӣ мегӯянд. Микрокомпютерҳо дар шаклҳои рӯйимизӣ (статсионарӣ), мобайлӣ (ҳамроҳ, портативӣ, лэптоп, ноутбук, нетбук, кисагӣ) ва саноатӣ (робот-компютерҳо) истеҳсол карда мешаванд.

IV. Мустаҳкамуни дарс.

Кори гурӯҳӣ. Аҳли синфро ба гурӯҳҳо муттаҳид намоед. Аз қитоби дарсӣ мавзӯъи компютерро мутолиа карда, доир ба он “Харитаи хирад” тартиб дода, маърӯза омода кунанд. Баъд аз муаррифии гурӯҳҳо суханрониҳо мухокима, муқоиса ва хулоса карда мешавад.

Қадамҳо:

1. Мавзӯъ ё масъалаи асосиро дар байни (ё росту чап) вараки сафед нависед.
2. Аз хонандагон ҳоҳиш намоед, ки андешаҳои ҳудро дар атрофи масъалаи асосӣ нависанд.
3. Ба хонандагон фаҳмонед, ки робитай байни фикрҳояшонро дар ҳарита бо рамз, тирча ва бо рангҳои гуногун оро диханд.
4. Кори гурӯҳро муаррифӣ намоянд.

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло мухокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарарабахши ташаккул додани мағҳуми компютер мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришиҳоро ичро кунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Компьютер чӣ гуна таҷхизот аст? Кадом ҳосиятҳои онро номбар карда метавонед?
2. Оё шумо тарзи кори компьютерро дар шакли нақша тасвир карда метавонед?
3. Моҳияти идоракуни барномавии компьютер аз чӣ иборат аст?
4. Сахтағзори компьютерӣ чист? Сахтағзор аз нармағзор чӣ фарқ дорад?
5. Компьютерҳоро чӣ тавр тасниф кардан мумкин аст?

Супории:

1. Таснифоти компьютерҳоро дар шакли ҷадвал ифода намоед.

6.1. Мавзӯъ. Ҳангоми истифодаи компьютер чиро бояд донист – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.2.1. Амалҳои одитаринро бо компьютерҳои фардӣ иҷро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Техникаи бехатариро дар кори компьютер истифода бурда тавонанд;
- ✓ Қоидаҳои кор дар синфҳонаи компьютериро истифода карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Техникаи бехатарӣ дар истифодаи компьютер. Қоидаҳои дурустӣ кор дар синфҳонаи компьютерӣ.

5. Воситаҳои аёнӣ. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интиҳоӣ):

1. Барномаҳо дар идоракуни компьютер чӣ гуна мавқеъ доранд?
2. Ба фикри шумо компьютерро аз рӯйи кадом нишондиҳандаҳо тасниф мекунанд?

7. Ташаккӯл додани салоҳиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинай хонандагон ва ба вучӯд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Компьютер аз кадом қисмҳо иборат аст?
2. Тарзи кори компьютерро шарҳ дихед.

Пурсиши интиҳоӣ ва кӯтоҳи гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи ҷавобҳоро дар таҳтати синф қайд намоед ва натиҷаю ҷамъбаст кунед.

Проблема.

Мо бо компьютер кор мекунем, оё ба саломатии мо зарар надорад, агар зарар дошта бошад, пас чӣ кор кардан лозим аст?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба қоидаҳои техникаи бехатарӣ дар кори компьютер шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Тарзҳои беҳзарари истифодаи компьютер. Истифодабарандай компьютер бояд донад, ки дар назди экрани компьютер аз меъёри зиёд нишаста, кор кардан ба саломатии ўзарар дорад. Махсусан, организми кӯдакон ва хонандагони мактаб ба нурафшониҳои электромагнитии таҷхизоти электронӣ хеле ҳассос мебошад. Онҳо бо бозиҳои дӯстдоштаи компьютерии худ машғул шуда, баъзан нафаҳмида мемонанд, ки дар назди экран аз меъёри зарурӣ зиёдтар нишастанд. Дар натиҷа, аксар вақт онҳо дар бораи

дарди сар, мондашавии чашмон, хастагии умумӣ ва дарди мушак акҳои худ шикоят мекунанд. Падидаҳои мазкур аз рӯйи надонистани қоидаҳои дурусти истифодаи компьютер ва меъёрҳои санитарӣ-гигиенӣ рӯй медиҳанд.

Албатта, истеҳсолкунандагон ҳамеша кӯшиш ба ҳарҷ медиҳанд, ки таъсири номусоиди компьютер ба саломатии шахс ҳарҷӣ камтар бошад. Вале, агар речай истифода дуруст риоя карда шавад, он гоҳ корро дар назди компьютер на танҳо безарар, балки ҳаловатнок ташкил кардан мумкин аст.

Қоидаҳои асосии истифодаи компьютер:

1. Ҳуҷраи компьютерӣ бояд фароҳ ва равшан бошад. Рӯшноии табий аз рӯшноии сунъӣ бехтар аст.

2. Ҷойи кор бояд аз мизи корӣ (барои гузоштани монитор, сафҳакалид ва мушак ак), ҷевонҷаи ҳучҷатгузорӣ, курсии маҳсуси нишаст ва поймонақ иборат бошад.

3. Андозаи мизи корӣ вобаста ба андозаҳои монитору сафҳакалид муайян карда шуда, баландии он мувоғики баландии қади истифодабаранд танзим карда мешавад.

4. Барои кори бофароғат аз роҳаткурсии маҳсуси ҳаракаткунанда истифода бурдан лозим аст.

5. Масофаи байни экрани монитор ва ҷашмони истифодабаранд бояд тақрибан 50-70 см бошад.

6. Азбаски нурағшонии монитор ҳамеша дар қисми муқобили экран зиёдтар аст, бинобар он, ҷойи нишастро дар ҳӯҷра дуруст интиҳоб бояд кард.

Варзиши ҷашмон, истеъмоли витамињҳо. Пас аз дуруст ташкил намудани ҷойи корӣ, барои кам намудани шиддатҳои фикрӣ ва ҷисмӣ, ҷунин речаро риоя бояд кард:

▪ пас аз ҳар 30 дақиқаи корӣ 5-10 дақиқа танаффус намудан;

▪ вақти танаффусро барои истироҳати фаъол ва варзиши ҷашмон истифода бурдан – аз курсӣ нахеста, пуштмонакро ба шакли амудӣ овардан, ҷашмонро қалон күшодан, ба пеш нигоҳ кардан;

▪ аз ҷой хестан ва варзиши ҷашмонро давом додан: ба тарафҳои гуногун зуд-зуд нигоҳ кардан, ҷашмонро ҳаракати даврашакл додан, пӯшидан, ҷашмак задан, молиши сабук кардан;

▪ агар ҳис кунед, ки ҷашматон сурҳ шуда, саҳт дард мекунад, як қатра аз доруи ҷашм – «Visine» чаконед;

▪ барои бартараф кардани хастагӣ машқҳои маъмули ҷисмониро ичро кунед;

▪ ҳангоми гурусна мондан ҳатман ҳӯрок ҳӯред;

▪ барои бо моддаҳои зарурӣ таъмин намудани организми худ, бештар меваю сабзавоти тару тоза, шир, равғани маска, панир, тухм, чормағз, мавиз, моҳӣ, гӯшт, маҳсулоти аз парандаву ҳайвонот ва ғалладонагиву лӯбиёғӣ истеҳсолшуда истеъмол намоед;

истифодаи витамин ва нимвитаминҳои тайёрро бо маслиҳати духтур ба роҳ монед.

IV. Ҳустаҳкамкунии дарс.

Кори ғурӯҳӣ.

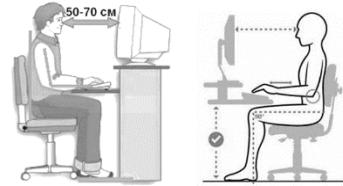
Аз хонандагон ҳоҳиш намоед, ки мавзӯи қоидаҳои асосии истифодаи компьютерро бодиқкат ҳонанд.

1. Ҳангоми хондани мавзӯъ қалима ё ҷумлаҳои душворфаҳмро ишора кунанд.

2. Хонандагон қисматҳои душвор ва нофаҳморо ба дафтарашон нависанд ва саволҳо таҳия кунанд.

3. Аз хонандагон ҳоҳиш намоед, ки ягон нафар ихтиёран дар нақши муаллифи матн суханронӣ намуда, ба саволҳо ҷавоб диҳад.

4. Шахси ҳоҳишманд дар мобайни давра ё назди лавҳаи синф ба саволҳо ҷавоб медиҳад (*Барои хонандагонро ба таҳлил водор кардан саволҳои зеринро истифода бурдан*)

мумкин аст: «Ба фикри шумо, муаллиф дар ин чо дар бораи чӣ нақл мекунад?», «Барои чӣ муаллиф дар ин бора ба мо маълумот медиҳад?»).

8. Чамъбасти дарс.

Чавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосай дуруст баровардан, тарзи самарарабахши ташаккул додани мағҳумҳои қоидаҳои асосии истифодаи компьютер мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро иҷро кунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Қоидаҳои дурусти истифодаи компьютер кадомҳоянд?
2. Кадом қисми компьютер бештар ба саломатии инсон таъсири манғӣ расонида метавонад? Барои чӣ?
3. Варзиши ҷашм гуфта чиро мефаҳмединд?

Супоришҳо:

1. Мавзӯро бодиққат хонед ва нақл кунед.
2. Доир ба тарзи дурусти истифодаи компьютер ва истеъмоли витаминҳо нақли хаттӣ нависед.

7.1. Мавзӯъ. Барномаи компьютерӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.2.1. Амалҳои одитаринро бо компьютерҳои фардӣ иҷро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс).

Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Навъҳои барномаҳои компьютериро муайян ва фарқ карда тавонанд;
- ✓ Нақши барномаҳои компьютериро дар кори он нишон дода тавонанд;
- ✓ Тартиби амалишавиии барномаҳои компьютериро баён карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Чӣ тавр компьютер ягон вазифаро иҷро мекунад. Барнома – супориш ба компьютер. Навъҳои барномаҳои компьютерӣ.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Қоидаҳои асосии кори компьютер барои чӣ кумак мерасонад?
2. Ба фикри шумо ҷашмро ҳангоми кор бо компьютер чӣ гуна муҳофизат кардан мумкин аст?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Компьютер аз кадом қисмҳои ба ҳам алоқаманди техникий иборат аст?
 2. Тарзи кори компьютер бо тарзи кори кадом узви инсон хеле шабоҳат дорад?
- Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Мо ба компьютер кор мекунем, ба фикри шумо оё компьютерхо бе барнома кор дода метавонанд? Чаро?

III.Шиносой бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тариқи сүхбат бо мазмуни маълумот оид бо навъҳои барномаҳои компьютерӣ шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Тавре маълум гашт, барои ҳалли масъалаи дилҳоҳ дар компьютер, дастуру супоришҳои дар шакли маҳсус тайёркардашуда зарур будааст. Мачмӯи дастуру супоришҳои (амрӯ фармонҳои) компьютериро одатан **барномаи компьютерӣ** мегӯянд. Барномаи компьютерӣ бояд ҳамаи марҳалаҳои ҳалли масъаларо ба таври возех, аниқ ва қатъӣ фаро гирад. Миқдори дастурҳои барномавӣ бояд охирнок бошад. Компьютер дастури якуми барномавиро ичро намуда, ба таври худкор, пайдарпай ба ичрои дастурҳои навбатӣ мегузараад.

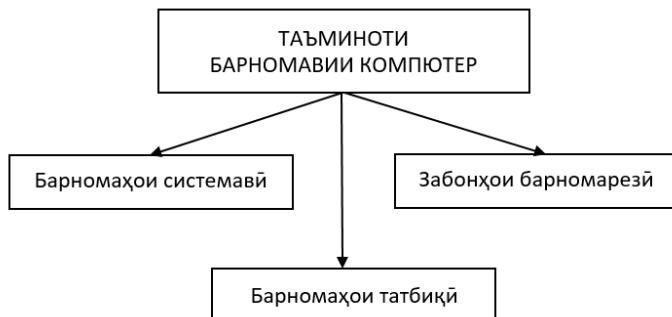
**Пайдарпайии охирноки дастурҳои барои компьютер
пешбинишишударо барномаи компьютерӣ мегӯянд.**

Дар асл компьютер танҳо дар асоси барномаҳои дар забони мошинӣ навишташуда (рамзҳои дӯй) кор мекунад. Ин гуна барномаҳо якранг буда, барои инсон бисёр дилгиркунандаанд. Бинобар он, барномасозон қариб тамоми барномаҳои компьютериро бо ёрии забонҳои алгоритмӣ тартиб медиҳанд.

Дар таркиби нармазори компьютерӣ барнома-тарҷумонҳое чой дода шудаанд, ки онҳо ба таври худкор ин гуна барномаҳоро аз забонҳои алгоритмӣ ба забони мошинӣ тарҷума менамоянд. Пас аз ичрои барнома, онҳо матни барномаю натиҷаҳоро аз нав ба забони алгоритмӣ бармегардонанд. Барнома-тарҷумонро транслятор (translator – тарҷумон) мегӯянд.

**Раванди навиштани барномаҳои компьютериро
барномасозӣ мегӯянд.**

Нармазорҳои мусоир миллионҳо барномаҳои гуногунро дар бар мегиранд. Баъзеи ин барномаҳоро барномаҳои системавӣ, қисми дигарашибонро барномаҳои татбиқӣ, сеюминашонро забонҳои барномарезӣ ва ғайра номгузорӣ кардаанд.

Истифодабарандай компьютер метавонад аз барномаҳои тайёр баҳра бардорад ё худаш чунин барномаҳоро созад. То имрӯз мачмӯи (бастаи, пакети) калони барномаҳои гуногун рӯйи кор омада, дар ҳалли масъалаҳои муҳталиф мавриди истифода қарор гирифтаанд. Бо ёрии барномаҳо ҳам бозиҳои ҷанги қайҳониро идора кардан ва ҳам масъалаҳои душвортарини математикиро ҳал намудан мумкин аст. Онҳо дар гузаронидани амалиёти бонкӣ, молиявӣ, тайёркунини санадҳо, намоишномаҳо ва ғайра ба таври вассеъ истифода мешаванд. Ҳоло соҳаэро ном бурдан мушак кил аст, ки дар он барномаҳои компьютерӣ татбиқ наёфта бошанд.

Маҷмӯи барномаҳои дар компьютер истифодашавандаро таъмини барномавии компьютер ё нармағзор меноманд.

Вобаста ба вазифаҳои барои компьютер пешбинишуда, дастурҳои дар барномаҳо овардашуда метавонанд сода ё мураккаб бошанд. Масалан, барои он ки дар экрани компьютер калимаи «Тоҷик» пайдо шавад, кифоя аст, ки ду-се дастур истифода шавад, вале барои соҳтани ягон бозии электронии одӣ истифодаи ҳазорон дастурҳо лозим меояд.

Яке аз хосиятҳои муҳими барномаҳо ва раванди барномасозӣ аз он иборат аст, ки як масъаларо як маротиба барномарезӣ карда, аз он дилҳоҳ маротиба истифода бурдан мумкин аст. Барои ин кифоя аст, ки барномаи соҳташударо дар ягон барандаи иттилоот, масалан, диск, сабт намоем, нусхабардорӣ ва ё паҳн кунем.

III. Кори дунафара.

Аз рӯйи матни китоби дарсӣ истифода карда, мағхумҳои барномаҳои системавӣ, барномаҳои татбиқӣ ва Нармағзорро шарҳ диҳед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамқунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Аз кори компьютер мисолҳои барномаҳои системавиро оварда, шарҳ диҳед.

Гурӯҳи 2. Масъалаи зеринро ҳал қунед:

Аз кори компьютер мисолҳои барномаҳои татбиқиро оварда, шарҳ диҳед.

Гурӯҳи 3. Масъалаи зеринро ҳал қунед:

Аз кори компьютер мисолҳои мағхуми Нармағзорро оварда, шарҳ диҳед.

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағхумҳои барномаҳои компьютерӣ мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро иҷро қунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Барномаи компьютер чист? Барномасозӣ чӣ?
2. Таъминоти барномавии компьютерро қадом гурӯҳҳои барномаҳо ташкил медиҳанд?

Супориши:

1. Мавзӯро бодиқкат хонед ва онро нақл қунед.
Доир ба таъминоти барномавии компьютер нақли ҳаттӣ нависед.

8.1. Мавзӯъ. Компьютери фардӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.2.1. Амалҳои одитаринро бо компютерҳои фардӣ иҷро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Навъҳои компютерҳоро муайян ва фарқ карда тавонанд;
- ✓ Навъҳои компютерҳоро аз рӯйи соҳт, ҳаҷм, иқтидори микропротессор ҷудо ва нишон дода тавонанд.

4. Барномаи дарс. Барои чӣ баъзе навъи компютерҳоро компютери фардӣ (КФ) мегӯянд? Соҳтори функционалии КФ. Навъҳои КФ.

5. Воситаҳои аёй. Китоби дарсӣ, компютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Барои компютери шумо барномаҳо қадом вазифаро иҷро мекунанд?
2. Қадом барномаҳои таъминотиро шумо номбар карда метавонед?
3. Нармағзор дар компютер чӣ гуна вазифаро иҷро мекунад?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Дар хонаи шумо қадом навъи компютерҳои фардӣ мавҷуд аст?
2. Шумо дар бораи компютерҳои фардии хонаатон қадом маълумотҳоро доред?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад. Параметрҳои номбарнамудаи онҳоро қайд намоед.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст карда, ҷавобҳои онҳоро дар таҳтаи синф қайд кунед.

Проблема.

Имрӯзҳо мо аксари корҳоямонро бо компютер иҷро мекунем, ба фикри шумо қадом навъи компютер барои қадом кор истифода карда мешавад?

III. Шиносой бо мазмуни мавзӯъ. Хонандагонро ба тариқи сӯҳбат бо мазмуни маълумот оид ба компютерҳои фардӣ шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Дар ибтидо компютерҳо ҳаҷман хеле бузург будаанд. Масалан, компютери ENIAC (1946) 30 тонна вазн ва 30 метр дарозӣ доштааст. Баъдтар, ширкатҳои компютер-истехсолкунанда бо истифода аз дастовардҳои нави технологӣ ба ҳурд гардонидани ҳаҷми компютерҳо гузаштанд. Қадами аввалин дар ҳурдгардонии ҳаҷми компютер ба ихтирии транзистор (1948) вобаста аст. Транзисторҳо лампаҳои электрониро иваз намудаанд.

Соли 1958 Ҷек Килби усули дар як таҳтаси (пластинаи) нимноқилий наасб намудани якчанд транзисторро кор карда баромад. Соли 1959 Роберт Нойс – асосгузори ширкати Intel (Интел), дар як таҳтаси беҳад ҳурд транзисторҳои хеле зиёдро ба ҳам пайваст, ки он «нақшай интегралӣ» ё «чип» ном гирифт. Соли 1970 бошад, корманди ҳамин ширкат Маршиан Эдвард Хофф нақшай интегралие ҳосил намуд, ки он аз рӯйи вазифаҳояш ба протесори марказии компютер монанд буд. Ин нақша микропротесори «Intel-4004» номида шуд, ки он 4 бит иттилоотро кор карда баромада метавонист.

Соли 1973 дар ширкати “Интел” микропротесори 8-битай “Intel-8008” ва соли 1974 – “Intel-8080” истехсол гардид. Дар заминай «Intel-8080» соли 1975 бо ташабbusи Генри Эдвард Робертс дар ширкати “MITS” компютери ҳурдҳаҷми “Алтаир-8800” соҳта шуд, ки ҳаҷми он ба ҳаҷми телевизор баробар буд. Ин компютерро аввалин компютери фардӣ ҳисобидан мумкин аст. Имкониятҳои “Алтаир-8800” хеле ноҷиз буд, вай сафҳакалид ва экран надошт. Ҳаҷми хотираи фаврии он ҳамагӣ 256 байтро ташкил медод. Асос-гузорони ширкати “Microsoft” (Майкрософт) Пол Аллен ва Билл Гейтс ҳуди ҳамон сол барои “Алтаир-8800” тафсиркунандаи (интерпретатори) забони Basic (Бейсик)-ро соҳтанд.

❖Эзоҳ: Тафсиркунанда – барномаи системавӣ буда, барои тафтиши ғалатҳо ва иҷрои дастурҳои барномаи дар забони алгоритмӣ соҳташуда хизмат мерасонад.

Компьютери "«IBM PC»". Фавқулода зиёд паҳн гаштани компьютерҳои фардӣ талаботро ба компьютерҳои бузург ва миёна коҳиш дод. Ширкати "IBM" (International Business Machines Corporation), ки истеҳсолкунандаи пешбари компьютерҳои бузург ба ҳисоб мерафт, ба истеҳсоли компьютерҳои фардӣ шурӯъ кард. Соли 1981 дар заминаи микропротессори 16-разрядаи "Intel-8088" аввалин компьютери "«IBM PC»" (Ай-Би-Эм Пи-Си) сохта шуд. РС муҳтасари қалимаҳои англисии personal computer (компьютери фардӣ) мебошад. Ҳоло "«IBM PC»" стандарти компьютерҳои фардӣ ба ҳисоб рафта, қариб дар тамоми ҷаҳон истеҳсол карда мешавад. Сохтани нарм-афзори ин компьютерро ширкати "Майкрософт" ба дӯши худ гирифтааст. "«IBM PC»" асосан дар ду шакл – рӯйимизӣ ва портативӣ (notebook – ноутбук) истеҳсол карда мешавад.

Компьютери кисагӣ (органайзери электронӣ ё палмтоп) яке аз навъҳои микрокомпьютер ба ҳисоб меравад. Онро PDA (Personal Digital Assistant) – «котиби рақамии фардӣ» низ мегӯянд. Ин гуна компьютерҳо микропротессори бениҳоят сарфакор ва хотираи камҳаҷм доранд. PDA то 200 грамм вазн дошта, бо ёрии экрани на чандон қалонаш идора карда мешавад. Дастурҳоро бо ёрии ангуштони даст ё қалами маҳсус (стилус) ворид мекунанд. Қисми зиёди компьютерҳои кисагӣ вазифаи телефони ҳамроҳро низ иҷро мекунанд. Онҳо бо модули иртиботӣ мӯчаҳҳаз буда, имконияти аз нуқтаи дилҳоҳ бо шабакаи Интернет пайваст шуданро доранд. PDA барои нигаҳдории суроғаҳо, рақами телефонҳо ва бозиҳои компьютерӣ низ созгор аст.

Компьютери шабакавӣ (netbook – нетбук) солҳои 90-уми асри XX рӯйи кор омада, барои бо шабакаҳои компьютерӣ кор кардан пешбинӣ шудааст. Барои ин навъи микрокомпьютерҳо хотираи дискӣ ва дискдон он қадар муҳим нест. Системаи амалиётӣ, барномаҳо ва ҳар гуна иттилоотро худи компьютер ба таври худкор аз шабака ҷустуҷӯ карда, мавриди истифода қарор медиҳад.

Планшет навъи дигари микрокомпьютер ба ҳисоб рафта, аз рӯйи иқтидор дар байни нетбук ва PDA қарор дорад. Планшет аз телефони ҳамроҳ ҳаҷман қалонтар аст, vale тарзи истифода, воридкунии иттилоот ва дастурҳо дар ҳар ду маврид қариб яхелаанд. Сафҳакалид ва тугмаҳои системавиро бо таъсири ангушт ё стилус дар экран намудор ва мавриди истифода қарор додан мумкин аст. Норасои ягонаи планшет дар номусоид будани сафҳакалиди электрониашон маънидод карда мешавад. Планшет аз ҷиҳати нарҳ, вазн, ҳаҷм ва масоҳат нисбат ба дигар компьютерҳои фардӣ барои истифода созгортар мебошад. Дар назар аст, ки планшет ба яке аз ҷузъҳои асосии ҷузъдони хонандагон табдил меёбад.

Смартфон як навъ телефони ҳамроҳ буда, баъзе имконият ва хосиятҳояш ба компьютери фардӣ тамоман наздик аст. Ин дастгоҳ низ ба мисли компьютер хотираи дошта, таҳти ягон системаи амалиётӣ, масалан Android, IOS, Symbian, MS «Windows» ва гайра кор карда метавонад. Аз ин рӯ, бо ёрии он на танҳо гуфтугӯйӣ телефонӣ, расмирий ё радиошунавӣ, балки дилҳоҳ

Микрокомпьютери IBM PC

амалеро анчом додан мумкин аст, ки онҳо аслан хоси компьютер мебошанд. Дастрасй ба Интернет ва ҳадамоти гуногуни шабакавӣ вазифаи муқаррарии смартфон ба ҳисоб меравад. Ба воситаи сафҳакалиди маҷозӣ ва экрани сенсории смартфон матнҳои на чандон калонро дар шакли паёмакҳо бо ёрии почтаи электронӣ равон ва қабул кардан мумкин аст.

Кӯшишҳои хурдгардонии андозаи компьютерҳои фардӣ, ки охири асри гузашта оғоз шуда буд, ҳоло низ давом дорад. Масалан, ширкати “Lenovo” бо номи “Ideacentre Stick 300” компьютере пешниҳод намудааст, ки андозаи он ба андозаи фլэшкорт баробар буда, ба дилҳоҳ монитор, телевизори муосир, мушак ақ ва сафҳакалид имконияти пайваст шуданро доро мебошад. Ширкати “Quanta” (Тайван) бошад, дар пойгоҳи СА MS «Windows» даҳ компьютере сохтааст, ки он ҳам дорои имкониятҳои зикршуда буда, андозааш ба андозаи баркпуркунахи (зарядник) телефони ҳамроҳ мебошад.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофахмро интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интиҳобан, якчанд дунафара фикру ақидашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Навъҳои муосири компьютерҳои фардӣ аз навъҳои аввали а бо чӣ фарқ мекунанд.

Гурӯҳи 2. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Транзисторро дар қадом навъи компьютерҳо истифода мекарданд?

Гурӯҳи 3. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Нақшай интегралӣ дар компьютерҳои фардӣ қадом вазифаро иҷро мекунад?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, ҳулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои компьютерҳои фардӣ, транзистор ва нақшай интегралӣ мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро иҷро кунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Қадом омилҳо сабабгори хурд гаштани ҳаҷми компьютерҳо шудаанд?
2. Транзистор кай ихтироъ шудааст? Нақшай интегралӣ чӣ?
3. Микрокомпьютери аввалин чӣ ном дошт?
4. Дар аввалин компьютери “«IBM PC»” қадом микропротессор истифода шудааст?
5. Навъҳои муосири компьютерҳои фардӣ қадомҳоянд?

Супории:

1. Матни мавзӯи дарсиро бодиқкат хонед ва дар мавзӯи «Компьютерҳои фардии муосир» дар ҳаҷми як саҳифа ҳикоя нависед.

9.1. Мавзӯи Таҷҳизоти асосии компьютери фардӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.2.1. Амалҳои одитаринро бо компьютерҳои фардӣ иҷро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

- ✓ Таҷхизоти асосии компютери фардири муайян ва фарқ карда тавонанд;
- ✓ Вазифаҳои муҳими таҷхизоти асосии компютери фардири муайян карда ва дар амал нишон дода тавонанд.

4. Барномаи дарс. Таҷхизоти асосии КФ: блоки системавӣ, экрани монитор, сафҳакалид, мушак ак.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блийт-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интиҳоӣ):

1. Оё навъҳои муосири компютерҳои фардири номбар карда метавонед?
2. Транзистор аз нақшай интегралӣ чӣ фарқ дорад?
3. Сабабҳои хурд гаштани ҳамми компютерҳоро гуфта метавонед?

7. Таҷаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Имконияти компютери транзисторӣ аз компютери нақшай интегралӣ фарқ мекунад? (шарҳ дихед)
2. Ба шумо қадом навъи компютерҳои фардӣ писанд аст ва барои чӣ?

Пурсиши интиҳоӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блийт-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интиҳоӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

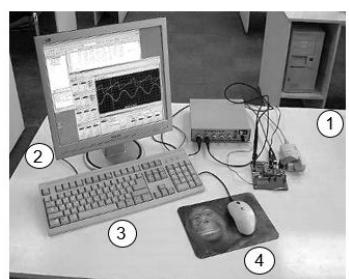
Агар як ҳузъи таҷхизоти асосии компютери фардии шумо корношоям бошад, чӣ рӯй медиҳад?

III. Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба **таҷхизоти асосии** компютери фардӣ шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Тавре маълум аст, компютери фардии “«IBM PC»” дар ду навъ – **рӯйимизӣ** ва **ҳамроҳ** стехсол карда мешавад. Ба **таҷхизоти асосии** навъи рӯйимизии ин КФ блоки системавӣ, монитор (экран), сафҳакалид ва мушак ак доҳил мешаванд. Алоқамандии ин ҷиҳозҳо дар нақшай зерин оварда шудааст:

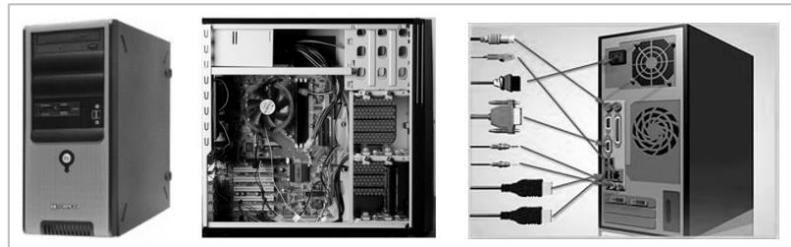

Тавре аз нақша ва расм дида мешавад, компютери фардии рӯйимизӣ ҳамчун таҷхизоти ягона соҳта нашуда, балки аз қисмҳои алоҳидай мустақил иборат аст. Ин усул имкон медиҳад, ки қисми алоҳидай компютер дар вақти дилҳоҳ тақмил ёфта, ҳатто бо таҷхизоти нав иваз карда шавад. Ин усули пайвастани қисмҳои компютерро, ки бо номи **сабки күшодасоҳт** (принципи архитектураи күшода ё ошкор) шуҳратёр гаштааст, ширкати “IBM” дастраси озоди ҳамагон гардонид. Бинобар ин, ҳоло таҳти номи “«IBM PC»” дар тамоми гӯшаву канори олам компютерҳои фардӣ истехсол карда мешавад.

Гарчанде дар назари аввал **блоки системавӣ** қисми аз ҳама камаҳамият намояд ҳам, vale дар асл маҳз ҳамин қисм қисми асоситарини компьютери фардӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин қисм тамоми таҷхизоти марказии компьютер маҳфуз аст:

- микропротсесор;
- хотираи фаврӣ;
- платаи асосӣ;
- нозирони (controller) электронӣ;
- блоки таъмини барқ;
- дискондо (CD-ROM, DVD-RW);
- кортҳои садой;
- модем, факс-модем ва ғайра.

Нозир – схемаи электрониест, ки кори саҳтафзори компьютерро идора менамояд. Ҳар як таҷхизоти компьютерӣ усули маҳсуси бо нозири худ пайваст шуданро дорад.

Ба блоки системавӣ, инчунин, таҷхизоти гуногуни воридот ва содироти иттилоотро пайваст ё илова намудан мумкин аст, ки онҳо имкониятҳои вазифавии компьютерро васеъ мегардонанд. Қисми зиёди чунин саҳтафзорҳо ба блоки системавӣ аз берун пайваст карда мешаванд. Бинобар он, онҳо мувофиқан таҷхизоти беруна ном гирифтаанд.

Монитор таҷхизотест, ки раванди интиқоли иттилоотро аз компьютер дар экрани худ инъикос менамояд ва мавқеи иттилооти ба воситаи сафҳакалид ё мушак ак ба компьютер воридшудаистодаро дар экран нишон медиҳад. Иттилооти дар экран инъикосшаванда ба монитор аз видеокорти компьютер интиқол дода мешавад. Мониторҳо дар навъҳои гуногун, масаланайчаи электронӣ-нурӣ(CRT), кристали моеъ (LCD), плазмавӣ (PDP) ва ғайра, истеҳсол карда мешаванд. Имрӯзҳо аз ҳама бештар монитори LCD мавриди истифода қарор дорад.

Сафҳакалид таҷхизотест, ки аз маҷмӯи тугмакалидҳо иборат буда, барои ба компьютер ворид намудани иттилоот ва идора намудани раванди иҷрои барномаҳо пешбинӣ шудааст. Аз сафҳакалид бештар ҳангоми ҳуруфчинии матнҳо, навиштани барномаҳо, пур кардани ҷадвалҳои ададӣ, идора кардани матн дар экрани монитор ва ғайра истифода мебаранд. Сафҳакалид дар навъҳои гуногун истеҳсол карда мешавад.

Мушак ак низ таҷхизотест, ки асосан барои ба компьютер ворид намудани иттилоот ва идора кардани раванди кори компьютер пешбинӣ шудааст. Тарзи корбарӣ бо мушак ак нисбат ба сафҳакалид хеле осон буда, раванди иҷрои ин ё он амалро дар экран аз рӯйи ҳаракати мавзуни мушак акнамо идора мекунанд. Мушак ак дар интихоби нишонаҳо, кӯшодани равзанаи барномаву санадҳо, корбарӣ бо объектҳои графикӣ ва амалиёти гуногун афзори бехамтост.

III. Кори дунафара.

Аз рўйи матни китоби дарсӣ истифода карда, мафҳумҳои ба шумо нофаҳмро интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Нақши монитори компьютерҳои фардиро баён кунед.

Гурӯҳи 2.Нақши саҳфакалиди компьютерҳои фардиро баён кунед.

Гурӯҳи 3.Нақши мушаки компьютерҳои фардиро баён кунед.

Гурӯҳи 4.Нақши блоки системавии компьютерҳои фардиро баён кунед.

8. Ҷамъбости дарс.

Чавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мафҳумҳои **монитор**, **сағҳакалид**, **мушак ак ва блоки системавӣ** мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда супоришҳоро иҷро кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Компьютери фардии «IBM PC» дар чанд навъ истехсол карда мешавад? Онҳо аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд?

2. Ба таҷҳизоти асосии навъи рӯйимизии «КФ IBM PC» қадом саҳтафзорҳо доҳил мешаванд?

3. Сабки қушодасоҳти компьютер чӣ маъно дорад?

4. Блоки системавии компьютер чӣ вазифа дорад? Қадом таҷҳизоти доҳили онро номбар карда метавонед?

5. Вазифаи монитори компьютер аз чӣ иборат аст? Вазифаи сағҳакалид ва мушак - чӣ?

Супоришҳо:

1. Вазифаҳои он таҷҳизоти компьютерӣ, ки пас аз омӯзиши мавзӯъ дар хотир гирифтаед, номбар кунед.

2. Дар синфҳонаи компьютерӣ бо тарзи кори таҷҳизоти асосии КФ шинос шавед ва бевосита худатон ягон амалро иҷро кунед.

10.1. Мавзӯъ. Таҷҳизоти иловагии компьютери фардӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.2.1. Амалҳои одитаринро бо компьютерҳои фардӣ иҷро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

✓ Таҷҳизоти иловагии компьютери фардиро муайян ва фарқ карда тавонанд;

✓ Вазифаҳои муҳими таҷҳизоти иловагии компьютери фардиро муайян карда ва дар амал нишон дода тавонанд.

4. Барномаи дарс. Таҷҳизоти иловагии КФ: чопгар, сканер, воситаҳои аудиоӣ ва видеоӣ.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Таҷҳизоти асосии компьютери фардиро муайян ва фарқ карда метавонед?

2. Дар блоки системавии компьютер қадом таҷҳизоти доҳили мавҳуд мебошанд?

3.Оё шумо кори таҷхизоти асосии компьютери фардиро муайян ва фарқ карда метавонед?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷӯстуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Чаро компьютери фардӣ бе блоки системавӣ кор намекунад?
2. Агар сафҳакалид набошад, мо бо компьютери фардӣ кор карда метавонем?

Пурсиши интиҳобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитспурсиши (пурсиши кӯтоҳи интиҳобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Агар ба мо чоп намудан ва ё дидану шунидани иттилоот лозим шавад, таҷхизоти асосии компьютери фардӣ барои ин кор қифоя аст?

III. Шиносой бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тариқи сӯҳбат бо мазмуни маълумот оид ба таҷхизоти иловагии КФ шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Ба таҷхизоти иловагии компьютери фардӣ саҳтафзори гуногуни воридотӣ ва содиротии иттилоотро доҳил кардан мумкин аст. Миқдор, навъ ва сифати ин гуна таҷхизот аз шакли фаъолият ва имкониятҳои молиявии корбари компьютер вобаста аст. Истифодабарандагон бештар дастгоҳҳои чопгар, ҷойстик, сканер, плоттер, дигитайзер, вебкамера, фотокамераи рақамӣ, системаи акустикӣ ва модемро истифода мебаранд.

Чопгари компьютерӣ (printer) таҷхизотест, ки иттилооти матнӣ ё графикии рақамии аз компьютер содиршавандаро дар коғаз чоп менамояд. Раванди чопи иттилоотро хориҷкунӣ ва санади чопшударо нусхаи саҳти иттилооти электронӣ мегӯянд. Чопгарҳо дар навъҳои гуногун истеҳсол карда мешаванд. Онҳоро аз рӯйи технологияи чопкунии иттилоот ба ҷор навъи асосӣ ҷудо мекунанд: матритсавӣ, рангпошанд, лазерӣ ва сублимационӣ.

Аввалин чопгари матритсавӣ соли 1964 дар ширкати “Seiko Epson” истеҳсол карда шудааст. Дар ин чопгарҳо тасвири аломатҳо бо ёрии маҷмӯи (матритсаи) сӯзанчаҳои зарбазан ташаккул дода мешавад. Ҳангоми зарбазани сӯзанчаҳо дар коғаз маҷмӯи нуқтаҳое ҳосил мешавад, ки он тасвири аломат ё графики зарурӣ мебошад. Азбазки суръати кори ин гуна чопгарҳо бисёр суст ва садояшон баланд мебошад, бинобар ин, имрӯзҳо аз онҳо кам истифода мебаранд.

Тарзи кори чопгари рангпошанд ба чопгари матритсавӣ монанд аст, яъне дар ин ҷо низ тасвири аломат бо ёрии нуқтаҳо соҳта мешавад. Фарқи ин чопгарҳо танҳо дар он аст, ки ба ҷойи маҷмӯи сӯзанчаҳои зарбазан маҷмӯи микронайчаҳои рангпошандагони истифода бурда мешаванд. Сифати чопгари рангпошандагони истифода беҳтар аст. Ширкатҳои “Hewlett-Packard”, “Lexmark.Epson” ва “Canon” истеҳсолкунандагони асосии ин навъи чопгарҳо мебошанд.

Чопгари лазерӣ аз рӯйи технологияи чопи ксерографӣ кор мекунад, ки онро чопи лазерӣ низ меноманд. Аввалин чопгари лазерӣ “EARS” ном доштааст, ки он соли 1971 рӯйи кор омадааст. Баъдтар чопгари лазерии “Xerox 9700” истеҳсол карда шудааст. Чопгари “LaserJet” бошад, ҳамчун аввалин чопгари хонагии лазерӣ соли 1985 аз тарафи

шир-кати “Apple Computer” сохта шудааст. Чопгарони лазерӣ нисбат ба дигар навъи чопгарҳо суръат ва сифати баландтари чопкунӣ доранд. Чопи онҳо ба намӣ тобовар мебошад.

Чопгари сублимационӣ аз рӯи технологияи термосублимация кор мекунад. Тибқи ин технология таҳти таъсири гармии фавқулода баланд рангҳо якбора аз ҳолати саҳти ба ҳолати буғӣ гузашта, ба воситаи тасмаҳои тунуки лавсанӣ тасвири заруриро дар коғаз ҳосил мекунанд. Чопгарҳои сублимационӣ бештар дар тайёр намудани расмҳои бо ёрии фотокамераҳои рақами гирифташуда истифода бурда мешаванд. Масалан, чопгарҳои “Sony DPP-SV77” ва “Canon Selphy CP-510” мисоли ҳамин гуна чопгарҳо шуда метавонанд. Истеҳсолкунандагони асосии ин навъ чопгарҳо ширкатҳои Mitsubishi Electric, Canon ва Sony ба ҳисоб мераванд.

Ҷойстикӣ (joystick) компьютерӣ – таҷҳизотест, ки асосан барои идора кардани бозиҳои компьютерӣ истифода бурда мешавад. Ҷойстикро “манипулятор” низ мегӯянд. Он ба истифодабаранд имконият медиҳад, ки он дар бозиҳои компьютерӣ тарзи идораи нақлиёти ҳавоӣ, обӣ ва хушкӣ – ҳавопаймо, ҷарҳбол, қишиҳои кайҳонӣ, қишиҳои обӣ ва ҳар гуна мошинҳои ҳарбии хушкигардро азҳуд намояд. Ҷойстикҳо низ ба мисли дигар таҷҳизоти компьютерӣ ба навъҳои гуногун истеҳсол карда мешаванд.

Сканер (scanner) – таҷҳизотест, ки ба таври ҳудкор иттилооти матниву графикиро аз коғаз ба компьютер доҳил менамояд. Компьютер бо ёрии системаи барномаҳои маҳсус аломатҳои матн ва ҷузъҳои расму графикҳои тавассути сканер воридшударо кор карда мебарояд. Сканерҳо ҳам ба мисли дигар таҷҳизот ба навъҳои муҳталиф сохта мешаванд: дастӣ, рӯйимизӣ, планшетӣ, барабаниӣ, ранга, сиёҳу сафед ва ғайра. Акс-бардорӣ дар сканер ба таври ҳудкор бо ёрии нури рӯшнӣ амалӣ гардонида мешавад.

Плоттер (plotter) – таҷҳизоти графиксоз буда, барои дар коғаз ва лӯлаҳои полиэтиленӣ нақш намудани тасвири расм, навиштаҷот ва графику нақшаҳои компьютерӣ хизмат мерасонад. Плоттерро бештар дар системаҳои ҳудкори лоиҳакаши (СХЛ) истифода мебаранд. Вақтҳои охир вай дар муассисаҳои таблиғативу ташвиқотӣ ба яке аз саҳтафзорҳои асосӣ табдил ёфтааст. Плоттер дар ду навъ – барабаниӣ (барои дар коғази лӯлапеч ё лӯлаи полиэтиленӣ нақш намудани тасвир) ва планшетӣ (барои нақш дар вараки ватман) истеҳсол карда мешавад. Плоттерҳо ба мисли чопгарҳо дар шаклҳои рангпошандагӣ ва лазерӣ истеҳсол карда мешаванд.

Дигитайзер (digitizer) низ таҷҳизоти графиксоз аст, вале вай барои ба компьютер доҳил намудани тасвири эҷодшудаистода хизмат мерасонад. Дигитайзерро планшети графикӣ низ мегӯянд. Ин саҳтафзор ҳам ба мисли плоттер бештар дар СХЛ мавриди истифода қарор дода шудааст. Аз он рассомон низ ҳангоми кашидани тасвири манзараҳои табиат (пейзажҳо) васеъ истифода мебаранд. Яке аз хусусиятҳои дигитайзер

дар он аст, ки ҳангоми бо ёрии он кашидани тасвир координатҳои нуқтаи чорӣ ба таври худкор ба компьютер дохил мегарданд.

Вебкамера – таҷхизотест, ки барои дар вақти воқеӣ ба қайд гирифтани тасвир ва ба шабакаи Интернет интиқол додани он пешбинӣ шудааст. Аксар вебкамераҳо вазифаи ҳам дастгоҳи аксбардорӣ (фотоаппарат) ва ҳам видеокамераро ичро карда метавонанд. Аз ҷунин вебкамераҳо дар системаҳои амниятӣ ва назорати роҳ ба таври васеъ истифода мебаранд. Ҳоло қариб тамоми ноутбук, нетбук ва планшетҳои мусосир бо вебкамераи насбшуда мӯчаҳҳаз гардонида шудаанд. Ҷунин вебкамераҳо имконият медиҳанд, ки бо истифода аз барномаҳои маҳсус (масалан, Skype) дар масофаҳои хеле дур низ бо ҳамсӯҳбатони худ рӯ ба рӯ сӯҳбат намоед.

Фотокамераи рақамиӣ аз дастгоҳи аксбардорӣ муқаррарӣ бо он фарқ мекунад, ки тасвир на дар навори аксбардорӣ (усули химияӣ), балки дар флэшкорти хотираи он ба қайд гирифта мешавад. Ин имкон медиҳад, ки тасвирҳо ба осонӣ аз фотокамера ба компьютер интиқол дода шаванд.

Системаи акустикӣ барои ворид ва содир намудани иттилооти садоӣ пешбинӣ шудааст. Ба ин система микрофон, гӯшмонак ва баландгӯяк (sound speaker) дохил мешаванд. Микрофон таҷхизотест, ки бо ёрии он ба компьютер иттилооти садоӣ ворид карда мешавад. Гӯшмонак ва баландгӯяк бошанд, барои ҳосил намудан ва расонидани иттилооти аз корти садоии компьютер интиқолёфта хизмат мерасонанд.

Модем (modem) – таҷхизоти дохилий ё берунии компьютер буда, барои ба дигар компьютерҳо интиқол додан ё аз дигар компьютерҳо қабул кардани иттилоот аз ҳатҳои телекоммуникатсионӣ истифода мебарад. Ҳангоми бо ёрии ҳатҳои телефонӣ интиқол додани иттилоот, модем ба таври худкор сигналҳои рақамиро ба аналогӣ ва ҳангоми қабули иттилоот, сигналҳои аналогиро ба рақамий табдил медиҳад. Бо ёрии модемҳои мусосир компьютер ба шабакаи ҷаҳонии Интернет пайваст мегардад. Модемҳоро аз рӯйи тарзи корашон (дастгоҳӣ ё барномавӣ) ва навъи шабакае, ки компьютер бояд ба он пайваст шавад, ба синфҳо тақсим мекунанд: телефонӣ, симӣ, радиоӣ, барқӣ, маҳвораӣ ва ғайра. Баъзе модемҳо дорои имкониятҳои садоӣ буда, метавонанд ба сифати ҷавобдиҳаки худкор хизмат расонанд.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мафҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Навъҳо ва вазифаҳои **чопгари компютерии** мусирро баён намоед.

Гурӯҳи 2. Навъҳо ва вазифаҳои **системаи акустикиро** баён намоед.

Гурӯҳи 3. Навъҳо ва вазифаи **войстикиро** баён намоед.

Гурӯҳи 4. Навъҳо ва вазифаҳои **модемҳои** мусирро баён намоед.

8. Ҷамъбасти дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани таҷхизоти иловагии КФ мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро иҷро кунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Кадом таҷхизоти иловагии компютери фардиро номбар карда метавонед? Барои чӣ онҳоро таҷхизоти иловагӣ мегӯянд? Онҳо аз таҷхизоти асосии КФ чӣ фарқ доранд?

2. Вазифаи чопгари компютерӣ аз чӣ иборат аст? Чопгарҳо дар кадом навъҳо истеҳсол карда мешаванд?

3. Ҷойстик чист? Сканер чӣ?

4. Дар бораи вазифаҳои плоттер, дигитайзер, вебкамера, фотокамераи рақамӣ, системаи акустикӣ ва модем чӣ гуфта метавонед?

Супоришҳо:

1. Вазифаҳои он таҷхизоти иловагии компютерӣ, ки пас аз омӯзиши мавзӯъ дар хотир гирифтаед, бори дигар номбар кунед.

2. Дар синфҳонаи компютерӣ бо тарзи кори таҷхизоти иловагии мавҷудаи КФ шинос шавед ва бевосита худатон ягон амалро иҷро кунед.

11.1. Мавзӯъ. Мушак – ёрдамҷии компютер – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.1. Бо обьектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро иҷро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

✓ Таҷхизоти асосӣ ва иловагии компютерҳои фардиро нишон дода тавонанд;

✓ Вазифаи мушакро дар компютер муайян карда, онро дар амал истифода карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Мушак – ёвари асосии компютер. Навъҳои мушак. Тарзи кори мушак. Идоракуни компютер бо ёрии мушак. Навъҳо ва намунаҳои гуногуни барандагони иттилоотиро нишон дода тавонад;

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Вазифаҳои таҷхизоти асосӣ ва таҷхизоти иловагии компютерҳои фардиро номбар кунед?

2. Ба фикри шумо фарқи таҷҳизоти асосӣ аз таҷӯзоти иловагӣ дар чист?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинай хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Таҷӯзоти асосӣ ва таҷӯзоти иловагии компютерҳои фардӣ ба навъи компютерҳои фардӣ вобаста аст? Барои чӣ?

2. Шумо кадом навъи иттилоотро аз таҷӯзоти асосӣ ва кадом навъи иттилоотро аз таҷӯзоти иловагии компютерҳои фардӣ гирифта метавонед?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитспурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Мо ба компютер иттилоотро ворид ва хориҷ мекунем, ба фикри шумо дар компютер кадом таҷӯзот амалан бештар истифода карда мешавад?

Барои чӣ?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тарики сӯҳбат бо мазмуни маълумот оид ба мушак ва сафҳакалид шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Ҳар нафаре, ки бори аввал бо компютер рӯ ба рӯ шуда, меҳоҳад онро азҳуд намояд, ҳатман омӯзишро аз тарзи истифодаи мушак ва сафҳакалид оғоз менамояд. Мушаки компютериро ёвари беҳамтои истифодабарандай компютери фардӣ мегӯянд. Албатта ин бесабаб нест. Имрӯз мушак ба қисми ҷудонашавандай компютери фардӣ табдил ёфта, воридкунӣ иттилоот ва идоракунӣ барномаҳоро ба уҳдаи ҳуд гирифтааст. Мушак чист? Мушак (mouse) таҷӯзотест, ки зери кафи дасти инсон баҳузур мегунҷад, дар болои қолинчай махсус ё миз ба ҳаракат дароварда мешавад. Ҳаракати мушакро дар экрани монитор аломати махсуси «мушакнамо» номидашавандა такрор менамояд.

Мушаки компютерӣ – манипуляторест, ки ҳаракати механикиро дар экрани монитор ба ҳаракати мушакнамо табдил медиҳад.

Рушди технологияи мушак созӣ бо суръати баланд пеш меравад. Ин таҷӯзотро худро аз мушаки механики симин сар карда, то мушаки лазерии бесим тай намудааст. Мушакҳоро аз рӯйи соҳт ва технологияи тайёркунниашон ба мушакҳои механикӣ, нурӣ, лазерӣ, сенсорӣ ва ғайра тақсим мекунанд.

Новобаста ба навъи ҳуд, мушак ҳо қарип вазифаҳои якхеларо иҷро мекунанд. Ин вазифаҳо асосан аз ҷудокунӣ, интихобкунӣ ва ҷойивазкунӣ объектҳо дар экран ва инчунин, кӯшодани парвандаву ҷузвонҳо иборат аст. Иҷрои ин вазифаҳо бо ёрии тугмаҳои мушак амалӣ гардонида мешаванд. Мушакҳои гуногуни компютерӣ метавонанд миқдори гуногуни тугмаҳоро доро бошанд, вале аксари он бо ду тугмаи асосӣ ва ҷарҳак мӯчаҳҳаз гардонида шудааст. Агар ҷарҳаки мушакро пахш намоем, вай метавонад ба сифати тугмаи сеюм ҳизмат кунад.

Тугмаи чапи мушак барои амалҳои интихоби объектҳо ва ҷойгузини онҳо дар экран, интихоби сатри меню, лавҳаҳои афзор ва кӯшодани парвандаву ҷузвонҳо пешбинӣ шудааст. Аз тугмаи рости мушак асосан ҳангоми кӯшодани менюи матнӣ

объектҳо истифода мебаранд. Чархаки мушак бештар барои тобдиҳии дарунмояи санадҳо ва сомонаҳои интернетӣ хизмат мерасонад.

Агар ҳангоми ҳаракат кардан мушак ба канорҳои ҳамворӣ наздик шавад, он гоҳ кифоя аст, ки онро бардошта ба чойи мувофиқтаре гузорем ва корро давом дихем.

Тугмаи асосии мушак тугмаи чапи он ба ҳисоб меравад. Бо роҳи танзим вазифаи тугмаҳои чапу ростро (масалан, барои шахсони чапдаст) иваз кардан мумкин аст.

Тарзи ичрои амалҳо бо ёрии мушак :

1. Интихоби объект – мушакнаморо ба болои нишонаи объект гузоштан ва тугмаи чапро зуд пахш (click) карда сар додан. Ранги нишонаи объекти интихобшуда равшантар мегардад.

2. Чойгузини объектҳо – мушакнаморо ба болои нишонаи объект гузоштан, тугмаи чапро пахшкунон нишонаро ба мавқеи нави экран кӯҷонидан (drag), тугмаро сар додан.

3. Кушодани парванда ё ҷузвон – мушакнаморо ба болои нишонаи объект гузоштан ва тугмаи чапро зуд-зуд ду маротиба пахш (double click) карда сар додан.

Аз мушак тамоми барномаҳои мусир истифода мебаранд. Гарчанде мушак барои воридкуни иттилооти навъҳои матнӣ ва рақамӣ на ҷандон мувофиқ бошад ҳам, вале он дар доҳил кардан ва тағиیر додани иттилооти графикӣ афзори беҳамтост.

Холо дар баробари мушак афзорҳои дигар – трекбол, трекпойнт, лавҳаи сенсорӣ ва ғайра рӯйи кор омадаанд, ки онҳо аслан ивазкунандай баъзе вазифаҳои мушак ба ҳисоб мераванд.

Лӯгат:

Манипулятор–афзори зуд ҳаракатқунанда

Мушакнамо (mouse pointer)–аломати маҳсус дар экран.

III. Кори дунафара.

Аз рӯйи матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори инфириодӣ.

Хонандагон дар КФ ягон иттилоотро (файл) ба воситаи мушак мейбанд, мекушоянд ва таҷиҷирот доҳил мекунанд.

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабаҳши ташаккул додани истифодаи мушак мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро ичро кунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Мушак чӣ гуна таҷхизот аст? Мушакнамо чист?
2. Бо ёрии мушак қадом амалҳоро ичро кардан мумкин аст?
3. Дар ҳусуси вазифаҳои тугмаҳои мушак чӣ гуфта метавонед?
4. Мушакҳоро аз рӯйи соҳт ва технологияи тайёркуниашон ба қадом навъҳо чудо мекунанд?
5. Трекбол, трекпойнт ва лавҳаи сенсорӣ аз мушак чӣ фарқ доранд?

Супоришҳо:

1. Вазифаҳо ва тарзи кори мушакро дар дафтар нависед.
2. Тарзи истифодаи тугмаҳои чап ва рости мушакро машқ кунед

3. Бо ёрии мушак тарзи интихоби объект, чойгузини он ва күшодани парвандашу чузвондою якчанд маротиба ичро кунед.

12.1. Мавзӯй. Барандагони иттилоот – 1 соат

2. Салохиятҳо:

5.3.1. Бо объектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонанд.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

✓ Навъҳо ва намунаҳои гуногуни барандагони иттилоотиро муайян ва нишон дода тавонанд.

4. **Барномаи дарс.** Чӣ тавр иттилоотро аз як чой ба чойи дигар интиқол додан мумкин аст? Барандаи иттилоот. Имкониятҳои гуногуни барандагони иттилоот: CD, DVD, флэш-корт ва ғайра.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. **Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ).** Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Амалиётҳои мушакро баён кунед.

2. Навъҳои мушакро муайян созед.

3. Фарки трекбол, трекпойнт ва лавҳаи сенсорӣ аз мушак дар чист?

7. Ташаккул додани салохиятҳо.

I. **Масъалагузорӣ.** Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Шумо бо мушак дар КФ қадом амалҳоро ичро карда метавонед?

2. Иттилооти лозимаро ҷӣ тавр бо мушак дар КФ нишондан мумкин аст?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. **Проблемагузорӣ.** Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Мо ба компьютер иттилоотро доҳил ва ҳориҷ мекунем, ба фикри шумо дар компьютер қадом навъи барандагони иттилоот истифода карда мешавад?

III. **Шиносой бо мазмуни мавзӯй.** Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба воситаҳои нигаҳдорӣ ва сабти иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Воситаҳои нигаҳдорӣ ва сабти иттилоотро “барандагони иттилоот” ном мебаранд. Одамон барои нигоҳ доштани иттилоот дар ҳар давру замон аз воситаҳои гуногун истифода бурдаанд. Аз ин рӯ, онҳо мувофиқи имкониятҳои техникии замони ҳуд ба сифати барандаи иттилоот санг, дараҳт, девор, пӯст, коғаз, фиттаи навор, дискҳои магнитӣ, нурӣ, лазерӣ, флэшкорт ва дигар воситаҳоро мавриди истифода қарор додаанд.

Агар осори иттилоот дар шакли ягон аломат ё тасвир дар рӯйи санг, тани дараҳт ё коғаз гузошта шуда бошад, он гоҳ гуфтани метавон, ки вай бо ёрии дasti инсон ё ягон афзор (искана, қалам, мӯқалам ва ғайра) ичро карда шудааст. Чунин осорро бо ҷашми одӣ низ дидан мумкин аст, вале агар ба сифати барандаи иттилоот навори расм, фиттаи магнитӣ ё диски нурӣ истифода шуда бошад, он гоҳ барои нигоҳ доштани иттилоот дастгоҳҳои маҳсус – табдилгарони техникии иттилоот лозим меоянд. Масалан, барои сабти иттилоот дар навори расм (фотоплёнка) ҳатман дастгоҳи аксбардорӣ ва дар фиттаи (лентай) магнитӣ –магнитофон зарур аст. Чунин ҳосияти барандагони иттилоот имконияти меҳаникӣ ва ҳудкорсозии раванди нигаҳдорӣ ва расонидани иттилоотро фароҳам овардааст.

Компьютер на танҳо табдилгари иттилоот, балки мусоидатгари ихтирои барандагони мусоири иттилоот низ мебошад. Масалан, дар гузаштаи на ҷандон дур

барои нигоҳ доштани иттилоот аз дискҳои магнитии чандир (floppy disks) истифода мебурданд. Ин дискҳоро ҳоло дискҳои нурӣ, лазерӣ ва дигар барандагони электронии иттилоот иваз намудаанд. Барои нигаҳдории миқдори зиёди иттилоот аз дискҳои «саҳт» (hard disks) истифода мебаранд, ки онҳоро винчестер мегӯянд.

Фиттаҳои магнитӣ, дискҳо ва флэшкортҳо барои компьютерҳои фардӣ вазифаи хотираи беруниро иҷро менамоянд. Онҳо барои сабт намудан, аз як компьютер ба дигар компьютер интиқол додан ва барои дуру дароз ё муваққатан нигоҳ доштани иттилоот хизмат мерасонанд.

Иттилоот тавассути дастгоҳҳои сабт (масалан, дисконҳо) дар барандагони иттилоот сабт мегардад ё аз он ҳонда мешавад. Одатан дисконҳои дискҳои чандир, нурӣ ва винчестер дар блоки системавӣ ҷойгиранд. Бо пайдоиши дискҳои нурӣ ва флэшкортҳо доираи истифодабарандагони дискҳои навъи кӯхна коста гардидааст.

Барандагони иттилоот аз ҳамдигар бо чунин нишондиҳандаҳояшон фарқ мекунанд:

- ғунҷоиш – миқдори иттилооти ҳифзшаванд;
- зудкорӣ – вақти дастрасии иттилоот ва суръати ҳондану сабти он;
- интерфейс – навъи нозире, ки баранда бо он пайваст аст.

Флэшкорт барандаи электронии иттилоот мебошад. Онро корти хотира (flash memory) низ мегӯянд. Вай таҷҳизоти хурд, сергунҷоиш, ихчам (компакт), устувор, зудкор, мустаҳкам, арzon, ба барқ новобаста ва азnavsabtshavanda мебошад. Бо он тамоми амалҳои маъмули корбари бо дискҳоро иҷро кардан мумкин аст. Принсиipi кори корти хотира бо принсиipi кори хотираи фаврии компьютер бисёр ҳам монанд аст. Кортҳои хотира имрӯз дар таҷҳизоти гуногуни электронӣ, аз қабили дастгоҳҳои аккосии рақамиӣ, телефонҳои ҳамроҳ, ноутбуқҳо, аудионавозҳои рақамии портативӣ ва ғайра ҳамчун ҷузъи ҳатмиӣ наасб карда мешаванд. Тибқи пешдид технологияи флэшҳотира бояд ҷойгузини технологияи винчестерии КФ гардад.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интиҳобан, ба якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Вазифаҳои барандагони иттилоот дар компьютерҳои фардӣ аз чӣ иборат аст?

Гурӯҳи 2. Навъҳои барандагони иттилоот дар компьютерҳои фардиро номбар кунед.

Гурӯҳи 3. Фарқи соҳтории навъҳои барандагони иттилоотро дар компьютерҳои фардӣ баён кунед?

Гурӯҳи 4. Фарқи нишондиҳандагии навъҳои барандагони иттилоотро дар компьютерҳои фардӣ баён кунед?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби ҳонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хуласаи дуруст баровардан, ба тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои барандагони иттилоот мебошад.

9. Супориши ҳонагӣ.

Дар хона матнро ҳонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро иҷро кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориши зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Саволҳо:

1. Баранда иттилоот чист?
2. Кадом барандаҳои кӯҳан ва муосири иттилоотро номбар карда метавонед?
3. Маълум аст, ки иттилоот моддӣ нест. Баранда иттилоот моддист ё на? Барои чӣ?
4. Барандагони иттилоот аз ҳамдигар бо кадом нишондиҳандаҳояшон фарқ мекунанд?

Супоришиҳо:

1. Дар бораи вазифаҳо ва тарзи кори барандагони иттилоот нақли хаттӣ нависед.
2. Намуд, ном ва фарқи якчанд барандаи гуногуни иттилоотро номбар кунед.
3. Тарзи ба як компьютер ба дигар компьютер интиқол додани иттилоотро машқ кунед.

13.1. Мавзӯъ. Оғоз ва анҷоми кори компьютер – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.2.1. Амалҳои одитаринро бо компьютерҳои фардӣ иҷро карда тавонанд.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Қоидаҳои асосии кор бо компьютерро муайян карда тавонанд;
- ✓ КФ-ро дуруст омода ва хомӯш карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Тарзи дурусти омодаи кор намудани компьютер кадом аст? Компьютерро чӣ тавр хомӯш кардан лозим аст?

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Кадом барандаҳои кӯҳан ва муосири иттилоотро номбар карда метавонед?
2. Барандагони иттилоот аз ҳамдигар бо кадом нишонди ҳандаҳояшон фарқ мекунанд?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучӯд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Шумо иттилоотро бо ёрии барандагони иттилоот аз як КФ ба дигар КФ гузаронида метавонед?
2. Дар КФ-ии хонагии худ шумо кадом навъи барандагони иттилоотро истифода мебаред?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Мо бо компьютер кор мекунем. Оё қоидаҳои асосии кор бо компьютерро медонем? Хусусан тарзи дурусти омода ва хомӯш кардани КФ –ро метавонем?

Барои чӣ?

III. Шиносой бо мазмуни мавзӯъ. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба қоидаҳои оғози кори компьютер шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Барои бо компьютер дуруст кор карда тавонистан, якчанд қоидаҳои маъмурло донистан лозим аст. Масалан, барои ба кори компьютер оғоз бахшидан, шумо бояд таҳти назорати омӯзгори фан пайдарпай амалҳои зеринро иҷро намоед:

1) Бовар ҳосил кунед, ки компьютер бо қувваи ҷараёни барқ пайваст аст. Дар мавриди пайваст набудан, онро ҳатман пайваст кардан лозим аст.

2) Дар блоки системавӣ тугмаи **⊕** (ё тугма бо навиштаоти «Power»)-ро пахш намоед. Тугмаи мазкур маъмулан, дар қисми пеши блоки системавӣ ҷойгир буда, «тугмаи оғози кор» ном дорад. Пахши ин тугма муҳаррики таҷхизотро водор месозад, ки он ба кор шурӯъ намояд.

3) Агар лампаҳои блоки системавӣ фурӯзон гашта, садои кори механизм ба гӯш расад, пас шумо ба мақсад расидаед. Маъмулан, ҳамин амал кифоя аст, ки компьютер ба кор оғоз намояд.

4) Агар пас аз пахши тугмаи **⊕** блоки системавӣ садо набарорад ё садо барораду дар экрани монитор ягон тағйироти тасвирий рӯй надиҳад, пас ҳамин гуна тугмаҳои **⊕**-ро дар монитор ва манбаи барқтаъминкунанда (UPS) пахш кардан лозим аст.

5) Агар компьютери шумо бо чопгар, сканер, баландгӯяк ё дигар навъи таҷхизот мӯчаҳҳаз бошад, пас шояд пахш намудани ҳамин гуна тугма **⊕**-ҳои онҳо низ лозим ояд. Илова бар ин, бояд донист, ки тарзҳои дигари ба кор омода намудани компьютер низ мавҷуданд. Дар ҳар ҳолат, мӯждадиҳандай оғози кори компьютер ин пайдошавии равзанаи ранга дар экран мебошад, ки онро одатан, «мизи корӣ»-и компьютер меноманд. Вобаста ба маҷмӯи барномаҳои дар компьютер татбиқшаванда, мизҳои корӣ низ метавонанд навъҳои гуногун дошта бошанд.

Пас аз анҷоми кор бо компьютер, зарур аст, ки онро дуруст хомӯш намоед. Гарчанде дар назари аввал хомӯшкунии компьютер кори хеле одӣ намояд ҳам, донистани тарзи дурусти хомӯшгардонии он бисёр муҳим мебошад. Баъзе истифода-барандагони компьютер барои хомӯш гардонидани он якбора тугмаи **⊕**-и манбаи барқтаъминкунанда (UPS)-ро пахш менамоянд. Албатта, дар ин маврид низ компьютер хомӯш мегардад, vale ин амал метавонад ба садамаҳои барномавӣ биёрад. Аз ин рӯ, шумо барои хомӯш кардани компьютер бояд пайдарпайи амалҳои зеринро иҷро кунед:

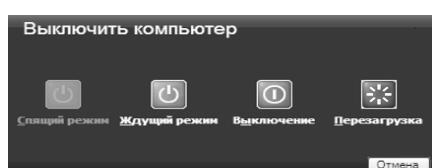
1. Тамоми равзанаҳои барномаҳо, санадҳо ва ҷузвонҳои фаъолро пӯshed (бандед).

Амали мазкур бо пахши тугмаи амрии анҷом дода мешавад.

2. Агар системаи пойгоҳии компьютери шумо системаи амалиётии ««Windows» 10» бошад, он гоҳ дар «Лавҳаи масъалаҳо»-и мизи кории он тугмаи -ро пахш кунед. Акнун дар равзанаи робитавии пайдошууда кифоя аст, ки тугмаи «Завершение работы» (Анҷоми кор)-ро пахш намоед ва то хомӯш гаштани компьютер интизор шавед.

3. Агар системаи пойгоҳии компьютери шумо дигар бошад (масалан, ««Windows» XP»), он гоҳ боке нест. Дар ин маврид низ дар «Лавҳаи масъалаҳо»-и мизи кории он аввал тугмаи «Пуск» (Оғоз), баъд дар равзанаи робитавии пайдошууда тугмаи «Выключение» (Хомӯшкунӣ)-ро пахш намоед ва то хомӯш гаштани компьютер каме интизор шавед.

III. Кори дунафара.

Хонандагон дунафарй дар назди КФ нишаста омода, оғоз ва хомӯшкуни КФ-ро машқ мекунанд. Коидаҳои асосии омода ва хомӯш кардани КФ-ро менависанд. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунни дарс.

Кори инфириодӣ.

Коидаҳои асосии омода ва хомӯш кардани КФ-ро дар шакли ҳикояи хурд (эссе) менависанд.

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани омода ва хомӯш кардани КФ мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро ичро кунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Коидаҳои маъмул ва дурусти оғози кори компьютер кадомхоянд?
2. Кадом қоидаҳои маъмул ва дурусти анҷоми кори компьютерро номбар карда метавонед?

Супоришҳо:

1. Пайдарпайи қоидаҳои маъмул ва дурусти оғоз ва анҷоми кори компьютерро дар дафтар қайд намоед.
2. Дар синфҳонаи компьютерӣ аз рӯйи қоидаҳои азхудкардаатон якчанд маротиба ба кор омода намудан ва хомӯш кардани компьютерро машқ кунед.

БОБИ 3 СИСТЕМАИ АМАЛИЁТӢ

14.1. Мавзӯъ. Системаи амалиётӣ – барномаи компьютерӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.1. Бо обьектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонанд.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Вазифаҳои асосии системаҳои амалиётiro баён карда тавонанд;
- ✓ Имкониятҳои СА-ро муайян карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Системаи амалиётӣ (СА) чист? Вазифаҳои СА. Имкониятҳои СА.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши қӯтоҳи интихобӣ):

1. Чанд тарзи омода ва хомӯш намудани КФ-ро баён карда метавонад
2. Барои омода ва хомӯш кардани КФ кадом тугма пахш ва фармонҳо ичро карда мешавад?
3. Ба фикри шумо хомӯш кардани КФ аз системаи пойгоҳии компьютерӣ вобаста аст?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Бехатарии кори КФ аз қоидаҳои асосии омода ва хомӯш кардани КФ чӣ вобастагӣ дорад?

2. Қоидаҳои асосии омода ва хомӯш кардани КФ аз қоидаҳои ноотбук чӣ фарқ мекунад?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II.Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо близпурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Мо ба компьютер иттилоотро ворид ва хориҷ мекунем, ба фикри шумо дар компьютер қадом навъи маҷмӯи барномаҳои системавӣ истифода карда мешавад?

Барои чӣ?

III.Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯъ.Хонандагонро ба тариқи сӯҳбат бо мазмуни маълумот оид ба системаи амалиётӣ (СА) шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Системаи амалиётӣ (СА) – маҷмӯи барномаҳои системавии ба ҳам алоқаманд мебошад. Онро нармағзори пойгоҳии компьютер мегӯянд. СА ҳангоми пахши тӯгмаи Ⓛ-и блоки системавии компьютер дарҳол фаъолияти худро оғоз менамояд.

СА имконият медиҳад, ки:

- дастуру супоришҳои корбар ба компьютер доҳил карда шаванд;
- иттилоот дар шакли парвандадар хотираи компьютер сабт карда шавад;
- барномаҳои татбиқӣ ба кор омода соҳта шаванд;
- саҳтағзори компьютерӣ ва заҳираҳои иттилоотӣ идора карда шаванд;
- робитаи байни корбари компьютер барқарор карда шавад ва ғайра.

Дар кори СА се марҳала мавриди амал қарор дорад: воридоти иттилоот, коркарди он ва содироти натиҷаҳо. Вобаста ба ин марҳалаҳо СА иҷрои вазифаҳои зеринро ба уҳда дорад:

- таъмини истифодаи стандартии қисмҳои воридотӣ ва содиротии иттилоот;
- ба хотираи фаврии компьютер нусхабардорӣ кардан ва ба кор омода соҳтани барномаҳои татбиқӣ ва пас аз итмоми кор онҳоро аз хотираи фаврӣ лағӣ намудан;
- ташкили кор ва идораи барномаҳои татбиқӣ, барқарор намудани робитаи байни истифодабарандадаи компьютер.

Дар навъҳои гуногуни компьютерҳо системаҳои амалиётии гуногун татбиқ карда мешаванд. Дар компьютерҳои фардӣ одатан яке аз СА “MS Windows”, “Linux”, “OS/2-Warp” ва ғайра наасб карда мешавад. Дилҳоҳ СА ба компьютер талаботи худро доир ба зудкории протсессор, ҳаҷми хотираи фаврӣ, ҳалқунандагии экран, ғунҷоиши диск ва ғайра мегузорад.

Системаи амалиётӣ маҷмӯи барномаҳои маҳсуси
идоракуни саҳтағзор, нармағзор ва дарҳости
истифодабарандадаи компьютер мебошад.

Яке аз аввалин системаҳои амалиётии компьютерҳои фардӣ СА “MS DOS” (эм эс дос) ва СА Unix (юникс) ба ҳисоб мераванд. СА 2MS DOS” матнӣ буда, бо пайдоиши системаи амалиётии графикии “MS Windows” (эм эс виндовз) аз байн рафтааст. Такрибан, дар як вақт бо СА “MS Window” СА “Linux” (линукс) эҷод шудааст, ки он бар пояи СА “Unix” соҳта шудааст.

Системаи амалиётӣ метавонад компьютерро ба афзоре табдил дихад, ки:

- бо ёрии он якбора якчанд барномаҳои гуногун (чандмасъалай) ичро карда шаванд;
- он ба шабакаҳои гуногуни компьютерӣ пайваст карда шавад;
- дар он якбора якчанд истифодабаранда (речай чандкорбарӣ) кор карда тавонад;
- захираҳои иттилоотии он ҳифз карда шаванд.

Системаи амалиётии “Microsoft Windows” пас аз нимаи дуюми солҳои 90-уми асри гузашта муттасилан бо номҳои зайл рӯйи кор омадааст: MS »Windows»95, «Windows» 98, «Windows» NT, «Windows» 2000, «Windows» Me, «Windows» XP, «Windows» 7, «Windows» 8, «Windows» 10. Калимаи «Windows» (виндовз) тарҷумаи «тирезаҳо» ё «равзанаҳо»-ро дорад. Номи парвандаву ҷузвонҳо дар MS »Windows» то 256 алломат дошта метавонад. Объектҳои «Windows» (барнома, парванда, ҷузвон ва ғайра) дар экран дар шакли ягон нишона инъикос карда мешаванд.

Системаи амалиётии MS Windows:

- байни компьютер ва корбар интерфейси графикӣ таъмин менамояд;
- нармафзори пойгоҳӣ ба ҳисоб меравад. Дар муҳити он виросторони матнӣ (масалан, MS Word), ҷадвалҳои электронӣ (масалан, MS Excel), пойгоҳи додаҳо (масалан, MS Access) ва дигар барномаҳои татбиқӣ кор карда метавонанд;
- ҳангоми ичрои амалҳои воридоту содироти иттилоот идоракуни хотираи компьютерро ба уҳдаи худ мегирад;
- барномаҳои маҳсуси хидматиро дар бар мегирад, ки онҳо доимо дурустии система, замимаҳои он, парвандаву ҷузвонҳо ва дискҳоро месанҷанд.

Системаи амалиётии Linux – СА озодасос буда, дорои гунаҳои хеле зиёд – Debian, RedHat, SuSE, Mandrake, Knoppix, ALT Linux, ASPLinux мебошад. Linux (Линукс) аз тарафи донишҷӯи Донишгоҳи Хелсинки (Финляндия) Линус Торвалд соҳта шудааст. Дар компьютерҳои шабакавӣ системаи амалиётии асосӣ ба ҳисоб меравад. Имкониятҳои СА Linux қарib ба мисли системаи амалиётии MS «Windows» мебошад.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат қунед. Интихобан, якчанд дунафара фикру ақидашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Вазифаҳои системаи амалиётии КФ-ро муайян созед.

Гурӯҳи 2. Марҳалаи асосии кори системаи амалиётиро номбар созед.

Гурӯҳи 3. Навъҳои системаҳои амалиётиро муайян созед.

Гурӯҳи 4. Фарқи байни системаҳои амалиётии “MS Windows” ва “Linux”-ро муайян созед.

8. Ҷамъбасти дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳуми системаи амалиётӣ мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро ичро қунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Системаи амалиётӣ чист?
2. Вазифаҳои системаи амалиётӣ аз чӣ иборат аст?
3. Оё се марҳалаи асосии кори системаи амалиётиро номбар карда метавонед?

4. Кадом системаҳои амалиётиро медонед?
5. Фарқи байни системаҳои амалиётин MS «Windows» ва Linux дар чист?

Супоришиҳо:

1. Мавзӯро бодиққат хонед ва доир ба системаҳои амалиётӣ нақли хаттӣ нависед
2. Вазифаҳо ва тарзи кори системаи амалиётин «MS Windows»-ро дар шакли нақша тасвир кунед.

15.1. Мавзӯъ. Мизи кории компьютерӣ афзори асосии СА– 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.3.1. Бо объектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро икро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Чузъҳои мизи кории системаи амалиётiro нишон дода тавонанд;
- ✓ Вазифаҳои нишонаҳои равзанаи мизи кориро муайян ва фарқ карда тавонанд.

4. **Барномаи дарс.** Мағҳуми «мизи корӣ». Чӣ тавр бо ёрии мизи корӣ компьютерро идора кардан мумкин аст? Барои чӣ мизи кории компьютерро афзори асосии СА меноманд?

5. Воситаҳои аёнӣ. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. **Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ).** Саволу ҷавоб тавассути блитспурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Вазифаҳои системаи амалиётӣ аз чӣ иборат аст?
2. Кадом системаҳои амалиётiro медонед?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

- I. **Масъалағузорӣ.** Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Барои нусха кардани ягон файлҳо мизи корӣ аз мушак ақ чӣ гуна истифода кардан лозим аст?

2. Бо ёрии мушак нишонҳои мизи кориро чӣ тавр кушодан мумкин аст?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

- II. **Проблемагузорӣ.** Ба хонандагон проблемаро гузашта, натиҷаи онро бо блитспурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Мо бо компьютер кор мекунем. Ба фикри шумо, агар нишонаҳо дар монитори компьютер набошанд, кор чӣ гуна идора карда мешавад?

Барои чӣ?

- III. **Шиносой бо мазмуни мавзӯъ.** Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот дар равзанаи мизи корӣ шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Равзанаи мизи корӣ. Мизи корӣ (desktop – рабочий стол) – муҳити системавии графикӣ, равзанаи асосии системаи амалиётӣ, фазои кории марказии истифодабарандай компьютер мебошад. Мизи корӣ бевосита пас аз ба кор омодашавии компьютер дар экрани монитор намоён мешавад.

Масалан, дар расми болой яке аз навъҳои мизи кории СА “«Windows» 10” оварда шудааст. Тавре дида мешавад, мизи корӣ аз ду қисми асосӣ – *майдони корӣ* (working field – рабочее поле) ва *лавҳаи масъалаҳо* (taskbar – панель задач) иборат аст.

Дар майдони корӣ чун одат *нишонаҳо* (icons – значки) ва *тамғаҳои нишонаҳои* (ярликҳои) обьектҳои системавӣ, ҷузъҳои идории системаи амалиётӣ ва ҷузвону парвандаҳои шахсии корбари компьютер ҷой дода мешаванд. Тавассути нишонаву тамғаҳои нишонаҳо обьекти заруриро фавран идора ё дастрас кардан (кушодан) мумкин аст.

Лавҳаи масъалаҳои мизи корӣ – сатри тасмашакл буда, дар поёни майдони корӣ ҷойгир шудааст. Лавҳаи масъалаҳои мизи кории системаи амалиётии “Windows” механизми амалигардони ҷандомасъалай буда, раванди аз як замима ба замимаи дигари СА гузаштанро метезонад. Дар он тугмаи системавии «Оғози кори Windows» ва баъзе нишонаҳои системавию шахсӣ ҷой дода мешаванд. Ҳар қадоми ин нишонаҳо ифодагари ягон обьекти мушак ахҳас буда, ҳангоми зарурат онҳоро бо ёрии амали пахшкунӣ ба кор даровардан мумкин аст. Нишонаҳои мобайнини лавҳаи масъалаҳо ифодагари обьектҳо ва санадҳоеанд, ки айни ҳол онҳо фаъол (кушода, дар ҳолати корӣ) мебошанд. Мизи кории СА “Linux” низ тақрибан ҳамин гуна навъ ва имкониятҳо дорад.

Мизи корӣ тавре сохта шудааст, ки барои фаъолияти омӯзишии фарди навомӯз бисёр созгор аст. Корбари пуртаҷриба бошад, метавонад мизи кориро мувофиқи речай кор ва табъи худ ба танзим орад.

Барои фаъол гардонидани дилҳоҳ обьекти мизи корӣ кифоя аст, ки ба нишона ё тамғаи нишонаи (ярлики) он бо ёрии тугмаи чапи мушак ду маротиба таъсир расонем. Тамғаи нишона аз худи нишона бо он фарқ меқунад, ки вай барандаи танҳо сурӯғаи парванда мебошад, на муҳтавои он. Тамғаи нишона барои аз қисмҳои гуногуни диск дастрас намудани барномаву санадҳо, бе нусхабардорӣ кардани муҳтавои онҳо, пешбинӣ шудааст. Дар мизи корӣ на танҳо нишонаву (пиктограмма) тамғаҳои нишонаҳои парвандаҳо, балки нишонаҳои ҷузвонҳо низ ҷойгир шуда метавонанд.

Мизи кории СА “MS Windows” имрӯз назар ба гунаҳои пешинаи худ хеле такмил ёфта, тамоми имкониятҳои гунаҳои қаблиро дар худ нигоҳ доштааст. Вай барои замимаҳои СА ончунон муҳҳите сохтааст, ки дар он тамоми амалҳои якхела бо тарзи ягона ичро карда мешаванд. Бо ёрии мизи корӣ якбора бо якчанд барнома кор кардан мумкин аст. Илова бар ин, иттилооти як барномаро барномаҳои дигар ба осонӣ истифода бурда (қабул карда) метавонанд.

Дар мизи корӣ одатан нишонаҳои системавии обьектҳои зерини СА компьютер ҷой дода мешаванд, ки онҳо бо пахши дукаратаи мушак ба кор омода мегарданд:

 Ҳамин компьютер (Этот компьютер) – дастрасӣ ба дискҳо, ҷузвонҳо, парвандаҳо ва таҷхизоти берунаи компютери мазкур;

 Сабад (Корзина) –ҷойгиркуни муваққатии парвандаҳои ҳазфшуда;

 Kaspersky Total Security – санчиши диску ҷузвонҳо аз вирусҳои компютерӣ;

 Mozilla Firefox – азназаргузаронии вебсаҳифаҳо дар шабакаи Интернет.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синғ муроҷиат кунед. Интиҳобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Нишонаҳои мизи кориро аз рӯйи вазифаҳояшон гурӯҳбандӣ намоед.

Гурӯҳи 2. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Нишонаҳои мизи кориро вобаста ба СА гурӯҳбандӣ намоед.

Гурӯҳи 3. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Нишонаҳои системавии объектҳои СА компютерро шарҳ дихед.

Гурӯҳи 4. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Мавқеи мушакро дар кори мизи кории КФ шарҳ дихед.

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, ҳулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташакқул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро иҷро кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълими хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълими хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Мизи кории системаи амалиётӣ чист? Он бо мизи кории маъмулӣ чӣ монандӣ ва чӣ тафовут дорад?

2. Қисмҳои асосии мизи кории СА чӣ ном доранд? Онҳо қадом вазифаҳоро иҷро менамоянд?

3. Нишонаҳои қадом объектҳои системавӣ одатан, дар мизи корӣ ҳамеша намудоранд?

4. Объектҳои майдони кории мизро чӣ тавр фаъол гардонидан ва идора кардан мумкин аст?

5. Лавҳаи масъалаҳои мизи кории системаи амалиётии “Windows” чӣ гуна механизм аст?

Супоришиҳо:

1. Мавзӯъро бодикӯат хонед ва доир ба мизи кории системаҳои амалиётӣ нақли хаттӣ нависед.

Тарзи ҷойгиршавии объектҳои майдони корӣ ва лавҳаи масъалаҳои мизи кории системаи амалиётии «MS Windows»-ро дар назди экрани монитори компютер аз назар гузаронед ва онҳоро дигаргун созед.

16.1. Мавзӯй. Амалиётгузаронӣ дар мизи корӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.1. Бо объектҳои асосии муҳити системай амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

- ✓ Амалиёти одитаринро дар мизи корӣ ичро карда тавонанд;
- ✓ Амалиётро бо объектҳои муҳити кории системай амалиётӣ дар амал ичро карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Ба воситаи мизи кории компьютерӣ кадом амалҳоро ичро кардан мумкин аст?

5. Воситаҳои аёнӣ. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитспурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Мизи кории системаи амалиётӣ чист? Он бо мизи кории маъмулӣ чӣ монандӣ ва чӣ тафовут дорад?

2. Қисмҳои асосии мизи кории СА чӣ ном доранд? Онҳо кадом вазифаҳоро ичро менамоянд?

3. Нишонаҳои кадом объектҳои системавӣ одатан, дар мизи корӣ ҳамеша намудоранд?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Кадом нишонаҳои асосии мизи кориро номбард карда метавонед ?
2. Нишонаҳои асосии мизи корӣ барои системаи амалиётӣ кадом вазифаҳоро ичро мекунанд?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузашта, натиҷаи онро бо блитспурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Оё ба воситаи нишонаҳои асосии мизи корӣ системаи амалиётии корӣ КФ-ро амалӣ идора кардан мумкин аст?

Барои чӣ?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тарикӣ сухбат бо мазмуни маълумот оид ба амалиёти мизи корӣ шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Тавре аз мавзӯҳои гузашта ба мо маълум гардид, мизи кории компьютери фардӣ экранро мемонад, ки дар он *афзорҳо* (барномаҳои системавӣ, татбиқӣ, хидматӣ, шабакавӣ ва ғайра) ва *санадҳои компьютерӣ* (матнҳо, ҷадвалҳо, графику расмҳо, мусиқиву сурӯдҳо, видео ва ғайра)-и истифодабарандა доимо дар ҳоли инъикос мебошанд.

Афзорҳо ва санадҳои мизи кориро *объектҳои кории миз* мегӯянд. Объектҳои мизи кориро ҳам дар майдони корӣ ва ҳам дар лавҳаи масъалаҳои миз воҳӯрдан мумкин аст. Объектҳои мизи корӣ дар экрани монитор дар шакли *нишонаҳо* ё *тамғаи нишонаҳо* инъикос мегарданд. Нишонаҳо ва тамғаи нишонаҳо, вобаста ба барномаҳои муарриғари онҳо, метавонанд дар шаклу рангҳои гуногун намоён бошанд.

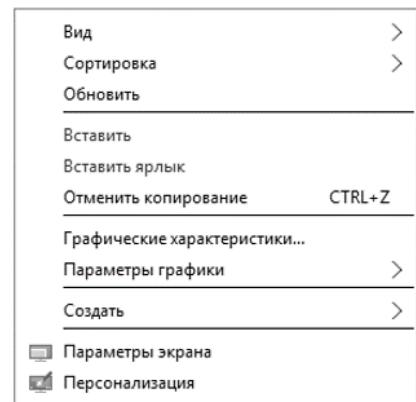
Дар расми тарафи рост нишонаҳо ва тамғаҳои объектҳои майдони кории равзанаи мизи корӣ таҷассум ёфтаанд. Миқдор ва тарзи инъикоси онҳоро дар дилҳоҳ лаҳзаи вақт тағйир додан мумкин аст.

Дар расми поёнӣ бошад, нишонаҳои объектҳое оварда шудаанд, ки он муваққатан дар лавҳаи масъалаҳои мизи корӣ ҷойгир карда шудаанд. Миқдор ва тарзи ҷойгиршавии онҳо низ тағйирпазир мебошад.

Намои (навъи) зоҳирии мизи корӣ, маҷмӯи афзорҳои компьютерӣ ва миқдори санадҳои майдони кориву лавҳаи масъалаҳои онро бо тарзҳои гуногун ба танзим овардан мумкин аст. Барои танзими объектҳои майдони кории миз фармонҳои *Намо* (Вид), *Танзим* (Сортировка) ва *Навсозӣ* (Обновить)-и менюи матни равзанаи мизи корӣ хизмат мерасонанд. Барои рӯйи кор овардани менюи матнӣ, дар ягон дилҳоҳ мавзеи ҳолии майдони кории миз тугмаи рости мушакро пахш кардан лозим аст. Дар натиҷа, дар экран маҷмӯи фармонҳои компьютерии дар расми тарафи рост овардашуда пайдо мешавад.

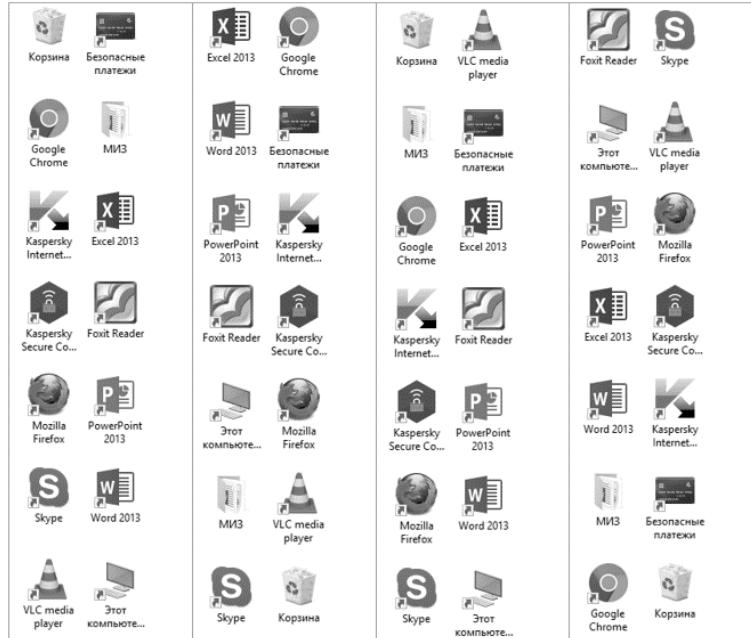
Банди *Намои* менюи матнӣ нишонаҳои объектҳои майдони кории мизро дар шаклҳои *Нишонаҳои бузург* (Крупные значки), *Нишонаҳои маъмул* (Обычные значки) ва *Нишонаҳои хурд* (Мелкие значки) дар экран инъикос карда метавонад. Натиҷаи амалкарди зербандҳои зикршудаи банди *Намои* менюи матнӣ дар расми поёнӣ тасвир гардидааст.

Зербанди *Танзими худкори нишонаҳо* (Упорядочить значки автоматически)-и банди *Намои* менюи матнӣ барои ба таври худкор ба тартиб овардани нишонаҳои майдони корӣ пешбинӣ шудааст. Дар мавриди ғайрифаъол будани ин зербанд (мавҷуд набудани аломати пеш аз номи зербанд), нишонаҳоро бо тарзи дастӣ, ихтиё҆рӣ, бе ягон низоми муайян дар майдони кории миз ҷобаҷо кардан мумкин аст. Зербанди *Радифбандии тӯрии нишонаҳо* (Выровнять значки по сетке)-и банди *Намо* нишонаҳои объектҳои компьютериро дар майдони корӣ аз рӯйи низоми ҷадвалӣ ба танзим меорад. Ва ниҳоят, зербанди *Инъикоснамоии нишонаҳои мизи корӣ* (Отображать значки рабочего стола)-и банди *Намои* менюи матнӣ барои намоён ё ноаён гардонидани нишонаҳо дар майдони кории миз хизмат мерасонад. Дар мавриди ғайрифаъол будани зербанди мазкур нишонаҳои майдони кории миз аз экрани монитори компьютер тамоман ноаён (нопадид) мегарданд.

Фармони *Танзим* (Сортировка)-и менюи матни равзанаи мизи корӣ барои аз рӯйи *Ном* (Имя), *Андоза* (Размер), *Навъ* (Тип элемента) ва *Санаи тағйирот* (Дата изменения) ба танзим овардани объектҳои майдони кории миз пешбинӣ шудааст. Натиҷаи амалкарди ин чор зербанди зикршудаи банди *Танзими* менюи матнӣ дар расми поёнӣ, аз тарафи ҷаҳон ба рост, аз рӯйи номи объектҳо, андозаашон, навъи онҳо ва охирин санаи тағйироташон таҷассум ёфтааст.

Микдори объектҳои майдони кории мизро аз рӯйи зарурат дар ҳар як лаҳзаи вақти барои истифодабаранд мувофиқ тағиیر додан, яъне каму зиёд кардан, мумкин аст. Масалан, банди *Соҳтан* (Создать)-и менюи матни равзанаи мизи корӣ (расми тарафи рост) барои илова кардани (соҳтани) объектҳои навъи чузвдон, тамғаҳои нишонаҳои объектҳо ва санадҳои компьютерии гуногуни бо ёрии ягон барномаи татбиқӣ соҳташаванд (матнӣ, ҷадвалӣ, графикӣ, рӯнамоӣ ва ғайра) пешбинӣ шудааст. Аз ин технология мо дар мавзӯъҳои оянда хеле зиёд истифода хоҳем бурд. Барои нест кардани ягон объект бошад, кифоя аст, ки мушакнаморо ба болои нишонааш гузорем, тутгами чапи мушакро пахш кунем ва пас аз интихоб гардидани он, тутгами «Delete»-ро дар сафҳакалид пахш намоем.

Аз банди *Навсозӣ* (Обновить)-и менюи матни равзанаи мизи корӣ вақте истифода мебаранд, ки агар дар микдор ё тарзи ҷойиршавии объектҳо дар майдони кории миз ягон тағиирот ба амал омада бошад. Ҳангоми пахши банди мазкур нишонаҳои объектҳо ба таври худкор ба тартиб оварда мешаванд.

IV. Кори дунафара.

Аз рӯйи матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳмро интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба аҳли синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

V. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори дунафара.

Амали фармонҳои *Намо*, *Танзим* ва *Навсозии* менюи матни равзанаи мизи кориро рӯйи кор оварда, тартиби ичрои онро ба дафтаратон нависед.

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани амалиётгузаронӣ дар мизи корӣ мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро ичро кунед.

	Папку
	Ярлык
<hr/>	
	Microsoft Access База данных
	Точечный рисунок
	Контакт
	Документ Microsoft Word
	Документ журнала
	Презентация Microsoft PowerPoint
	Документ Microsoft Publisher
	Текстовый документ
	Лист Microsoft Excel
	Сжатая ZIP-папка

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришиҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Саволҳо:

3. Объектҳои мизи кории системаи амалиётӣ гуфта чӣ дар назар дошта шудааст?
4. Объектҳои мизи корӣ дар кадом шаклҳо нигоҳ дошта мешаванд?
5. Оё миқдор ва тарзи ҷойгиршавии объективҳои мизи кориро тағиیر додан мумкин аст? Бо ёрии кадом амалҳо?
6. Ҷӣ тавр объективҳои майдони кории мизи кориро ба танзим овардан мумкин аст?
7. Амали фармонҳои *Намо*, *Танзим* ва *Навсозии* менюи матни равзанаи мизи кориро номбар карда метавонед? Онҳоро чӣ гуна рӯйи кор овардан мумкин аст?

Супоришиҳо:

1. Объектҳои майдони кории мизи кории системаи амалиётiro аз назар гузаронед ва якчандтои онҳоро фаъол гардонед.
2. Аҳамият дихед, ки онҳо дар лавҳаи масъалаҳои мизи корӣ дар кадом навъ пайдо мешаванд. Ҷойи онҳоро дар лавҳаи масъалаҳо тағиیر дихед.
3. Бо истифода аз зерфармонҳои фармонҳои *Намо*, *Танзим* ва *Навсозии* менюи матни равзанаи мизи корӣ тарзи ҷойгиршавии объективҳои майдони кориро бо роҳҳои гуногун ба танзим дароред.

17.1. Мавзӯъ. Парванд – воситаи асосии ҳифзи иттилоот – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.3.1. Бо объективҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Тарзҳои нигоҳдории иттилоотро дар хотираи компьютер баён карда тавонанд;
- ✓ Вазифаҳои парвандана ва ҷузвонҳоро муайян карда тавонанд.

4. Барномаи дарс. Парвандана чист? Вазифаҳои парвандана. Навъҳои парвандахо. Тарзи нигоҳ доштани иттилоот ба воситаи парвандана.

5. Воситаҳои аёнӣ. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Объективҳои мизи кории системаи амалиётӣ гуфта чӣ дар назар дошта шудааст?
2. Объективҳои мизи корӣ дар кадом шаклҳо нигоҳ дошта мешаванд?
3. Оё миқдор ва тарзи ҷойгиршавии объективҳои мизи кориро тағиیر додан мумкин аст? Бо ёрии кадом амалҳо?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Ҷӣ тавр бо ёрии мизи корӣ компьютер зерфармонҳои фармонҳои *Намо*, *Танзим* ва *Навсозии* менюро идора кардан мумкин аст?
2. Қисмҳои асосии мизи кории СА ва вазифаҳои онро номбар карда метавонед?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Мо ба компьютер иттилоотро ворид ва хориҷ мекунем, ба фикри шумо дар компьютер бо кадом воситай асосӣ иттилоот ҳифз карда мешавад?

Барои чӣ?

III.Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯъ. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба микдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Объекти асосие, ки компьютер бо он кор мекунад, иттилоот мебошад. Компьютер ҳам ба мисли инсон иттилооти навъҳои гуногун (матн, график, садо, видео ва ғайра)-ро кор карда баромада метавонад. Дар тасвири компьютер иттилоот – пайдарпайии якҳо ва сифрҳо мебошад, вале, дар ҷунин шакл қабул ва ҳифз намудани иттилоот барои инсон бисёр душвор аст. Аз ин рӯ, барои ҳигаҳдории иттилоот мафҳуми парванда (file – файл) фикр карда баромада шудааст.

Вазифаи асосии *парванда* – ҳифз (ҳигаҳдорӣ) намудани иттилооти навъи муайян ба ҳисоб меравад. Парванда барои аз як барнома ба барномаи дигар ва аз як система ба системаи дигар ирсол намудани додаҳо низ истифода бурда мешавад. Бо ибораи дигар парванда – манбаъ (анбор)-и додаҳои устувор ва мутахаррик аст, лекин он танҳо манбаи одии додаҳо нест. Парванда онҷунон манбаест, ки соҳиби ном ва ҳосият (атрибути)-ҳо буда, вақти эҷод ва тағйирёбии мазмуни худро ба қайд гирифта метавонад.

Мафҳуми парванда бо гузашти айём маънни худро тағйир додааст. Системаҳои амалиётӣи компьютерҳои аввалин парвандаро ҳамчун пойгоҳи додаҳо тасвир менамуданд.

Дар интиҳои солҳои 60-уми аспи XX тамоюли содагардонии системаҳои амалиётӣ пеш омад. Амали мазкур инъикоси худро, пеш аз ҳама, дар CA Unix ёфт. Дар ин CA парванда ҳамчун пайдарпайии байтҳо тасвир шуда, ҳигаҳдории иттилоот дар диск низ осон гардид. Ин ғоя ба дигар системаҳои амалиётӣ низ ба зудӣ паҳн карда шуд.

Парванда – пайдарпайии номдори байтҳо мебошад.

Тарзи ташаккули байтии додаҳоро «формати парванда» мегӯянд. Масалан, барои парвандаи ҷадвали электрониро ҳондан, зарур аст, ки тарзи тасвири байтии ададҳо, формулаҳо ва матнро дар катақҳои ҷадвал донем. Барои ҳондани парвандаи виростори матнӣ бошад, донистан зарур аст, ки кадом байтҳо барои тасвири алломатҳо, қадомашон – навъи хуруфҳо, ҳошияҳо ва ё дигар маълумот вобастаанд.

Барнома иттилоотро дар парванда тавре ҳифз менамояд, ки барномасоз онро муайян намудааст, вале айни ҳол талабот онҷунон аст, ки парвандаҳо бояд аз тарафи барномаҳои навъҳои гуногун истифода шуда тавонанд. Барои амалишавии ин мақсад аллакай қисми зиёди барномаҳои татбиқӣ форматҳои бештар паҳнгаштаро мавриди истифода қарор додаанд.

Ҳамаи парвандаҳоро шартан ба ду қисм – матнӣ ва дӯй ҷудо мекунанд. Барои ҳигаҳдории ҳар як алломати парвандаи матнӣ як байт хотира ҷудо карда мешавад. Ба ҳар як алломат аз фосилаи 0-255 як адади муайян мувоғиқ гузошта мешавад, ки онро «рамзи алломат» мегӯянд. Парвандаҳои матнӣ бо ёрии ҷадвалҳои маҳсус рамзбандӣ карда мешаванд. Парвандаҳое, ки барои рамзбандии онҳо танҳо 127 адади аввалин ин фосила истифода мешаванд, SCII-парванда (American Standard Code for Information Interchange –Стандарти амрикоии рамзбандии иттилоот) ном гирифтаанд. Вале дар SCII-парвандаҳо танҳо ҳарфҳои алифбои лотиниро тасвир кардан мумкин аст.

Дар рамзбандии қисми зиёди алифбои миллӣ бошад, аз ҷадвалҳои ҳаштбита истифода мебаранд. Масалан, барои алифбои русӣ бештар се ҷадвал – Koi8-R, Windows-1251 ва Alt-рамзбандӣ маъмул аст. Аммо баъзе забонҳо, масалан хитой, аз 256-то зиёдтар алломат доранд. Барои рамзбандии ин гуна забонҳо аз якчанд байт истифода

бурдан лозим меояд. Дар чунин мавридҳо бештар аз стандарти «Unicode» истифода мебаранд, ки дар он барои рамзбандии алломатҳо фосилаи аддии 0-65536 хизмат мерасонад.

Қайд кардан зарур аст, ки ҳоло санадҳои матнӣ на танҳо ҳуруфи гуногун, балки расму диаграммаҳо ва ҳатто иттилооти савту садоиро дар бар мегиранд. Дар натиҷа, форматҳое пайдо шудаанд, ки онҳо маҳлути (комбинатсияи) гуногуни форматҳои ин навъҳои иттилоот мебошанд.

Фарқи парвандахои дӯй аз парвандахои матнӣ дар он аст, ки дар парвандахои дӯй тамоми иттилоот танҳо ба воситай рақамҳои дӯй рамзандӣ карда мешавад. Мисоли чунин парвандо парвандахои маҳсуси ичроишӣ ва графикӣ шуда метавонанд.

Ҳар як парвандо ном ва андоза дорад. *Номи парвандо* бо ёрии ҳарфҳои калон ва ҳурди алифбоҳои лотинӣ ва миллиӣ, рақамҳо ва дигар алломатҳои китобат сохта мешавад. Дар номи парвандо истифодаи алломатҳои / / : , * ? » < > | | { } иҷозат дода намешавад. Номи парвандо аз ду қисм – асосӣ ва иловагӣ иборат аст. Микдори умумии алломатҳои номи парвандо, бо дарназардошти мавқеъҳои холӣ ва қисмҳои асосиву иловагии ном, аз 255-то зиёдтар шуда наметавонад.

Қисми асосии номи парвандо – пайдарпайи то 250 алломати ихтиёрии аз маҷмӯи алломатҳои муайяншуда гирифташуда ва алломати нуқта мебошад. Масалан, «Китоби 1-ум.», «Китоби Технологияи иттилоотӣ.», «Avesto.», «uragan55.», «F1R2H3O4D5.», «farhod(12345).» метавонанд ба сифати номҳои парвандо хизмат расонанд. Ба воситай қисми асосии номи парвандо худи парвандаро аз байни парвандахои дар дисқҳо ва дигар барандагони иттилооти компьютер маҳфузбуда ҷустуҷӯ кардан ва ёфтани мумкин аст.

Қисми иловагии номи парвандо – пайдарпайи то 4 алломати қабулшудаи маҳсусе мебошад, ки онҳо аз қисми асосии ном ба воситай алломати нуқта (.) ҷудо карда шудаанд. Қисми иловагии номи парвандо барандаи навъи иттилооти дарунмояи парвандо мебошад. Масалан, агар қисми иловагии ном «.txt» бошад, он гоҳ навъи иттилооти парвандо матнӣ буда, дар мавридҳои «.png», «.jpg» ё «.bmp» – графикӣ, «.mp3» ё «.wav» – мусиқӣ, «.avi» ё «.vob» – видеой ва ғайра мебошад.

Аз рӯйи қисми иловагии номи парвандо компьютер пешакӣ муайян менамояд, ки барои коркарди парвандо мазкур қадом барномаро ба кор омода сохтан зарур аст. Масалан, агар барои кушодани парвандои «Дарси_10.txt» компьютер барномаи «Блокнот»-ро ба кор омода намояд, он гоҳ барои кушодани парвандои «Дарси_30.docx», вай барномаи «Microsoft Word» ва барои «Расмҳои ман.png» бошад, барномаи «Paint»-ро ба кор омода месозад. Аз ин рӯ, парвандаро ин гуна таъриф низ додан мумкин аст:

 Парвандо – соҳаи номдори барандаи компьютерии иттилоот мебошад, ки дар он ягон микдор иттилооти навъи муайян ҳифз (сабт) гардидааст.

Парвандои навъи муайянро танҳо бо ёрии виростори (барномаи) мушак ахҳас, ки он барои сохтани ҳамон навъи парвандо қодир аст, сохтан мумкин аст. Парвандои компьютериро вобаста ба навъи иттилооти дар онҳо маҳфузбуда ба навъҳои матнӣ, графикӣ, садоӣ, видеоӣ, барномавӣ (дӯй), ҷандрасонай ва ғайра тақсим мекунанд.

IV. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Мағҳумҳои нофаҳморо ба таҳтai синф навишта, бо хонандагон мухокима созед. Интиҳобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

V. Мустаҳкамкунни дарс.

Кори дунафара.

Дар мизи кории КФ як парванда күшоед, онро номгузорӣ намоед ва ба он ягон иттилоотро ворид кунед. Шарикатон ин амалро баҳо дихад.

8. Ҷамъбасти дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро ичро кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълими хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълими хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Парвандай компьютерӣ чист? Вазифаи асосии он аз чӣ иборат аст?
2. Парвандажоро ба ҷанд гурӯҳ тақсим мекунанд? Онҳо аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд?
3. Барои ниғаҳдории ҳар як аломати парвандай матнӣ чӣ қадар ҷой дар хотираи компьютер ҷудо мешавад?
4. Номи парвандай чӣ тавр сохта мешавад? Вазифаи қисмҳои асосӣ ва иловагии номи парвандай аз чӣ иборат аст?
5. Оё аз рӯйи навъи парвандай муайян кардан мумкин аст, ки он бо ёрии қадом барномаи татбиқӣ сохта шудааст? Чӣ тавр?

Супориши:

1. Матни мавзӯъро бодиққат мутолиа намоед ва дар мавзӯи «Парвандай – воситаи асосии ниғаҳдории иттилоот» нақли ҳаттӣ нависед.
2. Бо ёрии омӯзгори фан дар майдони кории мизи кории системаи амалиётӣ се парвандай навъҳои гуногун созед ва ба онҳо номҳои мувоғиқ гузоред.
3. Бо истифода аз зерфармонҳои фармони *Намои менюи матнӣ* равзанаи мизи корӣ навъи зоҳиршавии нишонаҳои объектҳои майдони кориро тағиیر дихед.

18.1. Мавзӯъ. Ҷузвони компьютерӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.1. Тарзҳои нигоҳдории иттилоотро дар хотираи компьютер баён карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Тарзҳои нигоҳдории иттилоотро дар хотираи компьютер баён карда тавонад;
- ✓ Вазифаҳои парвандай ва ҷузвонҳоро муайян карда тавонад;
- ✓ Ҷузвонро аз парвандай фарқ карда тавонад.

4. Барномаи дарс. Ҷузвони компьютерӣ чист? Ҷузвон аз парвандай чӣ фарқ дорад? Вазифаҳои ҷузвон. Навъҳои ҷузвонҳои компьютерӣ.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интиҳобӣ):

1. Парвандай компьютерӣ ба ҷанд гурӯҳ ҷудо мешаванд?
2. Дар компьютер ду парвандаро бо як ном сохтан мумкин аст?

3. Оё парванда метавонад видеой ё садой бошад?

7. Ташаккул додани салохиятхο.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Бо воситаи мизи кории компьютер кадом амалиётҳоро ичро кардан мумкин аст?

2. Навъҳои мушак акро номбар кунед?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитспуриши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Оё бе ҷузвон дар компьютер парвандаҳоро нигоҳ доштан мумкин аст? Агар мумкин бошад, бо кадом фармонҳо?

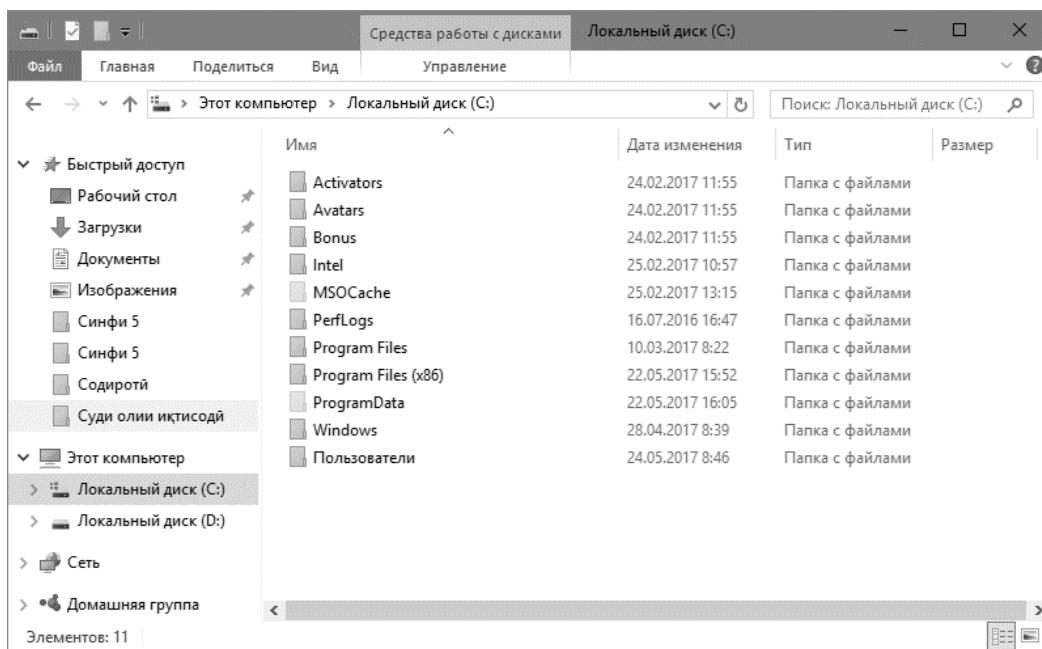
III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тариқи сӯҳбат бо мазмуни маълумот оид ба ҷузвони компьютерӣ шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Ҷузвони компьютерӣ низ ба мисли парванда манбаи иттилоот аст. Дар ҷузвон парвандаҳо ва ҷузвонҳои дигар нигоҳ дошта мешаванд. Ҷузвонҳои дохили ҷузвони мушак ахҳасро зерҷузвонҳои он мегӯянд. Тарзи нигаҳдории парвандаву зерҷузвонҳо дар ҷузвон ихтиёри мебошад. Ҳар як истифодабарандай компьютер метавонад бо таври ба ҳуд хос зерҷузвонҳо ва парвандаҳои ҳудро дар ҷузвон ҷойгир кунад. Дар як ҷузвон парвандаҳои навъҳои гуногун (матнӣ, графикӣ, мусикӣ, видеой ва ғайра)-ро ҷамъ овардан мумкин аст. Аммо ҷузвон, пеш аз ҳама, барои ба танзим овардани иттилоот, яъне парвандаҳо ва зерҷузвонҳои дохилӣ, соҳта мешавад.

Ҳар як ҷузвон айнан ба мисли парвандаҳо ном ва андоза дорад, аммо дар номи ҷузвон қисми иловагӣ вучуд надорад. Ҷузвонҳои компьютериро ба ду гурӯҳи қалон ҷудо кардан мумкин аст: ҷузвонҳои системавӣ ва ҷузвонҳои ҳусусии истифодабарандагони компьютер.

Ҷузвонҳои системавӣ ҷузвонҳое мебошанд, ки онҳо пешакӣ дар компьютер наасб гардидаанд. Ин гуна ҷузвонҳо аз тарафи ширкатҳои пешкашкунандаи барномаҳои системавӣ, масалан, ширкати “Microsoft”, ба истифодабарандагони компьютерҳо дастрас карда мешаванд. Масалан, ҷузвонҳои «Ҳамин компьютер» ва «Сабад», ки доимо дар мизи кории компьютер омодаи кор мебошанд, мисоли ҷузвонҳои системавӣ шуда метавонанд.

Умуман, агар шумо ҷузвони «Ҳамин компьютер»-ро қушода, аз дохили он диски «C:»-ро интихоб ва қушоед, он гоҳ дар равзанаи диски мазкур танҳо номгӯйи ҷузвонҳоеро мебинед, ки ҳамаи онҳо ба ҷузвонҳои системавии компьютер мансуб мебошанд. Азбаски пахши диски «C:»-и компьютер ба қушодашавии равзанаи ҳамномаш меоварад, пас аз ин ҷо маълум мегардад, ки ҳуди диски «C:» низ яке аз ҷузвонҳои системавии компьютер буда, номаш кӯтоҳакак «C:» будааст. Тасвири графикӣ андешаҳои зикршударо дар расми поёнӣ мушак оҳида кардан мумкин аст.

Чувдонхой хусуси истифодабарандагони компьютер чувдонхое мебошанд, ки онҳо аз тарафи худи истифодабарандагон сохта мешаванд. Ин гуна чувдонхо аз тарафи сохибони худ ба таври ихтиёри номгузорӣ шуда, дар дохили ягон чувдон, масалан, диски «D:»-и компьютер ё «мизи корӣ»-и он нигоҳ дошта мешаванд. Масалан, чувдонхой «Китобҳо», «Санадҳо», «Сурудҳо», «Бозиҳо» ва ғайра мисоли чувдонхой хусуси истифодабарандагони компьютер мебошанд.

Андашои болой ва мағҳумҳои парвандаву чувдонро бо ёрии мисоли зерин мустаҳкам менамоем. Агар Шумо лаҳзае номи худро «Хонанда» гузашта, ҳамчун диски винчестери компьютер тасаввур намоед, он гоҳ ба зудӣ дармеёбед, ки Шумо «барандай иттилоот» мебошед. Акнун, чувдони мактабии худро ҳамчун чувдони компьютерӣ, бо номи «Дарсҳо», тасаввур кунед. Бо ҳамин тарз андешарониро давом дода, қисмҳои дохили чувдони мактабии худро ҳамчун зерчувдонҳои компьютерӣ таҳти номҳои «Технология иттилоотӣ», «Физика ва математика», «Суруду мусиқӣ» ва «Расмкашӣ» ба қайд гиред. Дар чунин ҳолат, китобу дафтарҳои Шуморо ба сифати парвандоҳои компьютерии андозаҳои гуногундошта қабул кардан мумкин аст.

Масалан, дафтари фанни технологияи иттилоотиро ҳамчун парвандай матнии «Дафтари ТИ.doc» тасвир кардан мумкин аст. Дар ин маврид, «Дафтари ТИ» – номи асосии парвандай ва «.doc» – номи иловагии парвандаро ифода менамоянд. Агар дафтари мазкур аз 96 саҳифа иборат бошад, пас андозаи парвандай «Дафтари ТИ.doc» такрибан 96 килобайтро ташкил медиҳад.

Китоби дарсии технологияи иттилоотиро низ ҳамчун парвандай матнӣ, таҳти номи «Китоби ТИ.doc» ба қайд гирифтан мумкин аст. Албатта, дар ин маврид, пешакӣ маълум аст, ки андозаи ин китоб нисбат ба андозаи дафтари фанни мазкур метавонад хеле қалон бошад, зеро на танҳо миқдори саҳифаҳои китоб аз дафтари зиёдтар аст, балки навъи иттилооти дар он маҳфузбуда (матн, расм, ҷадвал ва ғайра) низ метавонад аз иттилооти дафтари бисёртар бошад. Аз ин рӯ, агар андозаи парвандай «Дафтари ТИ.doc» ба 96 килобайт баробар бошад, пас андозаи парвандай «Китоби ТИ.doc» метавонад тақрибан 100 мегабайтро ташкил дихад.

Айнан ҳамин тавр, дар дигар қисмҳои чуввони мактабӣ, яъне зерчузвонҳои компьютерӣ, метавонанд китобу дафтарҳои мувоғик, яъне парвандоҳои ҳамчинс, ҷойгир карда шаванд. Масалан, дар зерчузвони «Суруду мусиқӣ» – парвандай (дафтари) савту садоии «Нотаҳо.mp3» ва парвандай мусиқии (китоби) «Китоби нотаҳо.wav», дар зерчузвони «Расмкашӣ» бошад, парвандоҳои графикии (варажҳои алоҳидай албоми

расмкашӣ) «Расми1.bmp», «Расми2.bmp», «Расми3.bmp» ва парвандаи барномавӣ (куттии рангҳо)-и «Рангҳо.ехе» метавонанд ҷойгир карда шаванд. Бо ёрии парвандаи «Рангҳо.ехе» парвандаҳои навъи «.bmp»-ро сохтан ва таҳрир кардан мумкин аст.

Ба ғайр аз ин, дар худи ҷузвонҳони «Дарсҳо» (яъне, ҷузвонҳони мактабӣ) низ, бевосита баъзе парвандаҳоро нигоҳ доштан мумкин аст. Масалан, ҳамин гуна парванда метавонад парванда-барномаи «Нон_бо_ҳасиб.ехе» (яъне, ҳӯроки пештайёри хонагӣ) бошад. Дар ҳақиқат, гарчанде маводи ҳӯрок мантиқан бо дарсҳои технологияи иттилоотӣ ё расмкашӣ ва ё физика ягон алоқамандӣ надошта бошад ҳам, вале он ҷузъи ҳатмии дарсҳо ба ҳисоб меравад, чунки бе истеъмоли ҳӯрок фаҳмидани дарсҳо бисёр душвор мегардад.

III. Кори дунафара.

Аз рӯйи матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофахморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунӣ дарс.

Кори ғурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Ҷузвонҳои компьютерӣ метавонанд дар худ ягон парвандаро нигоҳ надоранд?

Гурӯҳи 2. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Тарзи ҳисоб намудани микдори иттилоот дар матни додашудаи “Дониш сарчашмаи комёбиҳо”-ро нишон дихед?

Гурӯҳи 3. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Нақшай интегралӣ дар компьютерҳои фардӣ қадом вазифаро иҷро мекунад?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, ҳулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришиҳоро иҷро кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дарашаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришиҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Саволҳо:

1. Ҷузвонҳони компьютерӣ чист? Ҷузвонҳони системавӣ - чӣ? Зерҷузвон - чӣ?
2. Ҷузвонҳои хусусии истифодабарандагони компьютер аз ҷузвонҳои системавӣ чӣ фарқ доранд?
3. Ҷузвонҳои дискҳои компьютер чӣ тавр номгузорӣ карда мешаванд? Дигар ҷузвонҳо чӣ?
4. Вазифаи ҷузвон аз чӣ иборат аст?
5. Ҷузвон аз парванда чӣ фарқ дорад?

Супоришиҳо:

1. Матни мавзӯро бодиқкат мутолиа намоед ва дар мавзӯи «Ҷузвонҳои компьютерӣ» нақли ҳаттӣ нависед.
2. Ба мисли ҷузвони «Дарсҳо» ва зерҷузвонҳову парвандаҳои дохили он, ки дар ҳамин мавзӯй баён шудааст, ҷузвоне фикр кунед ва онро дар диски «D:»-и компьютер ба қайд гиред.

19.1. Мавзӯй. Инъикоси сохтори парвандай дар экран – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.1. Бо объектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

- ✓ Тарзҳои нигоҳдории иттилоотро дар хотираи компьютер баён карда тавонад;
- ✓ Вазифаҳои парвандана ва ҷузвонҳоро муайян карда тавонад;
- ✓ Тарзи номгузории парвандана ва ҷузвонҳоро донад.

4. Барномаи дарс. Тарзи номгузории парвандаву ҷузвонҳо. Хосиятҳои парвандадаҳо ва ҷузвонҳо. Сохтори парвандай ва инъикоси он дар экрани компьютер.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитспурсиш (пурсиши кӯтоҳи интиҳоӣ):

1. Вазифаи ҷузвон дар компьютер аз чӣ иборат аст?
2. Оё дар дохили як ҷузвон ду парвандаро бо номи якхела сохтан мумкин аст?
3. Бо қадомро ҷузвонҳоро сохтан мумкин аст?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Барои чи гурӯҳи зиёди парвандадаҳо дар як ҷузвон нигоҳ медоранд?
 2. Барои чи баъзе ҷузвонҳоро маҳсус дар дохили диски С: нигоҳдорӣ мешаванд?
- Пурсиши интиҳоӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитспурсиш (пурсиши кӯтоҳи интиҳоӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

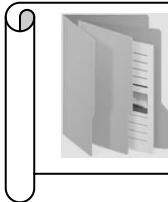
Бо қадом мақсад дар компьютер ҷузвон месозанд?

III. Шиносой бо мазмуни мавзӯй. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Дар компьютер якбора як ё якчанд дискро наасб кардан мумкин аст, вале аксар компьютерҳои фардӣ дорои як диски асосӣ (винчестер) мебошанд. Тамоми иттилооти дар компьютер истифодашаванда маҳз дар винчестери он нигоҳ дошта мешавад. Таҳти мағҳуми иттилоот – барномаҳои системавӣ (системаи амалиётӣ), барномаҳои татбиқӣ, забонҳои барномасозӣ, барномаҳои хидматӣ, барномаҳои зиддивирусӣ, ҷузвонҳову парвандадаҳои ҳусусии истифодабарандагони компьютер ва дигар навъҳои иттилооти компьютерӣ дар назар дошта шудааст.

Барои таъмини амнияти барномаҳо ва санадҳои зикршуда одатан онҳоро аз ҳамдигар чудо нигоҳ медоранд. Яке аз роҳҳои аз ҳамдигар чудо нигоҳ доштани иттилооти компьютерӣ, маҷозан ба якчанд диски мантиқӣ (маъмулан ба 2 ё 3-то) таксим намудани винчестер мебошад. Дискҳои мантиқии компьютер бо ҳарфҳои лотинии «С:», «D:», «E:», «F:» ва ғайра номгузорӣ карда мешаванд.

Иттилооте, ки дар диски дилҳоҳ сабт гардида, минбаъд бояд мавриди баҳрабардорӣ қарор дода шавад, ҷисман дар ягон ҷузвони диск нигоҳ дошта мешавад. Пас ҷузвон чист? Ҷузвони системаи амалиётии «Microsoft Windows» объекти маҳсуси парвандай буда, барои нигоҳ доштани зерҷузвонҳо ва парвандадаҳо пешбинӣ шудааст. Ҷузвони компьютерӣ дар экрани монитор дар шакли ҷузвони канселярӣ инъикос карда мешавад.

**Чузвон-объекти махсуси парвандай буда,
барои нигоҳ доштани зерчузвонҳо ва
парвандаҳо пешбинӣ шудааст.**

Ҳар як чузвони диски мушак аххаси компьютер метавонад якчанд зерчузвон ва парванда дошта бошад. Ҳар кадом зерчузвон низ, дар навбати худ, метавонад соҳиби зерчузвонҳо ва парвандаҳои худ бошад. Соҳтори нигаҳдории чузвонҳо ва парвандаҳои дискҳои компьютер маҳз ҳамин тавр ташакқул меёбад. Соҳтори мазкур навъи дараҷавии дараҳтшакл дошта, “соҳтори парвандай” ном дорад.

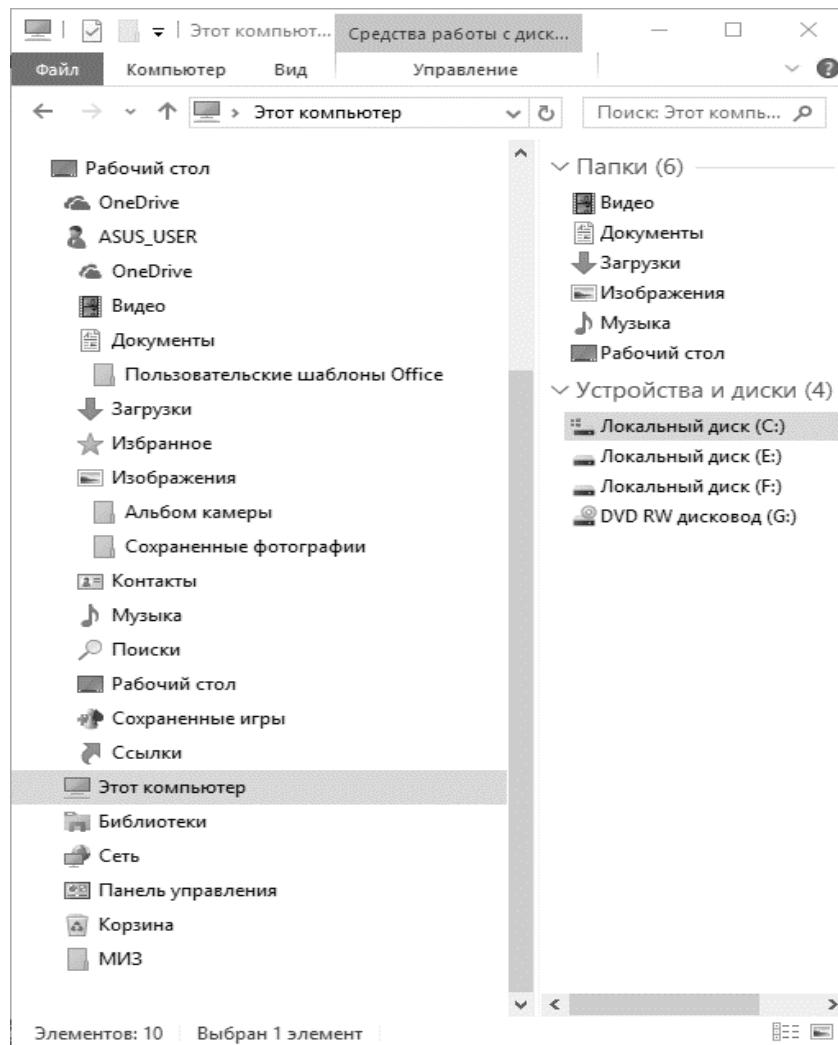
Мисоли равшани соҳтори парвандай андешарониҳои дар мавзӯи гузашта баёнгардида шуда метавонад. Дар он ҷо мағҳуми диски компьютерӣ, ҳамчун барандай иттилоот ба воситай моҳияти мағҳуми «Хонанда», мағҳуми чузвон ба воситай моҳияти мағҳуми «Дарсҳо», мағҳуми зерчузвон ба воситай моҳияти фанҳои мактабӣ – «Технологияи иттилоотӣ», «Физика ва математика», «Суруду мусиқӣ», «Расмкашӣ» ва мағҳуми парванда ба воситай моҳияти маводи дарсӣ – «Дафтари ТИ.doc», «Китоби ТИ.doc», «Нотаҳо.mp3», «Китоби нотаҳо.wav», «Расми1.bmp», «Расми2.bmp», «Расми3.bmp» ва «Рангҳо.exe» хеле ҷолиб пешкаш гардида буд.

**Соҳтори парвандай гуфта, системаи нигаҳдории
чузвонҳо ва парвандаҳоро дар хотираи компьютер
меноманд.**

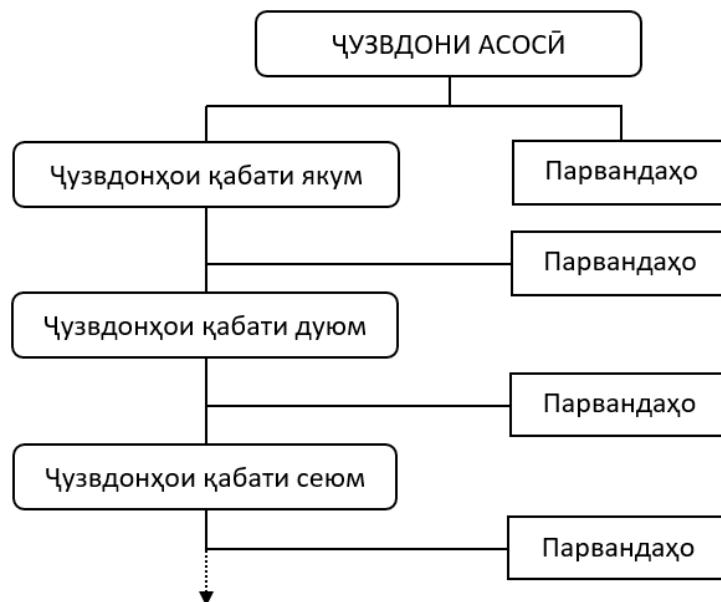
Тавре пештар қайд шуда буд, парвандаҳо ба ғайр аз ном боз соҳиби дигар тавсифҳо – ҳачм, сана, вақти соҳта шудан ва ғайра мебошанд. Ному тавсифҳои парванда дар мавзеи махсуси сатҳи диск ба қайд гирифта мешаванд, ки вай дар асл чузвони компьютерӣ аст. Агар номи парванда дар ягон чузвон ба қайд гирифта шуда бошад, он гоҳ мегӯянд, ки парванда дар доҳили ин чузвон ҷойгир аст. Барои дар ҳамон чузвон нигоҳ доштани нусхай парванда, онро бо дигар ном сабт кардан лозим меояд.

Ҳамаи чузвонҳои диск, ба ғайр аз чузвони асосии он, номи хусусии худро доранд. Рӯйхатти ин номҳо дар худи диск ба қайд гирифта мешавад. Дар ин маврид диск низ ҳамчун чузвон тасвир ёфта, ном, ҳачм ва дигар хосиятҳояш дар чузвони дискҳои компьютер ба қайд гирифта мешавад. Агар номи чузвони X дар чузвони Y ба қайд гирифта шуда бошад, он гоҳ X зерчузвон ва Y чузвони волидӣ номида мешаванд.

Ҳар як диск як чузвони асосӣ (решавӣ) ва миқдори дилҳоҳи чузвонҳои дигар дошта метавонад. Дар чузвони асосӣ парвандаҳо ва чузвонҳои дигар (чузвонҳои қабати якум) ҷойгир карда мешаванд. Дар чузвонҳои қабати якум бошад, парвандаву чузвонҳои қабати дуюм ва ғайра ҷойгир карда мешаванд. Ҳамин тарик, бо зиёд шудани миқдори чузвонҳои диск соҳтори дараҳтшакли чузвонҳои компьютер пайдо мешавад.

Истифодараңдаи компьютер дар ҳар як лаҳзаи вақт бо яке аз چуздонхой диск сару кор дорад, ки онро چуздони чорй мегүянд.

Ҳангоми аз хотираи компьютер (винчестер) чустучӯ кардани ягон چуздони мушак аххаси сохтори парвандай, пайдарпайи номҳои چузвонхой онро аз ҳамдигар бо ёрии

аломати «\» чудо мекунанд. Масалан, барои ёфтани зерчузвони «Технологияи иттилоотӣ», ки он дар ҷузвони «Дарсҳо» ҷойгир буда, ҷузвони мазкур, дар навбати худ, дар дохили ҷузвони «Хонанда» маҳфуз аст, раванди ҷустуҷӯ ин гуна ифода карда мешавад: «Хонанда\Дарсҳо\Технологияи иттилоотӣ». Чунин тарзи ҷустуҷӯро *номи пурраи ҷузвон* ё роҳи дарёғти ҷузвон мегӯянд.

Ҷузвони асосӣ (решавӣ)-и диски компьютер номи мушак ахҳас надорад. Вай бевосита дар навъи ҳатти моил «\» ишора карда шуда, дар тарафи рости номи диск нишон дода мешавад. Масалан, ҷузвони решавии диски «D:\»-и компьютер ин тавр ёфта мешавад: «D:\». Агар мо ҷузвони системавии «Санадҳои ман» (Мои документы)-и диски «C:\»-и компьютерро ёфтаний бошем, он гоҳ бояд ҷустуҷӯро дар навъи «C:\Санадҳои ман» анҷом дихем.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интиҳобан, аз якчанд дунафара фикру ақидашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори ғурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Дар мизи кории СА якчанд ҷузвонҳоро созед ва ба онҳо номҳои ғуногун гузоред?

Гурӯҳи 2. Дар мизи корӣ парвандаҳоро соҳта, онҳоро нусхабардорӣ намуда дар дохили диски «D:\» ҷойгир намоед?

Гурӯҳи 3. Парвандаҳо ва ҷузвонҳо дар экран чӣ тавр инъикос карда мешаванд?

8. Ҷамъбасти дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хуласаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Дар хона матнро хонда, ба саволҳо ҷавоб тайёр намуда, супоришҳоро ичро кунед..

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълими хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълими хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Соҳтори парвандаии системаи амалиётиро чӣ гуна тасаввур мекунед?
2. Тарзи нигаҳдории ҷузвонҳо ва парвандаҳои дискҳои компьютер шабехи қадом ашёи табиат аст?
3. Тавсифҳои парвандаҳо гуфта, чӣ дар назар дошта шудааст? Онҳо дар кучо ба қайд гирифта мешаванд?
4. Ҷузвони решавии диски компьютерӣ чист? Ҷузвонҳои қабати якум, дуюм ва ғайра чӣ?
5. Зерчузвон аз ҷузвони волидӣ чӣ фарқ дорад?

Супории:

1. Соҳтори парвандаии компьютерро аз назар гузаронед ва онро дар дафтар дар шакли нақша тасвир намоед.

20.1. Мавзӯъ. Тарзи нигаҳдории иттилоот дар компьютер – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.1 Бо объектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Амалиёти одитаринро дар мизи корй ичро карда тавонад
- ✓ Тарзҳои нигоҳдории иттилоотро дар хотираи компьютер байён карда тавонад;
- 4. Барномаи дарс.** Иттилоот чӣ тавр дар компьютер нигоҳ дошта мешавад? Тарзи чустуҷӯ ва истифодаи иттилоот.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути близ-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Оё номи парвандаро дигар кардан мумкин аст?
2. Парвандаи несткардашударо барқарор кардан мумкин аст?
3. Ҳосиятҳои парванда ва ҷузъонҳоро маънидод намоед?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити чустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Компьютер дар ҳаёти имрӯзаи мо чӣ нақшे дорад?
2. Парвандаҳоро махфӣ гардонидан мумкин аст ё не?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо близ-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Барои чӣ ба компютерҳо рамзҳои махфӣ мегузоранд?

III. Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сӯҳбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Мазмуни муҳтасари лексияи хурд: Донистани тарзи ташкили ниғаҳдории иттилоот дар таҷҳизоти электронӣ барои навомӯзони техникаи компьютерӣ яке аз масъалаҳои муҳимтарин ба ҳисоб меравад. Дар ин мавзӯъ диққати асосӣ ба он равона карда мешавад, ки дар қадом қисм ва дар қадом шакл додаҳои ҳусусии истифодабарандагон, барномаҳои компьютерӣ ва дигар иттилооти зарурӣ нигоҳ дошта мешавад.

Дискҳо. Тамоми иттилооти истифодабарандай компьютери фардӣ, аз ҷумла системаи амалиётӣ, барномаҳои татбиқӣ, хидматӣ, забонҳои барномасозӣ, бозиҳои компьютерӣ, санадҳои ҳусусӣ ва дигар навъи додаҳо дар барандагони маҳсуси иттилоот нигоҳ дошта мешаванд, ки онҳо *диск* ном доранд. Дар доҳили блоки системавии компьютер диски саҳти магнитӣ (винчестер) ҷойгир шудааст, ки маҳз дар он қисми зиёди иттилооти истифодабаранда ниғаҳдорӣ карда мешавад. Як қисми иттилоот (додаҳо)-и истифодабаранда метавонад дар барандагони муҳталифи беруна ниғаҳдорӣ карда шавад. Ба ин гуна барандагони иттилоот дискҳои магнитии чандирӣ, дискҳои нурӣ (оптикаӣ-CD, DVD, Blu-Ray), кортҳои хотира (барандагони иттилоот, ки дар таҷҳизоти рақамӣ, ба мисли дастгоҳи аксбардорӣ, плеер ва ғайра, истифода бурда мешаванд), фլэшкортҳо ва дигар барандагонро доҳил кардан мумкин аст. Ҳамаи барандагони иттилооти зикршуда барои ниғаҳдории дурударози иттилоот пешбинӣ шудаанд.

Тарзи корбарӣ бо тамоми барандагони иттилооти номбаршуда амалан якхела аст. Системаи амалиётӣ ба ҳар як барандай иттилоот ё таҷҳизоти ниғаҳдории додаҳо номи нодиреро вобаста менамояд, ки он аз ягон ҳарфи аввали алифбои лотинӣ ва алломати дунуқта «:» иборат аст. Масалан, таҷҳизоти корбарӣ бо дискҳои магнитии чандирӣ ба воситаи «А:» ва «В:» номгузорӣ шудаанд. Аз номи «С:» сар карда, номҳои дискҳои саҳти компьютерӣ оғоз мейбанд. Онҳо метавонанд якчандто бошанд. Пас аз номҳои

дискҳои сахт, навбат, аз рӯйи алифбо, ба номҳои дискҳои нурӣ дода мешавад. Ва ниҳоят, пас аз номҳои дискҳои нурӣ, номҳои дискҳои шабакавӣ ва флэшкортаҳо шурӯъ мешаванд.

Тавре аз мавзӯъҳои пешин медонем, иттилооте, ки дар компьютер нигаҳдорӣ шудааст, бо *байтҳо* ҷен карда мешавад. Як байт аз 8 бит иборат аст. Бит воҳиди ҷенаки хурдтарини иттилоот ба ҳисоб меравад. Барномаҳои мусир ва додаҳои истифодабарандагон андозаҳое доранд, ки онҳо бо ёрии даҳҳо ва ҳатто садҳо ҳазор байтҳо ҷен карда мешаванд. Аз ин рӯ, дар шароити воқеӣ иттилоот бо ҷенакҳои хеле бузургтар – килобайт, мегабайт, гигабайт, терабайт ва ғайра ҷен карда мешавад.

Масалан, саҳифаи мазкури китоби дарсӣ, ки шумо ҳоло ҳонда истодаед, дар диски винчестр ҳамагӣ як килобайт ҷойро ишғол менамояд. Худи дискҳои саҳти компьютер бошанд, аз 80 гигабайт то 3 терабайт ғунҷоиш дошта метавонанд. Ҳачми миёнаи хотираи фаврии компьютерҳои мусир аз 2 то 4 гигабайтро ташкил медиҳад. Дискҳои нурӣ, вобаста ба навъашон, аз 700 мегабайт то 50 гигабайт ва флэшкортаҳо – аз 512 мегабайт то 128 гигабайт иттилоотро ғунҷонида метавонанд.

Парвандаҳо. Воҳиди асосии иттилоот дар компьютер *парванда* мебошад. Бо мағҳуми парванда низ мо аллакай шинос ҳастем. Парванда контейнереро мемонад, ки дар дохили он як миқдор иттилооти аз рӯйи мазмун муттаҳидгардида нигоҳ дошта шудааст. Парванда метавонад ҷадвал, матн, барнома, рӯнамо, расм, видеоролик, композитсияи мусиқӣ, суруд ва ғайра бошад.

Навъи иттилооти дохили парванда, яъне бо ёрии қадом барнома соҳта шудани он, тарзи соҳтан ва таъйиноти парванда ба воситаи қисми иловагии номаш муайян карда мешавад:

- *exe, bat, com, msi* – парвандаҳои барномавӣ ва ичрошаванда;
- *sys, dll* – парвандаҳои системавӣ ва китобхонавӣ;
- *txt* – парвандаҳои матнӣ;
- *doc, docx* – парвандаҳои бо ёрии виростори MSWord соҳташуда;
- *xls, xlsx* – парвандаҳои бо ёрии ҷадвали электронии MS Excel соҳташуда;
- *jpg, tif, bmp, gif, png* – парвандаҳои графикӣ (расмҳо, тасвирҳо).
- *avi, mov, wmv, mkv* – парвандаҳои видеоӣ (фильмҳо, роликҳо).
- *mp3, wav, wma* – парвандаҳои садоӣ (композитсияҳои мусиқӣ, сурудҳо).

Чузвонҳо. Маълум аст, ки парвандаҳо дар дискҳои компьютер на ба таври ихтиёри, балки дар ҷузвонҳо муттаҳид гардонидашуда, дар шакли соҳтори парвандай нигаҳдорӣ карда мешаванд. Меъёри муттаҳидгардонии парвандаҳо дар ҷузвонҳо ба мақсаду маромҳои истифодабарандагон вобастааст. Шарти ягонае, ки онро истифодабарандагон бояд ба ҳисоб гирад, аз он иборат аст, ки парвандаҳои дохили як ҷузвонҳои номҳои гуногун дошта бошанд.

Дар дохили як ҷузвон миқдори дилҳоҳи ҷузвонҳои дигарро ҷой додан мумкин аст. Ҷузвонҳои дохили ҳамдигар соҳтореро ташкил медиҳанд, ки он дараҳти ҷузвонҳо номиданд мешаванд. Намунаи дараҳти ҷузвонҳо дар расми зерин тасвир ёфтааст.

Акнун мо медонем, ки чӣ тавр иттилооти электронӣ (барномаҳо, санадҳо, расмҳо, суруду мусиқӣ, ҷадвалҳо ва ғайра) дар шакли парвандаҳо дар баандагони маҳсуси иттилоот – дискҳо ва кортҳои хотира нигоҳ дошта мешудааст. Барои ҷустуҷӯи созгор ва танзими додаҳои истифодабаандагон, парвандаҳо аз рӯйи алломатҳои муайян ба гурӯҳхое муттаҳид карда мешудаанд, ки онҳоро ҷузвонҳо мегуфтаанд.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофахморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синҳ муроҷиат кунед. Интиҳобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Дар доҳили ҷузвон то ҷанд парвандаро ҷойгир намудан мумкин аст.

Гурӯҳи 2. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Дар навъи хаттӣ ҷумлаҳоро тартиб дода, микдори рамзҳои онҳоро ҳисоб намоед?

Гурӯҳи 3. Масъалаи зеринро ҳал кунед:

Дар доҳили як ҷузвон якчанд ҷузвонҳои дорои парвандаҳои гуногунро тартиб дихед?

8. Ҷамъбасти дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хуносай дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои **иттилоот, технология** ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Матни мавзӯи дарсиро пурра хонда, дар бораи он ба таври хаттӣ маълумот пешниҳод намоед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дарашаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришиҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Савол:

Тарзи ҷустуҷӯ намудани парвандаҳоро баён намоед?

Супориши:

1. Ҷузвони хусусиеро, ки дар дарсҳои пешин соҳта будед, бо зерҷузвонҳо ва парвандаҳои нав пурра гардонед, аз нав онро дар диски «D:»-и компьютер ба қайд гиред ва бо номҳои гуногун ба флэшкорд ва CD нусхабардорӣ кунед.

БОБИ 4

21.1. Мавзӯй. Объектҳои муҳити кории системаи амалиётӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.1. Бо объектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

- ✓ Вазифаи мушакро дар компьютер муайян карда асосҳои кор бо мушакро дар амал истифода карда тавонад;
- ✓ Амалиётро бо объектҳои муҳити кории системаи амалиётӣ дар амал ичро карда тавонад.

4. Барномаи дарс. Объектҳои асосии муҳити графикии СА: равзана, ҷузвдон, парванда (санад), барнома, меню (асосӣ, зерматнӣ, равзанай).

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Оё дар раванди илмомӯзӣ компьютер ба Шумо ягон ёрӣ мерасонад?
2. Оё иттилоотро солҳои зиёд дар компьютер нигоҳ доштан мумкин аст?
3. Дар давраҳои қадим бо қадом усулҳо иттилоотро нигоҳ медоштанд?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Мизи кории системаи амалиётӣ дорои қадом нишонаҳо аст?
 2. Тарзҳои дурусти ба кор омодасозии компьютерро номбар намоед?
- Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Оё бе истифодаи компьютер мо метавонем маводди электрониро тартиб дихем?

III. Шиносой бо мазмуни мавзӯй. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Мазмуни муҳтасари лексияи хурд:

Системаи амалиётии мусир (масалан, “«Microsoft Windows»”) – афзори марказии идоракунии компьютери фардӣ ба ҳисоб меравад. Барои истифодабарандай КФ системаи амалиётӣ интерфейси графикии созгорро пешниҳод менамояд. Қарib тамоми амалиёти вобаста ба идоракунии кори компьютер, тавассути *объектҳои графикии бо ёрии тугмаҳои мушак ё комбинатсияи тугмаҳои сафҳакалид* идорашаванд, ичро карда мешавад.

Интерфейси истифодабаранда – усулҳо ва воситаҳои робитаи байни инсон ва саҳтафзору нармавозори компьютерӣ мебошад.

Барои осонии кор, мо мағҳумҳои мавзӯъро дар мисоли системаи амалиётии “MS Windows” мефаҳмонем.

Худи номи СА – “Windows”, аз он дарак медиҳад, ки ҷавҳари системаи мазкурро *равзанаҳо* ташкил медиҳанд. Равзанаҳо имконият фароҳам овардаанд, ки дар ин система речай ҷанд масъалагӣ, бо гузариши фаврии байни *барномаҳо, параметрҳо* ва *тanzimҳо*, ҷорӣ карда шавад. Тамоми амалҳои идоракунӣ, танзим ва ичро асосан бо объектҳои системаи амалиётӣ гузаронида мешаванд.

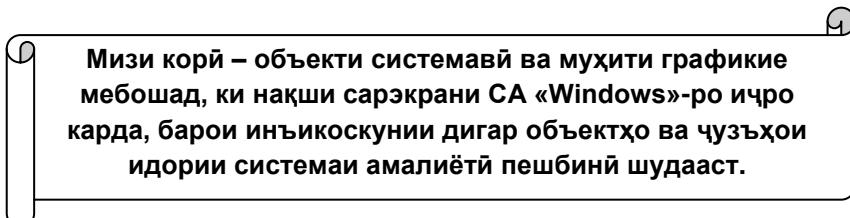
Зери мафхуми *объект* дар “Windows” тамоми бузургихое фаҳмида мешавад, ки фаъолияти системаи амалиётӣ бо онҳо вобаста аст: барнома, дастай барномаҳо, диск, ҷузвдон, парванда, санад, нишона, тамға, қисми матн, расм, тасвир ва ғайра. Ҳар як объекти соҳиби нишонае мебошад, ки ба воситай он на танҳо объектро шинохтан, балки бо он амалҳои зиёдеро ичро кардан мумкин аст. Нишонаҳо барандаи ном ва мазмуни объектҳои худ мебошанд.

Объектҳои системаи амалиётiro шартан дар навъи зерин гурӯҳбандӣ кардан мумкин аст:

- *интерфейси графикӣ* – мизи корӣ, равзана, лавҳа, меню, нишона, тамға, калиди гузариш, тугма, рӯпӯши интерактивӣ (байни ҳам мутақобил) ва ғайра;
- *системаи парвандаӣ* – соҳтори ташаккулёбии парвандаҳо ва ҷузвонҳо;
- *замимаҳо ва санадҳо* – ҷузъҳо ва барномаҳои икрошаванда ё маҷмӯи мушак тараки онҳо ва инчунин, парвандаҳое, ки бо ёрии барномаҳои татбиқӣ соҳта шудаанд.

Интерфейс. Аввалин манзарае, ки пас аз оғози кори компьютер истифодабаранда дар экрани монитор мебинад, инҳо *Мизи кории* системаи амалиётӣ ва *Лавҳаи масъалаҳои* он мебошанд.

Дар ин объектҳои СА тугмаҳо, нишонаҳо, тамғаҳо ва дигар ҷузъҳои ёрирасон ҷойгузорӣ шудаанд. Ҳосиятҳои ин объектҳои СА он гуна аст, ки бо ёрии онҳо амалан ба тамоми функцияҳо ва имкониятҳои системаи амалиётӣ дастрасӣ доштан имконпазир аст.

Нишонаҳо ва *тамғаҳои* объекто низ, дар навбати худ, объектҳои системаи амалиётӣ ба ҳисоб рафта, тасвири графикии объектҳоро инъикос менамоянд.

Меню – воситай интиҳоби амалҳои истифодабаранда мебошад. Менюҳоро шартан ба *менюҳои тасмаи афзордор* ва *менюҳои матнӣ* тақсим мекунанд. Менюҳои тасмаи афзордор дар дохили объекти ташаккул меёбанд, ки онҳоро *равзана* мегӯянд. Аз ин рӯ, менюро на танҳо ҳамчун объекти, балки ҳамчун ҷузъи идорӣ низ қабул кардан мумкин аст.

Равзана – объекти асосии системаи амалиётӣ мебошад. Маҳз дар равзана майдони (фазои) кории объекти муайян карда шудааст, ки тавассути он иттилоот инъикос ва кор карда баромада мешавад. Бо равзанаҳои объекти амалҳои андозагирӣ, ғункунӣ, паҳнкунӣ, бастан, миқёсгирӣ ва ғайраро ба сомон расонидан, имконпазир аст. Равзанаҳои системаи амалиётiro ба равзанаҳои объекти ва робитавӣ тақсим мекунанд. Равзанаҳои робитавӣ байни барнома ва истифодабаранда робита барқарор мекунанд.

Ҷузъҳои идорӣ. Ҷузъи асосии идории системаи амалиётӣ – *курсор* ба ҳисоб меравад. Бо ёрии курсор (мавқеъмуайянкунанда) аз рӯйи тамоми интерфейси система хатсайрҳо ташкил кардан мумкин аст. Курсор – ҷузъи экрание мебошад, ки бе иштироки он ягон амалро ичро ё ягон объектро идора кардан ғайриимкон аст. Курсор дар экран ба воситай *мушак* ё *сафҳакалид* идора карда мешавад. Вобаста ба мавқеи экрании ичро амал ё навъи барномаи татбиқӣ, курсор метавонад шакли худро тағйир дидад. Ҳатто танҳо аз рӯйи шакли курсор муайян кардан мумкин аст, ки бо объекти кадом амал ичро карда мешавад ё система дар кадом вазъ қарор дорад.

Яке аз ҷузъҳои идории дигари СА сафҳакалиди экранӣ маҳсуб меёбад. *Сафҳакалиди* экранӣ бештар дар планшетҳо ва смартфонҳо татбиқи худро ёфтааст, чунки дар ин навъҳои воситаҳои электронӣ сафҳакалиди «оҳанин» пешбинӣ

нагардидааст. Дар ноутбукҳо низ дар қатори сафҳакалиди маъмулӣ аз сафҳакалиди экранӣ истифода бурдан мумкин аст.

Парвандашо ва ҷузвонҳо. Ҷузвонҳо ва парвандашои компьютерӣ синфи аз ҳама бузурги объектҳои системаи амалиётиро ташкил медиҳанд. Ин синф дар маҷмӯъ соҳтори ягонаро ташкил додааст, ки он бо номи “системаи парвандай” маъруф гаштааст.

Аз нуқтаи назари системаи компьютерӣ *парвандашо* ва ҷузвонҳо аз ҳамдигар ягон фарқе надоранд. Ҷузвонҳо низ дар асл парванданд, танҳо номи онҳо қисми иловагӣ надорад. Ҳам ҷузвон ва ҳам парвандадар диски компьютерӣ ягон чойи (фазои) муайянро ишғол карда, дар он чой нигаҳдорӣ мешаванд.

Аз нуқтаи назари ҷисмӣ (физикий) бошад, новобаста ба он ки гӯё парвандадар дохили ягон ҷузвони мушак ахҳас ҷойгир шуда бошад ҳам, дар асл вай метавонад дар қисми тамоман дигари диски винчестери компьютер нигаҳдорӣ шуда бошад. Ҳосиятҳои объектҳои навъи мазкури системаи амалиёти дар навбати аввал аз рӯи андоза (ишғоли сатҳи диск), мавқеи ишғолнамудаи он дар системаи парвандай, навъи объект ва ғайра муайян карда мешавад.

Ба амалҳои асосии ин навъи объектҳои системаи амалиёти амалҳои нусхабардорӣ, ҳазф, номивазкунӣ, ҷойгузин, таҳрир, кушодан, бастан ва гайра дохил мешаванд.

Дар системаҳои амалиётии дигар низ асосан ҳамин объектҳо объектҳои асосиро ташкил медиҳанд.

III. Кори дунафара.

Аз рӯи матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Барномаи компьютерӣ гуфта, шумо чиро дар назар доред?

Гурӯҳи 2. Системаи амалиёти кадом вазифаҳоро иҷро мекунад?

Гурӯҳи 3. Дар мизи кории компьютер парвандашои соҳта, онҳоро дар дохили ҷузвонҳо ҷойгир намоед.

8. Ҷамъости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло баррасӣ карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташакқул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Аз китоби дарсӣ матни мавзӯро бо диққат хонда, нақл намоед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯи савол ва супоришиҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Саволҳо:

1. Барои чӣ системаи амалиётиро афзори марказии идоракунии компьютер мегӯянд?

2. Саҳтафзорҳои асосии идоракунандай кори компьютер кадомҳоянд?

3. Интерфейси истифодабарандагӣ чист?

4. Равзанаи объект чист? Ҳуди объект чист? Кадом объектҳои системаи амалиётиро медонед? Ҷузъҳои идориро чӣ?

5. Оё шумо мағҳумҳои интерфейси графикӣ, системаи парвандай, замима ва санадро шарҳ дода метавонед?

Супориши:

1. Матни мавзӯро бодиқкат мутолиа намоед ва дар мавзӯи «Объектҳои муҳити кории системаи амалиётӣ» нақли хаттӣ нависед.
2. Объектҳо ва ҷузъҳои идории системаи амалиётиро гурӯҳбандӣ кунед ва дар шакли нақша тасвир намоед.

22.1. Мавзӯъ. Менюи «Оғоз» – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.3.1. Бо объектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Амалиётро бо объектҳои муҳити кории системаи амалиётӣ дар амал ичро карда тавонад;
 - ✓ Бандҳои менюи асосӣ ва таъйиноти онҳоро донад.
4. **Барномаи дарс.** Менюи асосии СА – «Оғоз». Бандҳои менюи асосӣ ва таъйиноти онҳо. Тарзҳои ҷустуҷӯ ва истифодаи бандҳои меню.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитспурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Объектҳои графикии равзанаи мизи корӣ чӣ вазифаҳоро дороанд?
2. Барномаҳои компьютерӣ чӣ вазифаҳоро дороанд?
3. Бо қадом роҳ парвандай компьютериро соҳтан мумкин аст?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Қисмҳои асосии компьютерро номбар кунед?
2. Системаи амалиётӣ чист?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузашта, натиҷаи онро бо блитспурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

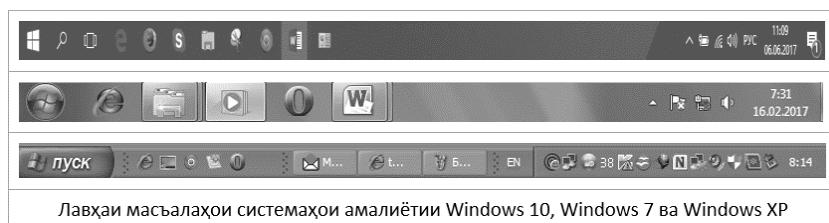
Ҷаҳони имрӯзаро бе техника ва технологияи ҳозиразамон тасаввур кардан ғайри имкон аст, барои чӣ?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

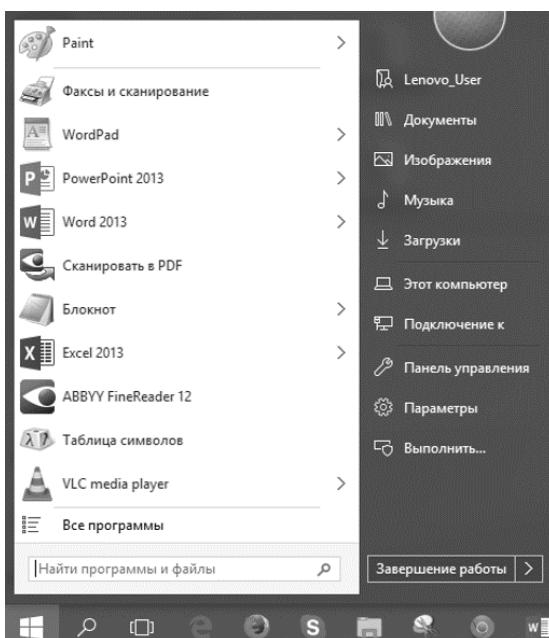
Менюи «Оғоз», ки онро менюи асосии системаи амалиётӣ низ меноманд, ба истифодабаранда дастрасиро ба тамоми барномаҳои дар компьютер наасбгардида таъмин менамояд. Бо ёрии ин меню ҳар гуна санади компьютериеро, ки дар дилҳоҳ ҷузвони диски «винчестер» нигоҳ дошта шуда бошад, кушодан мумкин аст. Ҳамчунин, бо истифода аз имкониятҳои барномавии менюи мазкур ҳуди системаи амалиётиро ба танзим овардан, доир ба система маълумот ё ёрӣ гирифтан ва дар компьютер парвандахои заруриро ҷустуҷӯ кардан, имконпазир мебошад.

Дастрасӣ ба менюи асосии системаи амалиётии «Microsoft Windows» тавассути **Лавҳаи масъалаҳоимизи** кории он амалӣ гардонида мешавад. Барои ин қифоя аст, ки дар қисми чапи лавҳаи масъалаҳо тугмаи системавии «Оғози кори Windows» пахш карда шавад. Чунин тарзи кушодани менюи асосӣ дар дигар гунаҳои СА «Windows» низ айнан

Ҳамин тавр ичро карда мешавад. Дар расми поёй се навъи тугмаи «Оғоз»-и *Лавҳаи масъалаҳои* мизи кории «Windows» тасвир ёфтааст.

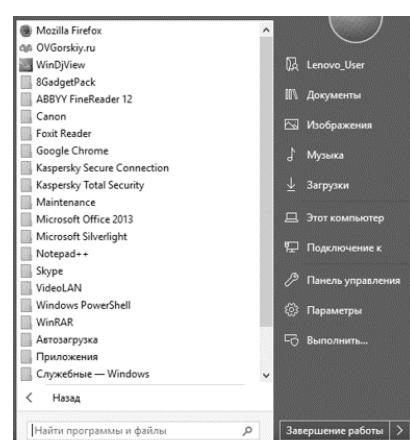

Ҳамин тариқ, бо пахши тугмаи системавии «Оғози кори Windows» менюи асосии СА дар шакли ду лавҳа (қисм)-и мустақил кушода мешавад. Дар лавҳаи чапи менюи асосӣ рӯйхатти барномаҳо инъикос меёбанд, ки истифодабаранд вақтҳои охир бо онҳо кор кардааст. Барои аз нав омодаи кор намудани ин барномаҳо, кифоя аст, ки мушакнаморо ба болои номашон гузошта, тугмаи чапи мушакро пахш намоем. Дар лавҳаи рости менюи асосӣ бошад, номгӯйи муҳимтарин афзор ва имкониятҳои танзимкунандай кори компьютер чой дода шудаанд, ки онҳо дастрасии фавриро ба бা�ъзе функцияҳои системаи амалиётӣ таъмин менамоянд (нигар ба расми баъдӣ).

Банди *Ҳамаи барномаҳо* (Все программы)-и менюи асосӣ барои пешдиҳи кулли барномаҳои дар дискҳои компьютер насбгардида хизмат мерасонад. Бо пахши банди мазкур дар лавҳаи чапи меню бар ивази барномаҳои охирони истифодагардида, дар шакли пайдарпайии нишонаҳои барномаҳо ва ҷузвонҳо, номгӯйи тамоми барномаҳои дар хотираи компьютери мазкур насбгардида рӯйи кор меояд. Барои бакордарории барномаи мушак ахҳас, номашро пахш кардан лозим аст. Агар маҷмӯи барномаҳо дар ҷузвонҳо муттаҳид гардонида шуда бошанд, пас барои бакордарории ягон барномае аз ин маҷмӯъ, аввал нишонаи ҷузвон ва баъд нишонаи худи барномаро пахш кардан лозим меояд.

Қайд кардан ба маврид аст, ки қариб аксар барномаҳои таркибии менюи асосии СА дар ҷузвонҳо муттаҳид гардонида шудаанд. Ба ин гуна маҷмӯи барномаҳо

барномаҳои офисӣ, хидматӣ, замимавӣ, бойгонисозӣ, барномаҳои маҳсус, зидди вирусӣ, стандартии системаи амалиётӣ ва ғайра доҳил мешаванд.

Майдонҷаи ҷустуҷӯи системавӣ (Найти программы и файлы) дар қисми аз ҳама поёни лавҳаи чапи менюи асосӣ ҷойгир шудааст. Барои ҷустуҷӯи барнома ё парвандаи зарурӣ, ки дар хотираи компьютер маҳфуз аст, номашро бо ёрии сафҳакалид ворид намуда, нишонаи пурбин (лупа)-ро пахш кардан лозим аст. Объекти ёфташуда дар лавҳаи чапи меню инъикоси худро меёбад. Барои кушодани равзанаи он, кифоя аст, ки номаш пахш карда шавад.

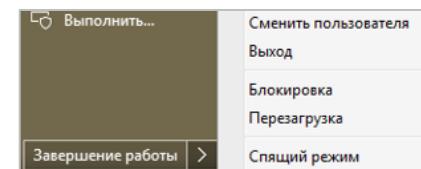
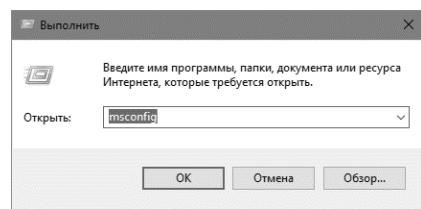
Номгӯйи бандҳои дар лавҳаи рости менюи асосии системаи амалиётӣ овардашуда барои иҷрои амалиёти зерин пешбинӣ шудаанд:

- *Lenovo_User* – кушодани ҷузвони хусусӣ (фардӣ).
- *Санадҳо* (Документы) – кушодани ҷузвонҳои компьютерии мавҷуда ва нигаҳдории санадҳо дар онҳо.
- *Тасвирҳо* (Изображения) – дастрасӣ ба парвандаҳои графикӣ (акс, расм, тасвир, график ва ғайра)-и ҷузвонҳои компьютерӣ.
- *Муsicӣ* (Музыка) – дастрасӣ ба парвандаҳои савту садӣ.
- *Зеркашишудаҳо* (Загрузки) – дастрасӣ ба парвандаву ҷузвонҳои бойгонишудаи зеркаши интернетӣ.
- *Ҳамин компьютер* (Этот компьютер) – инъикоси дискҳо ва таҷҳизоти дигари компьютери мазкур.
- *Пайвастшавӣ ба* (Подключение к) – инъикоси шабакаҳои бесим ва наъъҳои дигари шабакаҳои компьютерии айни ҳол барои пайвастшавӣ дастрасбуда.
- *Лавҳаи идорӣ* (Панель управления) – тағиیرдиҳии параметрҳои компьютери мазкур ва дастрасӣ ба танзими имкониятҳои функционалии он.
- *Параметрҳо* (Параметры) – дастрасӣ ба танзими параметрҳои системаи амалиётӣ.
- *Иҷро кардан* (Выполнить) – кушодани барнома, ҷузвон, санад ё сомонаи интернетӣ. Дар натиҷаи амалигардонии банди мазкури меню, дар экран равзанаи робитавии дар расми болӣ овардашуда пайдо мешавад.

Дар қисми поёни лавҳаи рости менюи асосии системаи амалиётӣ яке аз фармонҳои асоситарини компьютер – *Интиҳои кор* (Завершение работы) ҷойгир шудааст. Ҳангоми пахши фармони мазкур тамоми равзанаҳои замимаҳои фаъол баста шуда, кори компьютер умуман қатъ гардонида мешавад. Аммо, ҳангоми мушакнаморо ба болои аломати **>** гузоштан, дар экран зерфармонҳои фармони *Интиҳои кор* намудор мешаванд. Тавре аз равзанаи робитавии дар расми тарафи рост овардашуда дидо мешавад, фармони мазкур аз панҷ зерфармон иборат будааст, ки онҳо барои иҷрои амалҳои зерин вобаста карда шудаанд:

- *Ивазкунии истифодабаранда* (Сменить пользователя) – бе пӯшидан замимаҳои фаъол, истифодабарандай навбатии компьютер ба кор оғоз карда метавонад.
- *Берунӣ* (Выход) – тамоми замимаҳои фаъол баста шуда, система умуман аз кор мемонад.
- *Бастан* (Блокировка) – тамоми додаҳои баҳисобигӣ (реквизитҳо)-и дар компьютери мазкур бақайдгирифташудаи истифодабаранда ғайрифаъол (кулф) мегарданд.
- *Бозогози кори компьютер* (Перезагрузка) – тамоми замимаҳои фаъол баста шуда, система аз кор мемонад ва ба таври худкор аз нау корро оғоз менамояд.

Речай хоб (Спящий режим) – компьютер дар ҳолати корӣ боқӣ монда, ба речай истеъмоли ками қувваи барқ мегузараад. Ҳангоми «бедоркунии» компьютер (пахш

кардани дилхөх тугмаи он), ҳамаи замимаҳои фаъол аз нав ба ҳолати корӣ бармегарданд.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мафҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳӣ 1. Хосиятҳои парванда ва ҷузвонҳоро номбар кунед.

Гурӯҳӣ 2. Қисмҳои асосии компьютер аз қисмҳои иловагӣ чи фарқ доранд?

Гурӯҳӣ 3. Аз рӯйи қадом соҳтор мошинҳои ҳисоббарориро ба навъҳо чудо мекунанд?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло мухокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мафҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Номгӯйи бандҳои дар лавҳаи рости менюи асосии системаи амалиётӣ овардашударо дар дафтар дар шакли ҷадвал тасвир намоед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дарасаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришиҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Саволҳо:

1. Барои чӣ менюи «Оғоз»-ро менюи асосии системаи амалиётӣ меноманд?

2. Менюи асосии системаи амалиётӣ чӣ тавр қушода мешавад?

3. Тугмаи системавии «Оғози кори Windows» дар қадом қисми мизи кории СА ҷойгир аст?

4. Менюи асосии СА аз ҷанд лавҳа (қисм)-и мустақил иборат аст? Онҳо чӣ номдоранд?

5. Лавҳаи чапи менюи асосӣ чӣ вазифа дорад? Лавҳаи рост чӣ?

6. Нақши банди «Ҳамаи барномаҳо»-и менюи асосӣ аз чӣ иборат аст? Майдончай ҷустуҷӯйи системавӣ чӣ?

7. Вазифаи қадом бандҳои номгӯйи дар лавҳаи рости менюи асосии системаи амалиётӣ овардашударо номбар карда метавонед?

8. Барои чӣ фармони «Интиҳои кор»-и меню яке аз фармонҳои асоситарини компьютер ба ҳисоб меравад?

Супоришиҳо:

1. Бо пахши тугмаи системавии «Оғози кори Windows», менюи асосии системаро қушоед.

2. Тавассути фармони «Интиҳои кор»-и менюи системаи амалиётӣ компьютерро ҳомӯш кунед ва пас аз як дақиқа, аз нав омодаи кор намуда, бо ёрии менюи асосӣ ду барномаи татбиқиро фаъол гардонед.

23.1. Мавзӯй. Нишона – 1 соат

2. Салохиятҳо:

5.3.1. Бо объектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

- ✓ Вазифаҳои асосии системаҳои амалиётиро баён карда тавонад;
- ✓ Нишона ва вазифаҳои онро бояд донад;
- ✓ Чузъҳои мизи кории системаи амалиётиро нишон дода тавонад.

4. Барномаи дарс. Нишона ва вазифаҳои он. Нишона ҳамчун равзанаи ғуншуда (пӯшида). Нишонаҳои ҷузвонҳо, санадҳо ва барномаҳо. Тамға (ярлик). Вазифаи тамға. Монандӣ ва тафовут дар байни нишона ва тамға.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интиҳоӣ):

1. Бандҳои менюи асосӣ ва тарзи истифодабарии онҳоро шарҳ диҳед?
2. Менюи асосии СА аз қадом бандҳо иборат аст?
3. Оё бандҳои менюи асосиро тағъйир додан мумкин аст?

7. Ташаккул додани салохиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Мушак акҳои компьютерӣ ҷанд навъ мешаванд?
2. Унсурҳои асосии мизи кориро номбар кунед?

Пурсиши интиҳоӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интиҳоӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Ба фикри шумо ба организми мо бештар блоки системавӣ ва ё монитор зарар мерасонад?

III. Шиносой бо мазмуни мавзӯй. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Нишона яке аз мағҳумҳои марказии системаи амалиётӣ «Microsoft Windows» ба ҳисоб меравад. *Нишона* – тасвири графикии объекти системаи амалиётӣ мебошад.

Қисми зиёди объектҳои СА «Windows» дорои нишонаҳои хусусӣ (маҳсус) мебошанд. Барои қушодани равзанаи ин гуна объектҳо, кифоя аст, ки мушакнаморо ба болои нишонаи онҳо гузошта, тугмаи чапи мушакро ду маротиба зуд-зуд пахш намоем. Нишона метавонад ба ҷузвон, санад ё барнома тааллук дошта бошад. Масалан, агар мо нишонаи барномаи татбиқиеро ду маротиба пахш намоем, он гоҳ дар экрани компьютер равзанаи ҳамон барнома қушода мешавад. Вале дар хотир бояд дошт, ки нишонаи барнома ҳеч гоҳ ҳуд ба ҳуд барнома шуда наметавонад. Барнома аз маҷмӯи парвандаҳои алоҳида иборат буда, дар ягон қисми муайянни диски винчестер маҳфуз аст. Нишонаи барнома – воситаи (нуқтаи) воридшавӣ ба барнома, яъне оғозбахшандай кори барнома мебошад. Айнан ҳамин нақшро нишонаҳои ҳам санадҳо ва ҳам ҷузвонҳо мебозанд.

Нишонаҳои объектҳоро дар менюи асосӣ, майдони корӣ ва лавҳаи масъалаҳои мизи кории системаи амалиётӣ, тасмаҳои афзор ва майдонҳои кории равзанаҳои дискҳои компьютерӣ, ҷузвонҳо, барномаҳо ва санадҳои гуногун воҳӯрдан мумкин аст. Дилҳоҳ объекти фаъоли компьютер дар лавҳаи масъалаҳои мизи кории СА дар шакли

нишона инъикос мегардад. Пас, нишонаро ҳамчун равзанаи ғуншудаи объекти компьютерӣ тасаввур кардан мумкин аст.

Ҳамин тариқ, байни объект ва нишонаи он як робитаи ногузастание ба вучуд меояд, ки тавассути ин робита аксар ҳосиятҳои объект ба нишонааш интиқол дода мешавад. Маҳз дар ҳамин замина ҳар гуна амалиёте, ки бо нишонаи объект гузаронида шавад, дар асл бо худи объект рӯй медиҳад. Масалан, ҳангоми мушакнаморо ба рӯйи нишонаи объект гузоштан ва тугмаи чапи мушакро ду маротиба пахш кардан, объект барои корбарӣ фаъол ғашта, дар дохили равзанаи худ зухур менамояд. Пас аз интиҳои корбарӣ бошад, равзанаи объект баста мегардад ва худи объект аз нав дар шакли нишона ғун карда мешавад.

Нишонаҳои объектҳои системавӣ	Нишонаҳои ҷузвонҳои хусусӣ	Нишонаҳои барномаҳои татбиқӣ	Нишонаҳои санадҳои компьютерӣ
Ҳамин компьютер	Сабад	Ҷузвони 1	Ҷузвони 2

Дар системаи амалиётии «Windows» нишонаҳои ҳамаи ҷузвонҳои истифодабарандагони компьютер навъи ягона доранд. Онҳо танҳо бо ном, андоза, санаи соҳта шудан ва миқдори объектҳои таркибиашон аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Нишонаҳои барномаҳои татбиқӣ бошанд, баръакс, ба мисли худи ин барномаҳо гуногун ва ҳарранганд. Нишонаҳои санадҳо, бо нишонаҳои тавлидкунандагони барномавии худ (барномаҳои татбиқӣ) ҳамранг мебошанд. Нишонаҳои санадҳои ба воситай як барнома соҳташуда ба ҳамдигар монанд буда, танҳо бо номи худ фарқ мекунанд.

Нишона – тасвири графикии объекти системаи амалиётӣ буда, шакли ғуншудаи равзанаи онро ифода менамояд.

Тамғаи (ярлики) объект низ як навъ нишона аст. Тамға – ҷузъи графикии интерфейси системаи амалиётӣ буда, ба воситай истиноди динамикӣ бо объект (барнома, ҷузвон, санад) алоқаманд гардонида шудааст. Дар амал тамға низ, ба мисли нишона, ҷузъи оғозбахшандай фаъолияти дилҳоҳ барномаи компьютерӣ, санад ё ҷузвон мебошад. Ҳатто тарзи истифодаи тамға аз тарзи истифодаи нишона ягон фарке надорад. Дар ин маврид низ, дар баробари ду маротиба пахш кардани тамға, дар экран равзанаи объекти мувоғиқ күшода мешавад. Фарки ягонаи тамға аз нишона дар он аст, ки агар нишона тасвири графикии худи объектро ифода намояд, тамға –ифодагари тасвири графикии суроғаи объект мебошад. Яъне дар тамға аслан суроғаи объект нигоҳ дошта мешавад.

Вазифаи асосии тамға – зуд дастрас намудан ва күшодани равзанаи объект мебошад. Аз ҳама бештар тамғаҳоро дар мизи кории СА ҷой медиҳанд. Ин усул дар мизи корӣ барои он ҷорӣ карда мешавад, ки барнома, ҷузвон ё санад метавонад дар ҷузвони диски дилҳоҳи компьютер ба қайд гирифта (сабт) шуда, бе ягон душворӣ (ҷустуҷӯйи барзиёд, вақтсарфкунӣ) аз мизи корӣ күшода шавад. Аз усули мазкур на танҳо дар мизи корӣ, балки ҷузвони дилҳоҳ низ истифода мебаранд.

Ҳосияти муҳими тамға аз он иборат аст, ки ҳангоми ҳазф намудани он, худи объект бенуқсон дар макони ба қайд гирифташудааш боқӣ мемонад. Аммо, тавре медонем, ҳангоми ҳазфи нишонаи объект, худи объект низ ҳазф мегардад. Сабаб дар он аст, ки нишонаи объект бевосита дар худи парвандаи замимаи күшодашаванда нигоҳ дошта мешавад, вале тамғаи объект худро ҳамчун парвандаи алоҳидай мустақил муаррифӣ намуда, дар ҷузвони дилҳоҳ метавонад ҷойгир шуда бошад.

Тамға – чузъи графикии системаи амалиётй буда, барои ҳифз намудани суроғаи объекти компьютерӣ пешбинӣ шудааст.

Тасвири графикии нишона ва тамғаи мутааллиқ ба як объект, бо ҳам монанд мебошанд. Барои фарқ намудани ин ду ҷузъ дар кунчи чапи қисми поёнии тамға аломати тирчаи тобхӯрда илова карда шудааст.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофахморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синҷ муроҷиат кунед. Интиҳобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Навъҳои системаҳои амалиётии мусоир аз системаҳои амалиётии пешинҷӣ фарқ дорад?

Гурӯҳи 2. Нишона аз тамға чӣ фарқ дорад?

Гурӯҳи 3. Вазифаҳои асосии нишонаро номбар намоед.

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Навъҳо ва хосиятҳои нишонаҳоро аз бар намуда, дар мавзӯи «Нишонаҳо ва тамғаҳо» нақли хаттӣ нависед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дарашаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришиҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Саволҳо:

1. Нишона чист? Тамға чӣ?
2. Кадом объектҳои системаи амалиётӣ метавонанд нишона ё тамға дошта бошанд?
3. Нишонаҳои барномаҳо аз нишонаҳои системавӣ чӣ фарқ доранд?
4. Оё нишонаи барнома ва худи барнома як чизанд ё на? Маънидод кунед.
5. Нишонаи ҷузъонҳои истифодабарандагон аз дигар нишонаҳои объектҳо бо кадом хосияташон фарқ мекунанд?
6. Нишонаҳои объектҳои системаи амалиётIRO дар кадом қисмҳои СА воҳӯрдан мумкин аст?
7. Нишона бо равзана чӣ алоқамандӣ дорад? Бо тамға -ҷӣ?

Супориши:

1. Дар чузвони хусусии худ се зерчузвони нав ва се тамғаи барномавӣ созед ва онҳоро номгузорӣ кунед.

2. Дар дохили ҳар як зерчузвон, дар навбати худ, аз нав дутой зерчузвони дигар ва дутой тамғаи барномавӣ созед ва онҳоро низ тибқи диди худ номгузорӣ кунед.

24. 1. Мавзӯъ. Равзана – 1 соат

2. Салохиятҳо:

5.3.1. Бо объектҳои асосии мухити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Тарзҳои нигоҳдории иттилоотро дар хотираи компьютер баён карда тавонад;
- ✓ Равзана ва вазифаҳои онро бояд донад.

4. Барномаи дарс. Равзана ва вазифаҳои он. Равзана ҳамчун нишонаи кушода. Равзанаҳои чузвонҳо, санадҳо ва барномаҳо. Тасмаи афзори равзана. Равзанаҳои робитавӣ (диалогӣ).

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши кӯтоҳи интиҳобӣ):

1. Нишона ва вазифаҳои асосии онро номбар кунед.
2. Тамғаро аз нишона чи хел фарқ кардан мумкин аст?
3. Оё забони компютерро тағъйир додан мумкин аст?

7. Ташаккул додани салохиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани мухити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Барномаҳои компютерӣ барои чӣ истифода мешаванд?
 2. Иттилооти гирифтаатонро шумо бо ҷумла, қалима, ибора ё ҳарф чен мекунед?
- Пурсиши интиҳобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъbast карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиши кӯтоҳи интиҳобӣ) ҷамъbast кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Барои чӣ равзанаи ҳар як барнома аз равзанаи барномаи дигар фарқкунанда аст?

III. Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Мазмуни муҳтасари лексияи хурд: равзана – муҳимтарин ҷузъи системаи малиётӣ «Microsoft Windows» ба ҳисоб меравад. Маҳз ба ифтиҳори ҳамин мағҳум номи системаи амалиётӣ – «Windows» гузошта шадааст.

Тамоми объектҳои асосии СА – ҷузвонҳо, барномаҳо ва санадҳои компютерӣ дар шакли равзанаҳо кушода мешаванд. Ҳатто тугмаи одитарини СА низ як навъ равзана аст. Аз ин лиҳоз, равзанаи объектро ҳамчун нишонаи кушодани объект тасаввур кардан мумкин аст.

Равзана – қисми росткунҷаи экран мебошад. Дар баъзе ҳолатҳо равзанаҳои гайриросткунҷа низ вомехӯранд. Дарунмояи дискҳо, ҷузвонҳо, барномаҳои фаъол, санадҳои соҳташаванда ва инҷунин дарҳостҳо ва паёмҳои системаи амалиётӣ дар равзанаҳои худ кушода мешаванд. Афзорҳои равзанаҳо имконият медиҳанд, ки объекти кушодашуда идора карда шавад.

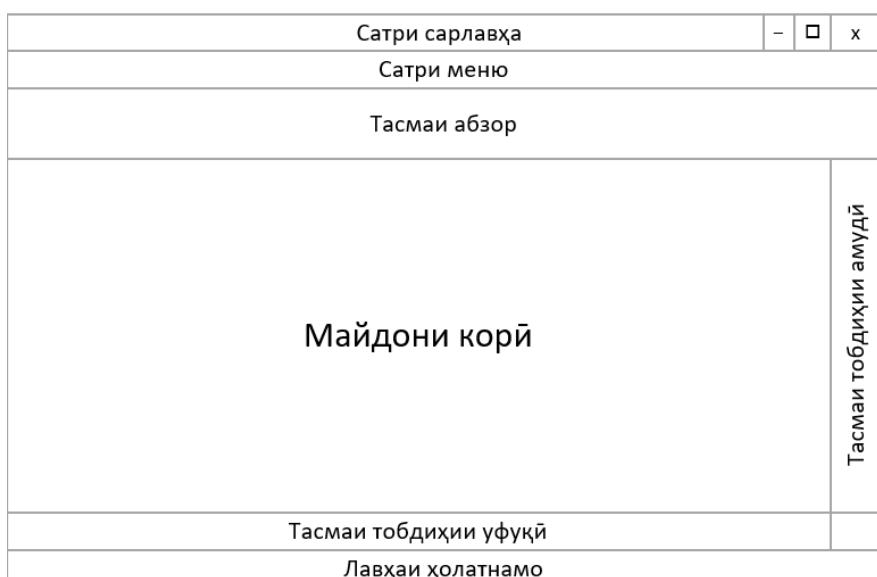
Дар системаи амалиётӣ «Microsoft Windows» якчанд навъи равзанаҳо мавриди истифода қарор доранд: мизи корӣ, диск, ҷузвон, барнома, санад ва ғайра.

Равзанаи асоситарини СА равзанаи *Мизи корӣ* мебошад, ки мо аллакай бо он шиносой пайдо кардаем. Бо ёрии равзанаи *Мизи корӣ* тамоми корбурди компьютерӣ, аз оғоз то анҷоми кор, амалӣ гардонида мешавад. Ба воситаи объектҳо ва ҷузъҳои идораи равзанаи *Мизи корӣ* тамоми дискҳои компьютер, ҷузвонҳо, барномаҳо ва санадҳои дар он маҳфузбода дастрас ва идора карда мешаванд.

Равзанаҳои *дискҳои компьютерӣ* ва ҷузвонҳои онҳо барои инъикоси дарунмояи ин объектҳо хизмат мерасонанд. Равзанаҳои *барномаҳо* (замимаҳо) бошанд, раванди кори барномаҳоро инъикос менамоянд. Дар дохили равзанаҳои онҳо равзанаҳои санадҳои бо ёрии ин барномаҳо соҳташуда қушода мешаванд.

Равзанаҳои *санадҳо* танҳо дарунмояи худи санадҳоро инъикос менамояд. Ин гуна равзанаҳо менюи ҳусусӣ надоранд. Азбаски равзанаи санадҳо дар дохили равзанаи барномаҳо қушода ва ҷойгир мешаванд, бинобар он, барои идоракуни онҳо аз афзорҳои барномавӣ истифода мебаранд. Дарунмояи ҳар як равзанаи санад дар парвандай алоҳида ҳифз (нигаҳдорӣ) карда мешавад.

Тамоми равзанаҳои объектҳои «Windows» соҳтори ягона дошта, бо сабки якхела ороиш дода шудаанд. Онҳо ҳамчунин дорои ҷузъҳои идории умумӣ буда, тарзи истифодаашон низ амалан якхела аст. Ҷузъҳои асосии равзанаҳои объектҳои системаи амалиётиро сатри сарлавҳа, сатри меню, тасмаи афзор, майдони корӣ, тасмаҳои тобдииҳӣ ва лавҳаи ҳолатнамо ташкил медиҳанд. Навъи умумии равзанаи обьекти СА дар расми поёнӣ оварда шудааст.

Номи обьект дар мобайни *сатри сарлавҳаи* равзанаи он дарҷ карда мешавад. Дар қисми рости сатри сарлавҳа се тугмаи амрие ҷойгиранд, ки барои ғункунӣ, паҳнкунӣ дар тамоми экран ва пӯшидани равзана хизмат мерасонанд. Равзанаҳои ғуншударо, ки дар лавҳаи масъалаҳои системаи амалиётий ба нишона табдил меёбанд, бо паҳши мушак аз нав дар экран намудор кардан мумкин аст.

Равзанаи ҳар як обьекти СА дорои *сатри менюи* ҳусусӣ буда, вобаста ба ҳусусиятҳои обьектҳо онҳо аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Масалан, ҳеч гоҳ миқдори бандҳои менюи равзанаҳои дискҳо, ҷузвонҳо ва барномаҳои татбиқӣ амалан наметавонад баробар ва якхела бошад. Равзанаи санадҳо умуман сатри меню надорад. Вале, сатри менюи обьекти дилҳоҳ дорои бандҳои умумитарини *Парванда* (Файл), *Асосӣ* (Главная) ва *Намо* (Вид) мебошад.

Тасмаи афзори равзана ба истифодабаранд имконият муҳайё месозад, ки суръати корашро тезонад. Дар тасмаи афзор одатан афзорҳое ҷой дода мешаванд, ки онҳо барои корбарӣ зуд-зуд истифода мегарданд. Афзорҳои тасмаи афзор шакли нишона дошта, вобаста ба фаъолияти банди мушак ахҳаси меню рӯйи кор меоянд. Ҳангоми

интихоби банди дигари меню, мувофиқан тасмаи афзор низ дар экран иваз карда мешавад.

Аз номи *майдони корӣ* ҳувайдост, ки он барои корбарӣ пешбинӣ шудааст. Майдони корӣ қисми калонтарини равзанаи объекто ташкил медиҳад. Масалан, дар майдони кории ҷузвдон, маъмулан, нишонаҳои зерҷузвдонҳо ва парвандаҳои ҷузвдони мазкур ҷой дода мешаванд. Дар майдони кории барномаи (виростори) матнӣ бошад, варақи когаз рӯйи кор меояд.

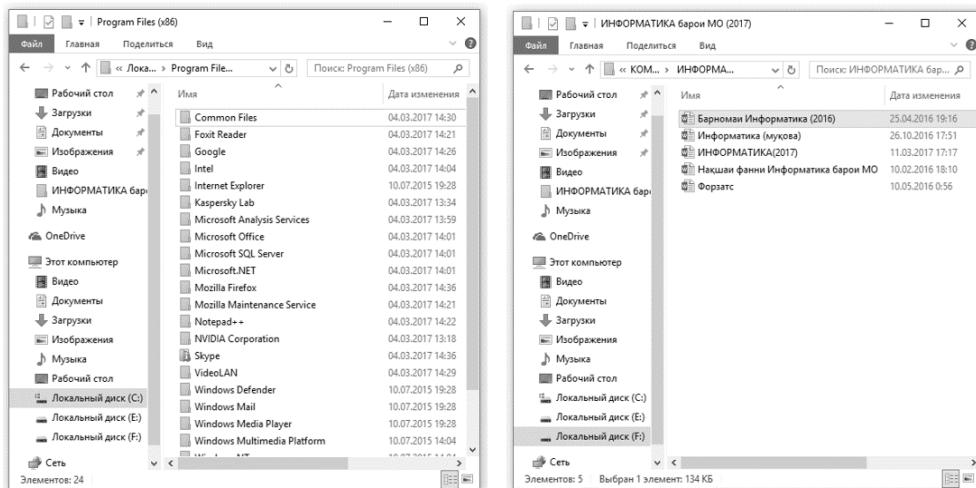
Тасмаҳои тобдиҳии уфуқӣ ва амудӣ ҷузъҳои мунтазам намоёни равзанаи объект нестанд. Онҳо ба таври худкор, вакте дар равзана пайдо мешаванд, ки агар иттилооти дарунмояи объект аз бар ё баландии майдони кории равзанаи он берун монад.

Лавҳаи ҳолатнамои равзанаи объект дар қисми поёни равзана ҷой дода мешавад. Ин ҷузъи равзана доир ба вазъи объект иттилооти хидматӣ инъикос менамояд.

Бо равзанаҳои барномаҳо мо дар мавзӯъҳои минбаъда шинос ҳоҳем шуд. Ин ҷо доир ба соҳтор ва ҷузъҳои идории равзанаи ҷузвдонҳо сухбати худро идома медиҳем.

Равзанаи ҷузвдонҳо. Ҳамаи масъалаҳои вобаста ба истифодай замимаҳо, хориҷкунии иттилоот, дастраскунии рӯйхатти парвандаҳо ва ғайра ҳалли худро дар доҳили ин ё он равзанаи ҷузвдонҳо мейбанд.

Дар расми поёни тасвири равзанаҳои ду ҷузвдон дар СА Windows10 оварда шудааст. Ҷузвдони якум – ҷузвдони системавии «Program Files (x86)» буда, ҷузвдони дуюм – ҷузвдони хусусии «Информатика барои МО (2017)» мебошад.

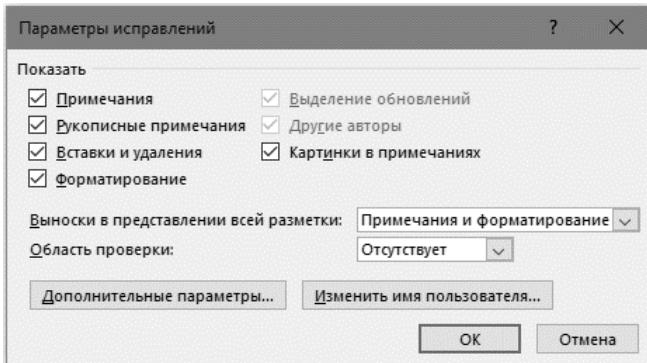

Тавре аз расм дида мешавад, равзанаи ҷузвдон аз якчанд қисм иборат мебошад. Ҳар қадоми ин қисмҳо барои иҷрои ин ё он амали бо объектҳои равзанаи ҷузвдон алоқамандбуда пешбинӣ шудааст. Объектҳои асосии равзанаи ҷузвдонро одатан нишонаҳои зерҷузвдонҳо, парвандаҳои алоҳида ва тамғаҳои ҷузвонҳову парвандаҳо ташкил медиҳанд.

Чорҷӯбай равзана барои тағийрдиҳии андозаи он хизмат мерасонад. Барои қалон ё ҳурд кардани андоза, мушакнаморо ба яке аз канорҳои равзана чунон гузоштан лозим аст, ки он шакли -ро гирад. Масалан, агар мушакнаморо ба канори поёни равзана чунон гузорем, ки он шакли -ро гирад, он гоҳ тугмаи чапро пахшкунон ҳуди мушакро ба самти боло ё поён мелағжонем. Дар ин маврид андозаи равзана низ, мувофиқан, ба самти амудӣ ҳурд ё қалон мешавад. Барои мутаносибан тағийир додани андоза бошад, мушакнаморо ба яке аз кунҷҳои равзана чунон бояд гузошт, ки он шакли ё -ро гирад. Тағийрдиҳии андозаи равзана ё кушодану пӯшидани онро бо ёрии тугмаҳо низ анҷом додан мумкин аст.

Дар як вақт якбора якчанд равзанаро кушодан мумкин аст, вале дар ҳар як лаҳзаи вақт танҳо бо яке аз онҳо ягон амалро иҷро кардан имконпазир мебошад.

Навъи дигари равзанаҳои бештар мавриди истифода қароргирифтаи системаи амалиётӣ равзанаҳои *робитавӣ* (диалогӣ – dialog box) ном доранд.

Ин навъи равзанаҳо барои барқароркуни равобити навъи «компьютер-истифодабаранд», содир намудани ҳар гуна иттилооти зарурӣ ва қабул намудани ҷавоб аз истифодабарандай компьютер пешбинӣ шудаанд. Зарурати истифодаи равзанаҳои робитавии СА «Microsoft Windows» ҳангоми кор бо барномаҳои татбиқӣ ва ҳуди системаи амалиётӣ пайдо шуда метавонад. Маъмулан, онҳо барои танзимкунӣ, интихоби тарзи амалиётгузаронӣ ё тасдиқоти ягон дарҳости барномавӣ истифода бурда мешаванд. Ба равзанаҳои *робитавӣ* равзанаҳои паёми системаи амалиётiro низ дохил кардан мумкин аст.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофахморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синғ муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Оё дар вақти кор бо компьютер якчанд равзанаҳоро истифода намудан мумкин аст.

Гурӯҳи 2. Ҷанд навъи равзанаҳоро Шумо медонед?

Гурӯҳи 3. Оё ҷузъҳои идории равзанаҳои объектҳоро номбар карда метавонед? Вазифаҳояшонро, чӣ?

8. Ҷамъбасти дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хуносай дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Вазифаи равзанаҳои дискҳои компьютерӣ ва ҷузъдонҳоро ба таври хаттӣ нависед?

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришиҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Саволҳо:

1. Равзана чист?
2. Шакли геометрии равзанаҳо чӣ гуна аст? Барои чӣ?
3. Равзана бо нишона чӣ алоқамандӣ дорад?
4. Ҷанд навъи равзанаи системаи амалиётiro номбар карда метавонед?
5. Барои чӣ мизи кории системаи амалиётiro равзанаи асоситарин меноманд?
6. Равзанаи барнома аз равзани ҷузъдон чӣ фарқ дорад? Аз равзанаи санад чӣ?
7. Оё андозаи равзанаи объектро тағиیر додан мумкин аст? Чӣ тавр?
8. Равзанаи робитавӣ аз равзанаи объект чӣ фарқ дорад?

Супоршиҳо:

1. Дар мавзӯъҳои «Равзанаҳои системаи амалиётӣ» ва «Ҷузъҳои идории равзанаҳои СА» ду нақли хаттӣ нависед.
2. Равзанаи ҷузъдони ҳусусии ҳудро бодиқат омӯзед ва объектҳои дохили онро бо ёрии ҷузъҳои идории равзана ва менюи матнӣ ба танзим оред.

25. 1. Мавзӯъ. Технологияҳои корбурди объектҳо – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.3.1. Бо объектҳои асосии муҳити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ ҳонандагон бояд:

- ✓ Вазифаи мушакро дар компьютер муайян карда асосҳои кор бо мушакро дар амал истифода карда тавонад;
- ✓ Амалиётро бо объектҳои муҳити кории системаи амалиётӣ дар амал ичро карда тавонад.

4. Барномаи дарс. Танзим ва инъикоси нишонаҳо дар равзана. Тағйирдиҳии шакл ва андозаи равзана. Илова ва лағви бандҳои менюи асосӣ. Лавҳаи масъалаҳо ва технологияи корбурди он.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи ҳонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши кӯтоҳи интихобӣ:

1. Равзанаи барнома аз равзани ҷузъдон чӣ фарқ дорад? Аз равзанаи санад чӣ?
2. Оё андозаи равзанаи объектро тағийир додан мумкин аст? Чӣ тавр?
3. Равзанаи робитавӣ аз равзанаи объект чӣ фарқ дорад?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалағузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи ҳонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба ҳонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Қоидаҳои бехатарии кор бо компьютерҳоро номбар кунед?
2. Кадом таҷхизотҳоро ҳамчун барандагони иттилоот истифода намудан мумкин аст?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба ҳонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Барои чӣ мо дар компьютер, дар дохили як ҷузъдон ду парванدارо бо номи якхела сабт карда наметавонем?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Ҳонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба микдор ва ҷенакҳо иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

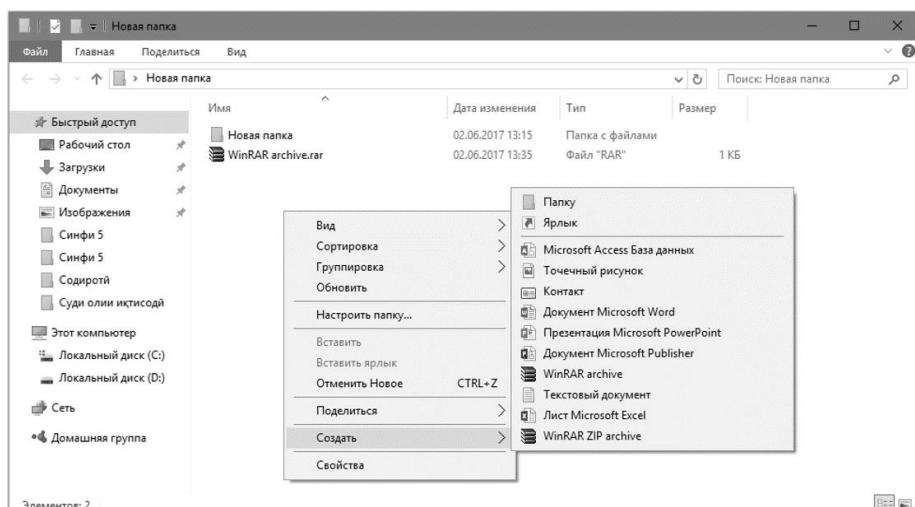
Мазмуни муҳтасари лексияи хурд: ҳангоми ҳалли ин ё он масъала дар компьютер ҳатман лозим меояд, ки бо объектҳои СА амалҳои зарурӣ ичро карда шавад. Маъмулан, аз ҳама бештар бо объектҳои навъи парванда ва ҷузъдон гузаронидани амалиёт рост меояд. Дар системаи амалиётӣ «Microsoft Windows» бо парвандаҳо ва ҷузъдонҳои компьютерӣ амалҳои гуногунро анҷом додан мумкин аст. Амалҳои маъмултарини корбари бо парвандаву ҷузъдонҳо – ин амалҳои соҳтан, номгузорӣ ва аз нав номгузорӣ кардан, нусхабардорӣ намудан, ҳазф кардан ва аз як ҷузъдон ба ҷузъдони дигар ҷойгузин намудани объектҳо ба ҳисоб мераванд. Тарзи ичрои мақсадноки ин ё он амалро бо объекти СА – технологияи корбурди объект мегӯянд.

Технологияи корбурди объекты системаи амалиётӣ – тарзи ичрои мақсадноки ягон амал бо объект мебошад.

Одатан, пеш аз корбурди парвандаву ҷузвонҳо, барои нигаҳдории парвандаҳои соҳташаванда сохтори ҷузвонҳоро дар компютер муайян меқунанд. Ҷузвон ҳамеша дар равзанаи ҷузвоне сохта мешавад, ки бояд дар он ҷо нигоҳ дошта шавад.

Технологияи ҷузвонсозӣ:

1. Равзанаи ҷузвонеро кушодан лозим аст, ки дар он ҷузвони нав сохта мешавад.
2. Дар дилҳоҳ мавқеи холии равзанаи кушодашуда тугмаи рости мушакро пахш кардан лозим аст.
3. Дар менюи матни пайдошуда силсилафармонҳои компютерии *Соҳтан* (Создать)► Ҷузвон (Папку)-ро ичро кардан лозим аст.
4. Бо ёрии сафҳакалид номи аслии ҷузвони соҳташударо ҳарфчинӣ кардан лозим аст.
5. Мушакнаморо ба болои нишонаи ҷузвони нав гузошта, тугмаи чапи мушакро ду маротиба зуд-зуд пахш кардан лозим аст.
6. Дар равзанаи кушодашудаи ҷузвони нав ягон амалро ичро кардан ё накардан мумкин аст.

Технологияи парвандасозӣ бо технологияи ҷузвонсозӣ хеле шабоҳат дорад. Парванда дар равзанаи ҷузвоне сохта мешавад, ки бояд дар он нигоҳ дошта шавад. Маъмулан парвандаҳо бо ёрии барномаҳои татбиқӣ, аз қабили NotePad, «WordPad», Paint, MS Word, MS Excel ва ғайра сохта мешаванд.

Технологияи парвандасозӣ:

1. Равзанаи ҷузвонеро кушодан лозим аст, ки дар он парвандай нав сохта мешавад.
2. Дар дилҳоҳ мавқеи холии равзанаи кушодашуда тугмаи рости мушакро пахш кардан лозим аст.
3. Дар менюи матни пайдошуда силсилафармонҳои *Соҳтан*► (интихоб намудани нави барномае, ки бо ёрии он парвандай нав сохта мешавад)-ро ичро кардан лозим аст.
4. Бо ёрии сафҳакалид номи аслии парвандай соҳташударо ҳарфчинӣ кардан лозим аст.
5. Мушакнаморо ба болои нишонаи парвандай нав гузошта, тугмаи чапи мушакро ду маротиба зуд-зуд пахш кардан лозим аст.
6. Дар равзанаи кушодашудаи парвандай нав амалиёти заруриро ичро кардан лозим аст.

Ичрои амалҳои боқимонда низ бо объектҳо (чузвону парвандаҳо) тақрибан ҳамин тавр амалӣ гардонида мешаванд. Масалан, номи чузвонҳо ва парвандаҳоро бо тартиби зерин иваз намудан мумкин аст:

1. Равзанаи чузвонеро кушодан лозим аст, ки дар он объекти номивазкунанда ҷойгир аст.
2. Мушакнаморо ба болои нишонаи объект гузошта, тугмаи рости машакро пахш кардан лозим аст.
3. Дар менюи матни пайдошуда фармони *Ном иваз карда шавад* (Переименовать)-ро ичро кардан лозим аст.
4. Бо ёрии сафҳакалид номи нави объектро ҳарфчинӣ карда, тугмаи «Enter»-ро пахш кардан кифоя аст.

Сохтан ва номивазкунии объектҳоро бо усулҳои гуногун амалӣ гардонидан мумкин аст. Аммо, дар ин ҷо мӯътадилӣ бо ҳамин усули овардашуда иктифо бахшида, тарзи ичрои амалҳои дигарро бо объектҳо пешкаш менамоем.

Амалҳои ҷойгузин ва нусхагирии объектҳоро бо усулҳои аз ҳамдигар фарқи ҷиддишошта (кашолакунии нишонаи объект ва истифодаи буфери мубодила) мефаҳмонем.

а) Усули кашолакунии нишонаи объекти ҷойивазкунанда ё нусхадиҳанда бо истифода аз тугмаи чапи машак :

1. Равзанаи чузвонеро кушодан лозим аст, ки дар он объекти ҷойивазкунанда ё нусхадиҳанда ҷойгир аст.

2. Равзанаи чузвонеро кушодан лозим аст, ки ба он объект ҷойгузин мешавад ё нусхай он мекӯчад.

3. Андозаҳои равзанаҳоро тавре танзим намудан лозим аст, ки ҳар ду дар экрани монитори компьютер намудор бошанд.

4. Барои ҷойгузин намудани объект машакнаморо ба болои нишонаи он гузошта, тугмаи чапи машакро пахшкунон, нишонаро аз чузвони якум ба чузвони дуюм кашола карда овардан лозим аст.

5. Барои нусхагирий намудани объект машакнаморо ба болои нишонаи он гузошта, тугмаи чапи машакро якҷоя бо тугмаи «Ctrl»-и сафҳакалид пахшкунон, нишонаро аз чузвони якум ба чузвони дуюм кашола карда овардан лозим аст.

б) Усули кашолакунии нишонаи объекти ҷойивазкунанда ё нусхадиҳанда бо истифода аз тугмаи рости машак. Усули мазкур (истифодаи тугмаи рости машак) аз усули болои (истифодаи тугмаи чапи машак) танҳо бо он фарқ мекунад, ки ҳангоми интиҳои амалиёт дар менюи матни пайдошаванд мувофиқан фармони «Ҷойгузин» ё «Нусхагирий»-ро интиҳоб кардан лозим аст.

в) Усули ҷойгузин ва нусхагирии объект аз як чузвон ба чузвони дигар бо истифода аз буфери мубодила:

1. Равзанаи чузвонеро кушодан лозим аст, ки дар он объекти ҷойивазкунанда ё нусхадиҳанда ҷойгир аст.

2. Барои ҷойгузин ба дигар чузвон, объекти ҷойивазкунандаро интиҳоб карда, афзори (*Буридан*)-и тасмаи афзорро пахш карда, объектро муваққатан ба буфери мубодила ҷойгир намудан лозим аст.

3. Барои нусхабардорӣ ба дигар чузвон, объекти нусхадиҳандаро интиҳоб карда, афзори (*Нусхагирий*)-и тасмаи афзорро пахш карда, нусхай объектро муваққатан ба буфери мубодила ҷойгир намудан лозим аст.

4. Равзанаи чузвонеро кушодан лозим аст, ки ба он объект ҷойгузин мешавад (ё нусхай он мекӯчад) ва афзори (*Гузоштан*)-и тасмаи афзорро пахш карда, объект (нусхай объект)-ро аз буфери мубодила ба чузвони дуюм интиқол додан кифоя аст.

Айнан ҳамин пайдарпайи амалҳои усули зикршударо бо ёрии фармонҳои «Буридан», «Нусхагирий» ва «Гузаштан»-и менюи матнӣ (истифодаи тугмаи рости мушак) ичро кардан мумкин аст. Барои ҳазфи объект бошад, нишонаи онро интихоб карда, тугмаи **Delete**-и сафҳакалидро пахш карда, дар равзанаи робитавии пайдошуда тугмаи амрии **Ҳа**-ро пахш намудан лозим аст. Амали ҳазфи объектро бо истифода аз фармони **Ҳазф**-и менюи матнӣ ва усули кашолакунии нишонаи объект ба ҷузвони системавии «Сабад» низ ичро кардан имконпазир аст.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синғ муроҷиат қунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Ҷӣ тавр мо нишонаҳоро танзим ва идора мекунем?

Гурӯҳи 2. Вазифаи нишонаи “Компьютери ман” аз чи иборат аст?

Гурӯҳи 3. Кадом технологияи ҷузвонсозиро шумо медонед?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Технологияи корбурди объект гуфта, чиро мефаҳмад, ба таври хаттӣ маълумот пешниҳод намоед?

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дарачаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориҳҳо:

Саволҳо:

1. Амалҳои маъмултарини корбарӣ бо парвандаву ҷузвонҳо қадомҳоянд? Технологияҳои соҳтани онҳоро чӣ тавр роҳандозӣ кардан мумкин аст?

2. Оё шумо номи парвандаву ҷузвонҳоро иваз карда метавонед? Чӣ тавр?

3. Барои ҷойгузин ва нусхагирий намудани объект қадом амалҳоро ичро кардан лозим аст? Барои ҳазфи он чӣ? Бо ҷондӯши ин амалҳоро ичро карда метавонед?

Супории:

1. Равзанаи ҷузвони ҳусусии ҳудро қушоед ва бо парвандаву зерҷузвонҳои он амалҳои маъмултарини корбарӣ – соҳтан, номгузорӣ ва аз нав номгузорӣ кардан, нусхабардорӣ намудан, ҳазф кардан ва аз як ҷузвон ба ҷузвони дигар ҷойгузин намудани объектҳоро ду-се маротибагӣ машқ қунед.

БОБИ 5

26.1. Мавзӯй. Сафҳакалид – афзори асосии ҳарфчинӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.2. Виростори матнини стандартиро дар навиштани матнҳои қўтоҳ истифода бурда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

✓ Вазифаи сафҳакалидро дар компютер баён ва ҳамчун афзори ҳарфчинӣ муайян карда тавонад;

✓ Қисмҳои сафҳакалидро номбар карда тавонад;

4. Барномаи дарс. Сафҳакалид – ҳамчун ҷузъҳои асосии компютер ва афзори асосии ҳарфчинӣ. Навъҳои сафҳакалидҳо.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитспурсиши (пурсиши қўтоҳи интихобӣ):

1. Амалҳои маъмултарини корбари бо парвандаву ҷузвонҳо кадомхоянд?

2. Оё шумо номи парвандаву ҷузвонҳоро иваз карда метавонед? Чӣ тавр?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Вазифаҳои ҷузвонро номбар кунед.

2. Иттилооти коркардашударо дар компютер бо кадом ҷенак ҳисоб мекунанд?

Пурсиши интихобӣ ва қўтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитспурсиши (пурсиши қўтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Барои чӣ иттилоотро дар компютер ҷен мекунанд?

III. Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯй. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тарики сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

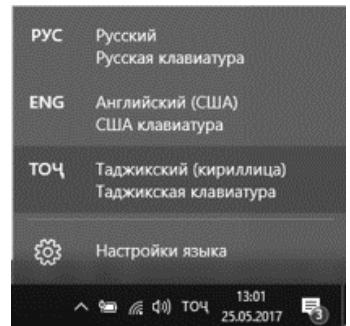
Гарчанде дастгоҳҳои иттилоотворидкунандай (input devices) компютер хеле зиёд бошанд ҳам, сафҳакалид дар байни онҳо мавқеи хоссаро ишғол менамояд. Сафҳакалид (keyboard – клавиатура) асосан афзори воридкуни иттилооти навъи ҳарфӣ-рақамӣ мебошад. Ҳар як тугмаи сафҳакалид сарпӯшеро мемонад, ки зери он калиди бениҳоят хурди мембронавӣ ҷойгир шудааст. Микропротессори маҳсус, ки дар доҳили сафҳакалид васл гардидааст, вазъи ин калидҳоро ба ҳисоб гирифта, пас аз ҳар як паҳшкунию раҳокунии онҳо ба компютер маълумоти заруриро интиқол медиҳад. Ин гуна маълумот тавассути системаи амалиётӣ коркард мегардад ва натиҷаи он дар экрани монитор инъикос мейёбад.

Миқдори тугмаҳои сафҳакалидҳои стандартӣ 101-104-то шуда метавонад. Дар расми зерин яке аз навъҳои сафҳакалиди компютери фардӣ тасвир ёфтааст.

Тавре аз навиштачоти болотугмаҳои дар расм овардашуда аён аст, ҳар як тугмаи сафҳакалид ё барои дохил намудани ягон аломат (ҳарф, рақам, аломати китобат) ва ё идоракуни ягон раванди бо воридоти аломатҳо алоқамандбуда пешбинӣ шудааст. Аслан навиштачоти болотугмаҳо чандон аҳамият надорад, чунки вазифаи ҳар як тугмаи сафҳакалидро дар дилҳоҳ маврид аз нав муайян кардан имконпазир аст. Дар чунин ҳолатҳо кифоя аст, ки аввал вазифаи тугмаҳоро мушак ахҳас гардонем ва баъд навиштачоти болои онҳоро иваз кунем. Маҳз аз ҳамин нуқтаи назар сафҳакалидро афзори ҳамакор (универсал)-и ҳарфчинӣ мегӯянд. Сафҳакалид метавонад дар як лаҳза афзори ҳарфчинии тоҷикӣ, дар дигар лаҳза – русӣ, англисӣ, хитой, арабӣ ва ғайра бошад.

Барои тоҷикигардонии сафҳакалид зарур аст, ки пайдарпай силсилафармонҳои зеринро амалӣ гардонем: Старт – Оғоз ► Панель управления – Лавҳаи идора-куни ► Часы, язык и регион – Соат, забон ва минтақа ► Язык (Добавление языка) – Забон (Иловакуни забон) ► Добавить язык – Забон илова карда шавад ► Тоҷикӣ (Раскладка клавиатуры: Таджикская) – Тоҷикӣ (Тарҳбандии сафҳакалид: Тоҷикӣ). Дар натиҷа, афзори ҳарфчинӣ ба сафҳакалиди тоҷикӣ мубаддал гашта, дар рӯйхатти алифбоҳои ҷорӣ *Лавҳаи масъалаҳои* мизи кории компьютер алифбои забони тоҷикӣ (ТОҶ) низ илова мегардад. Акнун барои аз як забон ба забони дигар гузаштан, кифоя аст, ки аз рӯйхатти алифбоҳои ҷорӣ, номи алифбои забони зарурӣ (РУС, ENG, ТОҶ ва ғайра) интихоб карда шавад.

Азбаски алифбои забони тоҷикӣ ба гурӯҳи алифбоҳои кириллиасос дохил карда шудааст, бинобар он, тарзи ҷойгиршавии ҳарфҳои он, ба ғайр аз шаш ҳарфи маҳсуси алифбои забони тоҷикӣ, бо тарзи ҷойгиршавии ҳарфҳои алифбои русӣ яхела мебошад. Шаш ҳарфи ҳоссаи алифбои забони тоҷикӣ дар тугмаҳои сафҳакалид нисбат ба ҳарфҳои англисӣ (русӣ) чунин ҷойгир карда шудаанд: ҳарфи ҷ дар тугмаи **s** (ы), ҳарфи қ дар тугмаи **w** (ц), ҳарфи ҳ дар тугмаи **o** (щ), ҳарфи Ӣ дар тугмаи **m** (ъ), ҳарфи ғ дар тугмаи **_(-)**, ҳарфи ӯ дар тугмаи **+(=)**. Барои ҳосил намудани сарҳарфҳо (ҳарфҳои калон – Ӣ, Ҷ, Қ, Ҳ, Ғ, Ӯ) кифоя аст, ки тугмаҳои зикршуда якҷоя бо тугмаи **Shift** пахш карда шаванд.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳӣ 1. Вазифаи асосии сафҳакалид аз чӣ иборат аст?

Гурӯҳӣ 2. Оё тугмаҳои сафҳакалид аз 104-то зиёд шуда метавонанд?

Гурӯҳӣ 3. Бо воситаи сафҳакалид ба компьютер 10 ҷумла дохил намоед.

8. Ҷамъости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Матни мавзӯро аз китоби дарсӣ бо диққат хонда дар бораи сафҳакалид маълумот дихед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Сафҳакалид чӣ гуна афзор аст? Оё тарзи кори онро медонед? Барои чӣ онро афзори ҳамакор мегӯянд?
2. Чӣ тавр сафҳакалидро тоҷикӣ гардонидан мумкин аст?
3. Шаш ҳарфи хоссаи алифбои забони тоҷикӣ дар тугмаҳои сафҳакалид нисбат ба ҳарфҳои англисӣ (русӣ) чӣ гуна ҷойгир карда шудаанд?

Супории:

1. Таҳти назорати омӯзгори фан, бо истифода аз силсилафармонҳои компьютерии Оғоз►Лавҳаи идоракунӣ►Соат, забон ва минтақа►Забон (Иловакунии забон)►Забон илова карда шавад►Тоҷикӣ (Тарҳбандии сафҳакалид: Тоҷикӣ) – сафҳакалидро ба алифбои забони тоҷикӣ мутобиқ гардонед.

27.1. Мавзӯъ. Қисмҳои сафҳакалид – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.3.2. Виростори матнистандартиро дар навиштани матнҳои кӯтоҳ истифода бурда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Вазифаи сафҳакалидро дар компьютер баён ва ҳамчун афзори ҳарфчинӣ муайян карда тавонад;
- ✓ Қисмҳои сафҳакалидро номбар карда тавонад.

- 4. Барномаи дарс.** Қисмҳои сафҳакалид: блоки тугмаҳои ҳарфӣ-рақамӣ, блоки тугмаҳои функционалӣ, блоки тугмаҳои идоракунии курсори матнӣ, блоки тугмаҳои ёрирасон. Вазифаи қисмҳои сафҳакалид.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

- 6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ).** Саволу ҷавоб тавассути блитспурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Вазифаи сафҳакалид аз чӣ иборат аст?
2. Чӣ тавр сафҳакалидро тоҷикӣ гардонидан мумкин аст?
3. Оё бо воситаи сафҳакалид метавонем вазифаи мушак акро иҷро намоем?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

- I. Масъалагузорӣ.** Ба мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Қисмҳои асосӣ ва иловагии компьютерро номбар намоед?
2. Системаҳои амалиётӣ барои чӣ истифода мешаванд?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳи гузаронда, ҷамъbast карда мешавад.

- II. Проблемагузорӣ.** Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитспурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъbast кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Оё бе истифодаи сафҳакалид ба компьютер иттилоотро дохил намудан мумкин аст?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Аз рӯйи тақсимоти вазифавӣ тугмаҳои сафҳакалидро ба панҷ блок (қисм) ҷудо менамоянд:

1. Блоки тугмаҳои ҳарфӣ-рақамӣ;
2. Блоки тугмаҳои ёрирасони хидматӣ;
3. Блоки тугмаҳои идоракуни (мудирияти) курсор;
4. Блоки иловагии тугмаҳои рақамӣ;
5. Блоки тугмаҳои функционалӣ.

Гарчанде барномаҳои гуногун вазифаи баъзе тугмаҳои сафҳакалидро бо тарзи ба худ ҳос тағиیر дода тавонанд ҳам, vale дар аксар мавридҳо онҳо амалҳои якхеларо иҷро менамоянд.

Блоки ҳарфӣ-рақамӣ дар қисми мобайну поёни чапи сафҳакалид ҷойгир аст. Ҳангоми пахши тугмаҳои ин блок дар экран ҳарфҳои кириллӣ ё лотинӣ (вобаста ба речай интихобшуда), рақамҳо ё алломатҳои маҳсуси китобатӣ пайдо мешаванд. Агар речай кори сафҳакалид бо алифбои лотинӣ бошад, он гоҳ ҳангоми пахши тугмаҳои ин блок дар экран алломатҳои дар қисми чапу болоии тугмаҳо ҷойгирбуда пайдо мешаванд. Ин қоида ба тугмаҳои сатри якуми блок даҳл надорад. Ҳангоми пахши тугмаҳои ин сатр алломатҳои поёни тугмаҳо (асосан рақамҳо ва алломатҳои ~—=) пайдо мешаванд. Барои ҳосил намудани алломатҳои болоии сатр бошад, тугмаҳои онҳоро дар якҷояӣ бо тугмаи ёрирасони «шифт» (Shift – лағжондан, тағиир додан) пахш намудан лозим аст.

Агар ҳангоми ғайрифаъол будани тугмаи CapsLock тугмаҳои ҳарфии блок дар якҷояӣ бо тугмаи Shift пахш карда шаванд, он гоҳ дар экран ҳарфҳои калони алифбои ҷорӣ ва дар мавриди фаъол будани ин тугма, баръакс ҳарфҳои хурд ҳосил мешаванд.

Агар речай кори сафҳакалид бо алифбои кириллӣ (точики ё русӣ) бошад, он гоҳ ҳангоми пахши тугмаҳои ҳарфии ин блок дар экран алломатҳои дар қисми росту поёни тугмаҳо ҷойгирбуда пайдо мешаванд.

Барои аз як речай дигари корӣ (масалан, аз кириллӣ ба лотинӣ ё баръакс) гузаштан комбинатсияи тугмаҳои ёрирасонро истифода бурдан лозим аст. Истифодай навъи комбинатсия ба драйвер (барномаи маҳсуси корӣ)-и сафҳакалид вобаста аст. Баъзе драйверҳо пахши якҷояи тугмаҳои Ctrl ва Shift, дигарашон Alt ва Shift, сеюмашон «Windows» ва «Fосила» ва ғайраро талаб менамоянд.

Агар матн танҳо аз ҳарфҳои калон иборат бошад, он гоҳ бо пахши тугмаи ёрирасони CapsLock (кэплослек) ин корро ба осонӣ анҷом додан мумкин аст. Ҳуди маънои caps lock низ бақайдигирии ҳарфҳои калон аст. Дар мавриди фаъол будани речай ҳарфҳои калон дар сафҳакалид индикатори (нишондиҳандай) маҳсуси Caps Lock фурӯзон мегардад. Агар дар ин ҳолат тугмаҳои ҳарфии блок дар якҷояӣ бо тугмаи Shift пахш карда шаванд, он гоҳ тавре қайд кардем, дар экран ҳарфҳои хурд пайдо мешаванд. Яъне ин речай баръакси речай муқаррарӣ кор мекунад. Пахши такрории

тугмаи **CapsLock** речай ҳарфҳои калонро лағв (бекор) мекунад ва индикатори ҳамномаш низ ҳомӯш мегардад.

Дар маркази қисми поёни блоки ҳарфӣ-рақами тугмаи дарозтарини сафҳакалид – «фосила – пробел» ҷойгир аст. Новобаста ба речай кор ё пахши тугмаи **Shift** ин тугма ҳамеша як вазифа – фосилагузориро ичро менамояд.

Сабаби функционалӣ ном гирифтани тугмаҳои сатри якуми сафҳакалид аз он иборат аст, ки онҳо вобаста ба системаи амалиётӣ ва барномаи татбиқии айни ҳол истифодашаванд метавонанд вазифаҳои (функцияҳои) гуногунро ичро намоянд **F1 F2 F3 F4 F5 F6 F7 F8 F9 F10 F11 F12**. Баъзе барномаҳо вазифаи ин тугмаҳоро дар якҷоягӣ бо пахши тугмаҳои ёрирасони **Ctrl** ё **Alt** ва ё **Shift** низ муайян месозанд. Дар аксар барномаҳо пахши тугмаи **F1** ба экран баровардани системаи маълумотдиҳандаро таъмин месозад.

Тугмаҳои **←, →, ↑, ↓, Home, End, PgUp, PgDn** тугмаҳои мудирияти (идории) курсор (kursor) ном доранд. Ин тугмаҳо дар байн блокҳои ҳарфӣ-рақами таҷиҷӣ махсус ҷойгиранд. Ҳангоми пахши ин тугмаҳо курсор мавқеи худро дар экран тағиیر медиҳад.

Курсор – нишонаест, ки дар экран ба воситаи он мавқеъ ва самти амалиётгузаронӣ муайян карда мешавад.

Блоки рақамии махсус дар қисми рости сафҳакалид ҷойгир аст. Тугмаҳои он вобаста ба речай кориашон метавонанд ду вазифаро ичро намоянд: масалан, агар тугмаи NumLock пахш карда шуда бошад, он гоҳ ин блок барои дохилкунии рақамҳои 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, амалҳои арифметикии + - * / ва ичрои ҳисоббарориҳо бисёр созгор аст. Дар ин маврид индикатори ҳамноми тугма низ дар сафҳакалид фурӯзон аст. Ҳангоми ҳомӯш будани индикатор тугмаҳои ин блок вазифаи тугмаҳои идоракунии курсорро ичро менамоянд.

Аксар тугмаҳои блоки ёрирасони хидматӣ мустақиман (бевосита) ягон амалро ичро намекунанд, вале ҳангоми бо тугмаҳои дигар якҷоя пахш намудани тугмаҳои ёрирасон, вазифаи он тугмаҳо тағиیر меёбад. Аз тугмаҳои ёрирасон бештар барои аз як речай корбарӣ ба дигар речай гузаштан, дохилкунӣ, ҷойгузорӣ, лағвнамоӣ, таҳриркунӣ ва форматбандии матн истифода мебаранд.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофоҳморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синғ муроҷиат қунед. Интиҳобан, аз якчанд дунафара фикру ақидашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳӣ 1. Барои аз як речай ба речай дигари корӣ гузаштан, комбинатсияи қадом тугмаҳои ёрирасони сафҳакалидро пахш кардан лозим аст?

Гурӯҳӣ 2. Тугмачаҳои ёрирасони сафҳакалидро дар қадом ҳолатҳо истифода мебаранд?

Гурӯҳӣ 3. Вазифаи сафҳакалид аз мушак ақ бо қадом хусусиятҳо фарқ мекунад?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Тибқи тақсимоти вазифавӣ тугмаҳои сафҳакалидро ба чанд блок ҷудо менамоянд? Ба таври хаттӣ маълумот дихед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супоришҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришҳо:

Саволҳо:

1. Блоки ҳарфӣ-рақамӣ дар кадом қисми сафҳакалид ҷойгир аст? Вазифаҳои ин блок аз чӣ иборат аст?
2. Блоки тугмаҳои функционалии сафҳакалид дар кадом қисми он ҷойгир шудааст? Вазифаҳои тугмаҳои он аз чӣ иборат аст?
3. Оё мавзеи ҷойгиршавӣ ва вазифаҳои тугмаҳои дигар блокҳои сафҳакалидро ҳам медонед? Тавзех дихед.
4. Курсор чист?

Супориш:

1. Сафҳакалиди компьютерро дар наздатон гузоред ва тарзи ҷойгиршавии блоку тугмаҳои онро ҷиддан мушак оҳида намоед.

Супоришҳо барои омӯзгор:

1. Ягон барномаи машқи (тренажёри) сафҳакалидро дастрас кунед ва тарзи босуръату истифодай дурусти тугмаҳои сафҳакалидро ба хонандагон ёд дихед.
2. Дар дарсҳои беруназсинӣ низ барномаи машқи сафҳакалидро ҷанд муддат идома дихед.

28.1 Мавзӯъ. Идоракуни матн бо ёрии сафҳакалид ва мушак – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

- 5.3.2. Виростори матнистан стандартиро дар навиштани матнҳои кӯтоҳ истифода бурда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Қисмҳои сафҳакалидро номбар карда тавонад;
- ✓ Тарзҳои идоракуни матнҳоро бояд донад;
- ✓ Матнро бо ёрии сафҳакалид ва мушак идора карда тавонад.

- 4. Барномаи дарс.** Идоракуни матн чист? Тарзҳои идоракуни қисмҳои матн бо ёрии сафҳакалид ва мушак: монандӣ ва тафовути онҳо. Афзори асосии идоракуни матн.

5. Воситаҳои аёнӣ. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Вазифаи тугмачаҳои функционалиро номбар намоед.
2. Тугмачаҳои сафҳакалидро ба ҷанд гурӯҳ ҷудо мекунанд.
3. Доир ба блоки тугмаҳои ёрирасон маълумот дихед.

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

- I. Масъалагузорӣ.** Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Фарҳанги иттилоотӣ чист?
 2. Компьютер аз рӯйи кадом қоида иттилоотро меҳонад?
- Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳи гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

- II. Проблемагузорӣ.** Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Барои чӣ дар сафҳакалид блоки тугмаҳои рақамӣ- иловагӣ истифода мешавад?

III.Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сӯҳбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Ба идоракуни матн амалҳои интихоб ва ҷудокуни матн, буридан ва нусхабардории матн, ҷойгузин ва миёнагузории матн, ҳазф ва ивазкуни матн ва дигар амалҳо доҳил мешаванд. Ҳамаи амалҳои номбурдаро ҳам бо ёрии мушак ва ҳам сафҳакалид иҷро кардан мумкин аст.

Барои матнро идора карда тавонистан, курсори матнро ба мавқеи амалиётгузаронӣ дуруст гузоштан лозим аст. Тарзҳои аз мавқеи ҷорӣ ба мавқеи дигар кӯчонидани курсор чунин аст:

- бо ёрии мушак – мушакнаморо ба мавқеи лозими матн кӯчонида, тугмаи чапи мушакро пахш кардан;
- бо ёрии сафҳакалид – тугмаҳои идоракуни курсорро дуруст истифода бурдан. Самти тугмаҳои тирчадори сафҳакалид самти ҳаракати курсорро дар экран нишон медиҳанд. Миқдори пахшкуниҳои ин тугмаҳо ба миқдори мавқеъҳои ҳаракати курсор ба ин ё ба он самт баробар аст:

←	кӯчонидани курсор ба як мавқеъ ба самти чап
→	кӯчонидани курсор ба як мавқеъ ба самти рост
↑	кӯчонидани курсор ба як сатр ба самти боло
↓	кӯчонидани курсор ба як сатр ба самти поён
Home	кӯчонидани курсор ба аввали сатр (Home – ибтидо, хона)
End	кӯчонидани курсор ба охири сатр (End – интиҳо, охир)
PgUp	кӯчонидани курсор ба як сафҳа (экран) ба боло (PageUp)
PgDn	Кӯчонидани курсор ба як сафҳа ба поён (Page Down)
Ctrl+Home	кӯчонидани курсор ба ибтидои матни санад
Ctrl+End	кӯчонидани курсор ба интиҳои матни санад

Таъйиноти тугмаҳои ёриасон ва маҳсуси сафҳакалид:

Backspace – ҳазфи аломати тарафи чапи курсор (BackSpace – бозгашт);

Delete – ҳазфи аломати тарафи рости курсор (Delete – ҳазфкунӣ);

Insert – ивазкуни аломати мавҷуда бо аломати воридшаванда. Дар ҳолати ғайрифаъолии ин тугма аломати мавҷуда як мавқеъ ба тарафи рост мелағжад ва ҷойи онро аломати воридшаванда мегирад (Insert – миёнагузорӣ, иловвакунӣ);

Enter – вазифаҳои зиёд дорад (Enter – доҳилкунӣ): доҳилкуниидастури компьютерӣ, гузариш ба сатри нав, ба охир расонидани матни абзатс ва ғайра;

Esc – лағви иҷрои фармон (Esc – гурехтан, бекор кардан);

Tab – дар таҳрири матн: гузариш ба 8 мавқеъ; дар таҳрири ҷадвал: гузариш аз як майдон ба майдони дигар, аз як сутун ба сутуни дигар;

PrtSc – нусхагирии иттилооти мавҷудаи экран (Prtsc/PrintScreen – чопи экран) ва ба буфери мубодила интиқол додани он;

Ctrl, **Alt**, **Shift** – бо дигар тугмаҳо якция пахш шуда, вазифаи онҳоро тағири медиҳанд (**Ctrl**, **control** – назоратқунӣ, **Alt** – алтернативӣ, **Shift** – чойивазқунӣ);

 – күшодани менюи асосии «Microsoft Windows».

Тарзҳои интихоб ва ҷудокуни матн. Ҳар гуна қисми матнро, аз аломати алоҳида сар карда, то матни саросари санад, интихоб ва ҷудо кардан мумкин аст. Қисми матни санадро қитъаи матн мегӯянд. Тарзи интихоби қитъаи матн бо ёрии сафҳакалид:

- курсорро ба ибтидои сатри якуми қитъа гузоштан;
- тугмаи F8-и сафҳакалидро пахш кардан;
- бо ёрии тугмаҳои идоракуни курсор қитъаро ҷудо кардан.

Барои интихоб намудани ҷумла, қалима ё аломати алоҳида, аввал курсорро аз пеш ва ё аз паси он мегузоранд ва баъд тугмаи **Shift**-ро якция бо тугмаҳои идоракуни курсор пахш мекунанд.

Тарзи интихоби қитъаи матн бо ёрии мушак :

- мушакнаморо ба ибтидои сатри якуми қитъа гузоштан;
- тугмаи чапи мушакро пахшкунон, мушакнаморо то сатри зарурӣ ба самти поён лағжондан.

Барои интихоби қалимаи алоҳида, мушакнаморо ба болои аломати дилҳоҳи он гузошта, тугмаи чапро ду маротиба зуд-зуд пахш намуда, раҳо кардан лозим аст. Агар тугмаи чапи мушакро се маротиба пахш карда, раҳо намоем, он гоҳ матни абзатсе интихоб карда мешавад, ки мушакнамо ба болои ягон аломати он гузошта шуда бошад.

Барои интихоби қитъаҳои нисбатан қалон *аз ҳатти ҷудокуни матн* истифода мебаранд. Ҳатти ҷудокунӣ – фосилаест, ки дар ҳошияни тарафи чапи майдони кории санад ҷойгир буда, ҳангоми мушакнаморо ба он гузоштан шакли нишондиҳанда наъвӣ

 -ро мегирад. Шакли ё доштани мушакнамо маънои ҳоло ба ҳатти ҷудокунӣ нарасиданро дорад. Агар ҳошияни чапи саҳифа дар экран нонамоён бошад, он гоҳ аз тасмаи тобдииҳи уфуқӣ истифода бурда, матнро ба тарафи рост, то намоён гаштани ҳошия, лағжонидан лозим аст.

Дар мавриди ҳатти ҷудокуниро дастрас кардан, мушакнамо шакли -ро қабул мекунад. Маҳз дар ҳамин лаҳза пахши яккаратаи тугмаи чапи мушак ба интихоби як сатр (сатре, ки мушакнамо дар муқобилаш истодааст), пахши дукарата – ба интихоби абзатсе ва пахши секарата – ба интихоби матни саросари санад оварда мерасонад.

Тарзҳои нусхагирий, ҷойгузин ва ҳазфи матн. Амалиёти нусхагирий, ҷойгузин ва ҳазфи саросари матни санад ё қитъаҳои алоҳидаи онро бо тарзҳои гуногун иҷро намудан мумкин аст. Яке аз тарзҳои маъмули иҷрои ин амалиёт истифодаи буфери мубодилаи системаи амалиётии MS «Windows» ба ҳисоб меравад. *Буфери мубодила* (Буфер обмена – Clipbord) қисми маҳсуси хотираи фаврии компьютер аст, ки дар он иттилоот муваққатан нигоҳ дошта мешавад. Ҳосияти асосии буфер дар он аст, ки иттилооти дар он маҳфузбурдaro такроран якчанд маротиба истифода бурдан мумкин аст. Илова бар ин, буфери мубодила имконият медиҳад, ки иттилооти тавассути як барнома соҳташуда ё табдилёфтaro барномаи дигар низ истифода бурда тавонад. Ҳангоми ба буфери мубодила равон намудани иттилооти наъ иттилооти пешинайи он лағв (бекор) мегардад.

Афзорҳои асосии корбарӣ бо буфери мубодила –*Буридан* (Вырезать), –*Нусхагирий* кардан (Копировать) ва –*Ҷоғузорӣ* кардан (Вставить) мебошанд.

- Натиҷаи амали пахши тугмаи –ҳазфи қитъаи интихобшуда аз матн ва ба буфери мубодила ҷойгир намудани он аст.

▪ Натицаи амали пахши тугмаи – нусхагирии қитъаи интихобшудаи матн ва ба буфери мубодила чойгир намудани он аст.

▪ Натицаи амали пахши тугмаи – гузоштани қитъаи матни дар буфер маҳфузбуда ба мавқеи қайдшудаи санад аст.

Барои аз матн ҳазф намудани қитъаи интихобшуда, кифоя аст, ки дар сафҳакалид тугмаи **Delete** ё **Backspace** пахш карда шавад. Умуман, бо ёрии тугмаҳои сафҳакалид на танҳо амалиёти дар боло номбурда, балки амалиёти зиёди дигарро низ ичро кардан мумкин аст. Илова бар ин як амалро метавон бо чанд тарз ичро намуд. Масалан, пахши якҷояи тугмаҳои поёни ичрои амалиёти зеринро таъмин менамоянд:

- **Ctrl** ва **c** – ба буфер равонкунии нусхай қитъаи интихобшуда;
- **Ctrl** ва **Insert** – ба буфер равонкунии нусхай қитъаи интихобшуда;
- **Ctrl** ва **x** – ба буфер равонкунии нусхай қитъаи ҳазфшуда;
- **Shift** ва **Delete** – ба буфер равонкунии нусхай қитъаи ҳазфшуда;
- **Ctrl** ва **v** – ҷогузории қитъаи матн аз буфер;
- **Shift** ва **Insert** – ҷогузории қитъаи матн аз буфер.

Барои қитъаи матнро аз як мавқеъ ба мавқеи дигари матн қӯҷонидан, кифоя аст, ки аввал қитъаро ҷудо кунем ва баъд тугмаи чапи мушакро пашкунон онро то мавқеи нави матн лағжонем.

Дар раванди кор бо қитъаҳои матн баъзан тасодуфанд қитъаҳои зарурӣ ҳазф (нест, нобуд) мегарданд ё қитъаҳои нозарур ба матн ҳамроҳ карда мешаванд. Дар чунин мавридҳо набояд ошуфтаҳол гашт. Бояд дар хотир дошт, ки ҳар гуна амалиёти ичрошудаи номатлубро имконияти зуд лағв кардан вучуд дорад. Барои бекоркунии амалиёти ичрошуда тугмаи – **Лағв** ва барои аз нав барқарор кардани (бозгардони) амали лағвшуда, тугмаи – **Бозгардон** хизмат мерасонанд. Ҳар дуи ин амалро ба воситаи тугмаҳои сафҳакалид низ ичро кардан мумкин аст: **Alt** ва **BackSpace** – лағв кардан, **F4** – бозгардон.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Вазифаи тугмаҳои функционалии аз F1 то F12 –ро номбар намоед.

Гурӯҳи 2. Доир ба навъҳои сафҳакалид маълумот дихед?

Гурӯҳи 3. Барои чӣ тугмаҳои сафҳакалидро ба гурӯҳҳо ҷудо мекунанд?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташакқул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Ягон парвандаи матниро кушоед ва амалҳои интихобу ҷудокунии матн, буридану нусхабардории матнро ҳам бо ёрии мушак ва ҳам сафҳакалид якчанд маротибагӣ машқ кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дарашаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натицаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Идоракуни матн гуфта, ичрои кадом амалҳо дар назар дошта шудааст?
2. Дар идоракуни матн нақши курсор аз чӣ иборат аст?
3. Оё шумо тарзҳои аз мавқеи ҷорӣ ба мавқеи дигар қӯҷонидани курсорро медонед? Ин амалро бо ёрии мушак осонтар ичро кардан мумкин аст ё бо ёрии сафҳакалид? Ҷаро?
4. Вазифаҳои тугмаҳои мушак ва тарзи истифодаи онҳоро медонед? Тавзех диҳед.
5. Таъйиноти кадом тугмаҳои ёрирасон ва маҳсуси сафҳакалидро номбар карда метавонед?

Супориши:

1. Таъйиноти тугмаҳои ёрирасон, маҳсус ва идоракуни курсори сафҳакалидро дар шакли ҷадвал дар дафтар тасвир кунед.
2. Ягон парвандаи матниро қулоед ва амалҳои интихобу ҷудокуни матн, бурдану нусхабардории матн, ҷойгузину миёнагузории матн, ҳазф ва ивазкуни матниро ҳам бо ёрии мушак ва ҳам сафҳакалид якчанд маротибагӣ машқ кунед.

29.1. Мавзӯъ. Виростори матнӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.2. Виростори матнистандартарро дар навиштани матнҳои қӯтоҳ истифода бурда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Ҷузъҳои виростори матниро нишон дода тавонад;
- ✓ Дохилкунии матнҳои одиро ба хотираи компьютер дар амал ичро карда тавонад;

4. Барномаи дарс. Виростори матнӣ: вазифа, имконият, татбиқ. Объектҳои кории виростори матнӣ: алломат, калима, ҷумла, абзатс, матни пурра. Навъҳои виросторони матнӣ, монандӣ ва тафовути онҳо.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитспурсиши (пурсиши қӯтоҳи интихобӣ):

1. Идоракуни матн гуфта, ичрои кадом амалҳо дар назар дошта шудааст?
2. Дар идоракуни матн нақши курсор аз чӣ иборат аст?
3. Оё шумо тарзҳои аз мавқеи ҷорӣ ба мавқеи дигар қӯҷонидани курсорро медонед?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Пурвандаи компьютерӣ гуфта шумо чиро дар назар доред?
2. Ба кадом усулҳо дар мизи корӣ нишона соҳта мешавад?

Пурсиши интихобӣ ва қӯтоҳ гузаронда, ҷамъbast карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо блитспурсиши (пурсиши қӯтоҳи интихобӣ) ҷамъbast кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Барои чӣ дар ҳама навъи сафҳакалидҳо тугмаҳои функционалий ҷойгир карда шудаанд?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот доир ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Компьютерҳои фардӣ аз ҳама бештар барои тайёр намудан ва расонидани санадҳои матнӣ истифода бурда мешаванд. Барномаҳои татбиқиеро, ки барои сохтан, таҳрир кардан, форматбандӣ намудан, аз назар гузаронидан, дар хотираи компьютер сабт кардан ва дастраси дигарон намудани санадҳои матнӣ (мактуб, диктант, иншо, хисбот, мақола ва ғайра) пешбинӣ шудаанд, виросторони матнӣ меноманд.

Виросторони матнӣ – барномаест, ки бо ёрии он санади матнӣ оварида мешавад.

Виросторони матнӣ барои иҷрои амалиёти зерин хизмат мерасонанд:

- дохилкунии матни санад ба воситаи сафҳакалид;
- истифодаи ҳуруфҳои гуногуни андозаашон тағйирёбанда;
- вироиши матни санад;
- форматбандии матни санад;
- истифодаи тасвирҳо дар матни санад;
- ба матни санад ҳамроҳ намудани объектҳои дигар барномаҳои татбиқӣ;
- нигоҳдории матни санад дар диск;
- нусхабардории матни санад ва бо дигар ном сабт намудани он;
- дар коғаз чоп намудани матни санад ва ғайра.

Ба таҳриркунии матни санад – амалҳои ислоҳ кардан, илова намудан, лағв сохтани қисми матн ва дигар амалҳои ба дигаргунсозии матни мавҷуда вобастабуда дохил мешаванд. Форматбандии матни санад – татбиқи навъҳои гуногуни ҳарфҳо, ҳарфчинӣ бо андозаву рангҳои гуногун, радифбандии матни пурра ва қисмҳои алоҳидаи он, ҳамроҳкунии объектҳои барномаҳои ғайр ва дигар амалҳо мебошад.

Форматбандии матн – тарзи инъикос ва ҷойгиркунии матн дар санад мебошад.

Яке аз виросторони матни одитарин барномаи *NotePad* (Дафтарчай ёддошт – *Блокнот*) ба ҳисоб меравад. *NotePad* (новтпад) барномаҳои стандартии СА MS»Windows»буда, барои пешдиҳи парвандагии матни навъи «.txt», сохтани санадҳои на ҷандон қалон ва азхудкунии тугмаҳои сафҳакалид пешбинӣ шудааст.

Тарзи дохилкунии матн бо ёрии *NotePad* хеле одӣ аст. Барои ин бештар аз блоки ҳарфӣ-рақамии сафҳакалид истифода мебаранд. Ҳангоми ба канори рости равзанаи барнома расидани матн тугмаи **Enter**-ро пахш кардан лозим аст. Барои ба таври ҳудкор аз сатр ба сатр гузаронидани матн фармони менюи равзана – **Формат▶Гузарии аз рӯйи қалимаҳо** хизмат мерасонад. Мавқеи аломатҳои матн дар сатр бо ёрии курсор – «|» муайян карда мешавад.

Тавассути *NotePad* матни санадро танҳо бо ёрии як навъ ҳуруф ворид кардан мумкин аст. Гарнитураи ҳуруф, андоза ва тарзи зуҳури он (маъмул, моил, ғафс ва ғафсу моил) бо ёрии фармони **Формат▶Ҳуруф** идора карда мешавад. Санади сохташуда бо ёрии фармони **Парвандада▶Нигаҳдорӣ ҳамҷун** дар хотираи компьютер ҳифз карда мешавад.

Агар ҳангоми кор тугмаи функционалии **F5** пахш карда шавад, он гоҳ ба таври худкор ба матн таърихи рӯз ва вақти чорӣ илова карда мешавад.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синғ муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкунии дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳӣ 1. Чиро виросторони матнӣ мегӯянд?

Гурӯҳӣ 2. Оё бо васитаи виросторони матнӣ навиштани иншо ва нақли хаттӣ дар навъи электронӣ мумкин аст?

Гурӯҳӣ 3. Тавассути виросторони матнӣ ҷадвал тартиб дихед?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Аз китоби дарсӣ матни мавзӯъро бо диққат хонда, дар бораи он маълумот дихед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориҳо:

Саволҳо:

1. Виростори матнӣ чӣ гуна барнома аст?
2. Санади матнӣ чист? Бо мисолҳо тавзех дихед.
3. Бо ёрии виростори матнӣ қадом амалҳоро иҷро кардан мумкин аст?
4. Таҳрир кардани матнӣ чӣ маъно дорад?
5. Форматбандии матнӣ чист?
6. Оё барномаи NotePad виростори матнӣ шуда метавонад? Дар бораи он маълумот дихед.

Супории:

1. Виростори матни NotePad-ро ба кор омода созед, бо обьектҳо ва ҷузъҳои идории он шинос шавед ва тарзҳои дохилкунӣ, таҳриркунӣ ва форматбандии матнро бо ёрии он аз худ намоед.

30.1. Мавзӯъ. Равзанаи виростори матни таълимӣ – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.2. Виростори матни стандартиро дар навиштани матнҳои қӯтоҳ истифода бурда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Матнро бо ёрии сафҳакалид ва мушак идора карда тавонад.
- ✓ Ҷузъҳои виростори матниро нишон дода тавонад.

4. Барномаи дарс. Равзанаи виростори матнӣ: обьектҳои асосӣ ва афзори он. Вазифаи сатри сарлавҳа, майдони корӣ ва лавҳаи холатнамои равзана. Тарзҳои идорақуни равзанаи виростори матни таълимӣ.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши қӯтоҳи интихобӣ):

1. Виростори матнӣ чӣ гуна барнома аст?
2. Санади матнӣ чист? Бо мисолҳо тавзех дихед.

3. Таҳрир кардани матн чӣ маъно дорад?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинай хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Кадом навъи виросторҳоро шумо медонед?

2. Кадом барномаҳо барои соҳтан ва таҳрир намудани санадҳо истифода мешаванд?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо близт-пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

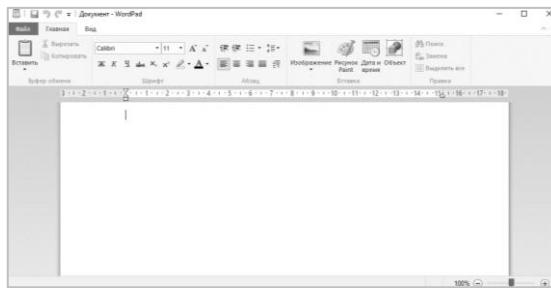
Оё бе барномаҳои компьютерӣ мо метавонем бо парвандаро ягон амалиёт гузаронем?

III. Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯй. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба микдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Афзор ва имкониятҳои равзанаи виростори матни таълимиро дар мисоли виростори матни «WordPad» (вордпад) дида мебароем. Виростори матни «WordPad» ҳам замимаи стандартии CA MS «Windows» буда, гунаи содатари виростори матни пурниқидори MS Word ба ҳисоб меравад. Ин виростор низ барои соҳтану таҳрир кардани санадҳои матнӣ пешбинӣ шудааст.

Фарқи «WordPad» аз NotePad дар он аст, ки санадҳои бо ёрии он соҳташударо бо тарзҳои гуногун форматандӣ кардан ва ба онҳо обьектҳои графикро илова намудан мумкин аст. Тавассути тугмаҳои амрии равзанаи «WordPad» имконияти иҷро намудани амалиёти асосии корбарӣ бо санадҳои матнӣ пайдо мегардад: соҳтани санади нав, кушодани санади мавҷуда, сабти санад, чопи санад, пешдиҳи санад, тағиیر додани ҳошияҳои саҳифаи санад, бастани (пӯшидани) санад ва ғайра. Тавассути виростори «WordPad» санадҳои матниро дар форматҳои *.txt, *.rtf, *.docx, *.odt (Open Document Text) сабт кардан ва кушодан мумкин аст.

Оғози кори виростори матни «WordPad» – дар экран пайдошавии равзанаи он аст. Навъи зоҳирӣи равзанаи «WordPad»-ро дар вақти дилҳоҳ тағиیر додан имконпазир аст. Равзанаи «WordPad» дорои сатри сарлавҳа, сатри меню, тасмаи афзор, хаткашҳои идорӣ, майдони корӣ, тасмаҳои тобдихӣ ва лавҳаи ҳолатнамо мебошад.

Яке аз навъҳои сатри сарлавҳаи равзанаи MS «WordPad» ҷунин аст:

Вазифаи афзорҳои тарафи чапи ин сатр: – корбарӣ бо равзана (барқароркунӣ, ҷойгузини экранӣ, андозасозӣ, гункунӣ, паҳнкунӣ, пӯшидан), – сабткунӣ дар диск, – лағв (бекор) кардани амали иҷрошуда, – бозгардони амали лағвшуда, – танзими лавҳаи дастрасии фаврӣ.

Вазифаи афзорҳои (тугмаҳои амрии) тарафи рост: – ғункуни равзана дар шакли тугма ва гузоштани он дар лавҳаи масъалаҳои MS Windows, – ғункуни равзана дар шакли аз экран хурдтар, – беруншавӣ аз «WordPad», яъне бастани равзана. Ҳангоми пахши тугмаи андозаи равзанаро ба таври дилҳоҳ тағиیر додан мумкин аст. Азбаски андозаи он аз андозаи экран хурдтар мегардад, бинобар он, дар ин маврид вайро дар экран ҷойгузин кардан мусоид аст. Шакли худи ин тугма ба таври худкор тағиир ёфта, навъи -ро мегирад ва пас аз пахш вай ба шакли пештарааш баргашта, андозаи равзана низ аз нав бо андозаи экран баробар мегардад.

Дар қисми мобайни сарлавҳа номи санади матнӣ ва номи барнома, яъне **Документ - WordPad** оварда мешаванд. Ҳангоми хурд будани андозаи равзана бо истифода аз тарзи лағжониш маҳз бо ёрии ҳамин қисми сатр равзанаро дар экран ҷойгузин кардан мумкин аст. Номи стандартии санади матнӣ «Документ»-ро бо ягон номи дилҳоҳ, масалан, «Азиз», «Синфи 5», «Диктанти 1» ва файра иваз кардан мумкин аст.

Чузъи дигари равзана сатри менюи «WordPad» ба шумор меравад:

Меню аз 3 банд – *Парванда* (Файл), *Асосӣ* (Главная), *Намо* (Вид) ва 2 тугмаи амрий – (*Тасмагундор*) ва (*Маълумотномаи «WordPad»*) иборат аст. Ба вазифаҳои бандҳои меню баъдтар бармегардем.

Дар мобайни равзанаи «WordPad» тасвири варақи коғаз намудор аст. Он майдони кории виростори матнӣ мебошад. Воридкунӣ ва таҳриркунии матни санад маҳз дар майдони корӣ амалӣ гардонида мешавад. Дар қисми болоӣ ва тарафи чали майдони корӣ метавонанд ҳаткашҳои идорӣ ҷойгир шаванд, ки вазифаи онҳо аз муайян кардани андозаи ҳақиқии матни санад (дар варақи коғаз) иборат аст.

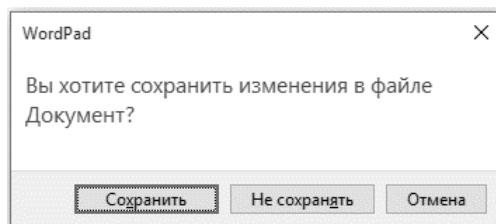

Чузъи дигари равзана – ин *тасмаи тобдиҳӣ* мебошад. Он барои намоиши он қисми матни санад хизмат мерасонад, ки айни ҳол дар экран намудор нест. Тасмаҳои тобдиҳӣ ба мисли ҳаткашҳои идорӣ амудӣ ва уфӯқӣ мешаванд. Онҳо ҳангоми зарурат ба таври худкор дар экран намудор мешаванд.

Лавҳаи ҳолатнамои равзанаи виростори матнӣ барои нисбат ба экрани компьютер миқёс гирифтани вазъи кунуни андозаи майдони кории барнома пешбинӣ шудааст. Ба воситаи амали пахшкунии алломатҳои ва андозаи майдони кории барномаро дар экран хурд ё калон гардонидан мумкин аст.

Барои корро бо барномаи «WordPad» ба охир расонидан кифоя аст, ки дар сатри сарлавҳаи барнома тугмаи амрии пахш карда шавад. Ҳамчунин, бо истифода аз фармони *Парванда* *Беруншавӣ* (Файл Выход) ё пахши якҷояи тугмаҳои и сафҳакалид низ ин корро анҷом додан мумкин аст. Агар шумо тағиироти охирини парвандаи санадро пешакӣ дар диск сабт накарда бошед, он гоҳ барномаи «WordPad» ба воситаи равзанаи робитавии маҳсус шуморо дар ин хусус оғоҳ месозад.

Барои сабткунӣ шумо бояд тугмаи амрии *Нигаҳдорӣ* (Сохранить), барои сабт накардани санад – тугмаи *Нигоҳ надоштан* (Не сохранять) ва барои бозгашт ба майдони кории барномаи «WordPad» – тугмаи *Лағв* (Отмена)-ро пахш намоед.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мафҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Ҷузъҳои идории равзанаи виростори матни «WordPad»-ро номбар кунед.

Гурӯҳи 2. Чанд тарзи беруншавӣ аз барномаи «WordPad»-ро медонед?

Гурӯҳи 3. Барномаи «WordPad» аз дигар барномаҳо чӣ фарқ дорад?

8. Ҷамъбасти дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташакқул додани мафҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Мавзӯро бо диққат хонда, оид ба фарқи барномаи «WordPad» аз барномаи NotePad маълумот пешниҳод намоед

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дарашаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супоришиҳо:

Саволҳо:

1. Виростори матни «WordPad» чӣ гуна барнома аст? Вай аз виростори матни NotePad чӣ фарқ дорад?

2. Вазифаи ҷузъҳои идории равзанаи виростори матни «WordPad» аз чӣ иборат аст?

3. Менюи равзанаи «WordPad» аз қадом бандҳо иборат аст? Тугмаҳои амрии меню чӣ ном доранд?

4. Лавҳаи ҳолатнамои равзанаи виростори матнӣ чӣ вазифа дорад?

Супории:

1. Виростори матни «WordPad»-ро ба кор омода созед ва тамоми амалҳоеро, ки бо объектҳо ва ҷузъҳои идории равзанаи виростори матни NotePad анҷом дода будед, барои виростори мазкур низ такрор намоед. Он навигарӣ, бартарӣ ва тағйиротеро, ки дар равзанаи «WordPad» мушак оҳида намудаед, дар дафтар қайд намоед.

31.1. Мавзӯъ. Тасмаи афзори виростори матни таълимӣ– 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.2. Виростори матни стандартиро дар навиштани матнҳои қӯтоҳ истифода бурда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Ҷузъҳои виростори матниро нишон дода тавонад;
- ✓ Дохилкунии матнҳои одиро ба хотираи компьютер дар амал иҷро карда тавонад;

4. Барномаи дарс. Тасмаи афзор: вазифа, имконият, намуд, блокҳои асосӣ ва ёрирасон. Менюи равзанаи виростори матнӣ ва тарзҳои истифодаи он.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути близт-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Вазифаи ҷузъҳои идории равзанаи виростори матни «WordPad» аз чӣ иборат аст?

2. Менюи равзанаи «WordPad» аз қадом бандҳо иборат аст?

3. Лавҳаи ҳолатнамои равзанаи виростори матнӣ чӣ вазифа дорад?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Маъсалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинай хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Компьютер дар навъи стандартӣ чӣ тавр ҳомӯш карда мешавад?

2. Чӣ тавр иттилоотро дар компьютер сабт мекунанд?

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо близт-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

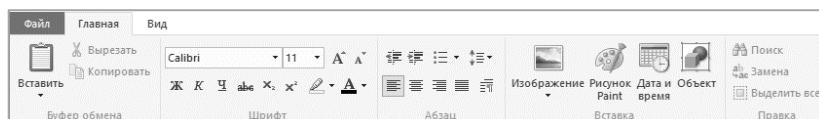
Барои чӣ ҳангоми ҳомӯш намудани компьютер агар парванда сабт карда нашуда бошад, равзанаи ахборӣ бо таври ҳудкор пешниҳод мегардад

III. Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Тавре қайд гардид, менюи виростори матни «WordPad» аз 3 банд – *Парванда*, *Асосӣ* ва *Намо* иборат аст, ки ба ҳар қадоми онҳо миқдори муайяни афзорҳои корбарӣ вобаста карда шудаанд. Афзорҳои ҳар як банди меню бевосита дар зери сатри меню намудор мешаванд. Маҷмӯи афзорҳои бандҳои менюро *тасмаи афзор* гуфтан одат шудааст. Тасмаи (лентаи, навори) афзор барои тағиیر додани формати санади матнӣ хизмат мерасонад.

Дар мавриди пахши банди дилҳоҳ навъи тасмаи афзори поёни меню тағиир мейёбад ва дар тасма он афзорҳои рӯйи кор меоянд, ки онҳо барои гузаронидани амалиёти навъи мушак ахҳас (маҷмӯи амалҳои синфи муайян) қодиранд.

Ҳангоми фаъол будани банди *Асосии* меню тасмаи афзор дар шакли зерин ба ҷашм мерасад:

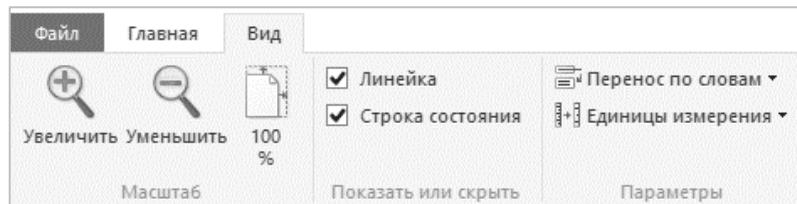

Ба воситаи афзорҳои банди *Асосии* менюи барнома амалҳои нусха бардоштан, буридан, ҷогузорӣ кардан, интихоб намудани ҳуруфи дилҳоҳ, тағиир додани андоза ва ранги онро ба осонӣ анҷом додан мумкин аст. Радиғбандии матни санад нисбат ба саҳифаи коғаз низ бо ёрии афзорҳои ҳамин банд анҷом дода мешавад. Барои донистани вазифаи ҳар як афзор (тугма) қифоя аст, ки мушакнаморо ба болои онҳо гузорем ва маълумоти лаҳзавии пайдошударо зуд хонем. Муҳим он аст, ки пеш аз истифодаи ин ё он афзор қитъаи матни форматшаванда бояд ҳатман ҷудо карда шавад.

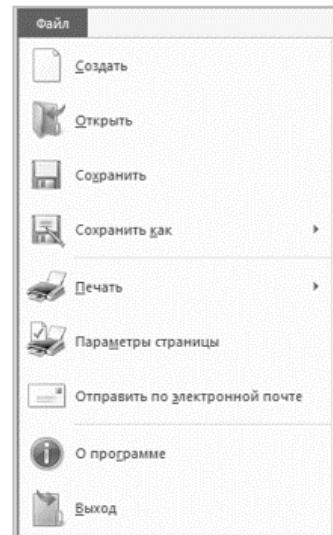
Барои ба матни санад ҷогузорӣ кардани санаи рӯз, тасвирҳо ва обьектҳои тавассути дигар барномаҳо соҳташуда, қифоя аст, ки дар тасмаи афзор тугмаи мувоғиқ пахш шуда, аз лавҳаи пайдошуда мавзӯи муносиб интихоб карда шавад. Тавассути афзорҳои дигари тасма абзатҳои матнро ба таври ҳудкор рақам ё нишонагузорӣ кардан мумкин аст.

Ҳангоми интихоби банди *Намои* менюи барнома шакли тасмаи афзор ва миқдори воситаҳои он тағиир мейёбад. Бо ёрии ин афзорҳо асосан навъи зоҳирии равзанаи

барнома ва миқдори ҷузъҳои онро тағиیر додан мумкин аст. Ҳамчунин, афзорҳои тасма дар ин маврид барои қӯҷониши матн аз як сатр ба сатри дигари санад, миқёсгирии матни саҳифаҳо нисбат ба равзанаи барнома ва ғайра хизмат меқунанд.

Ҳангоми фаъол будани банди *Парвандай* меню шакли равзанаи «WordPad» ба кулӣ тағиир меёбад ва тавассути афзорҳои он иҷрои амалҳои асосии корбарӣ бо парвандай санади матнӣ имконпазир мегардад. Масалан, афзори *Соҳтан* (Создать) барои соҳтани санади нави матнӣ ва афзори *Кӯшодан* (Открыть) барои кӯшодани санади мавҷудаи матнӣ, ки дар ягон ҷузъдони диски компьютер маҳфуз аст, хизмат мерасонанд. Афзори *Сабт кардан* (Сохранить) одатан барои азnavsabtкунии (нигаҳдории) санади матнии ҷорӣ ва афзори *Нигаҳдорӣ ҳамҷун* (Сохранить как) барои бо ягон номи нав сабт кардани санади мавҷуда пешбинӣ шудаанд. Ҳамин тариқ, афзори *Чоп* (Печать) барои ба чоп додани матни санад ба чопгар, афзори *Параметрҳои саҳифа* (Параметры страницы) барои тағиир додани интихобҳои (параметрҳои, нишондиҳандажои) саҳифаи чопии санад, афзори *Бо почтаи электронӣ равон кардан* (Отправить по электронной почте) барои тавассути почтаи электронӣ ба дигарон интиқол додани матни санади матнӣ, афзори *Доир ба барнома* (О программе) барои маълумотгирӣ дар бораи барномаи «WordPad» ва афзори *Хориҷашавӣ* (Выход) барои берунӣ аз виростори матнии «WordPad» хизмат мерасонанд.

Барои аз равзанаи виростори матнии «WordPad» ҳазф кардан (нопадид гардонидан) ё ба он ҳамроҳ намудани хаткашҳои идорӣ банди *Намои* меню хизмат меқунад. Тасмаи афзор бошад, бо ёрии тугмаи амрии – *Тасмагундор* муваққатан аз экран нопадид гардонида мешавад. Барои бозгардони тасмаи афзор, ин тугмаро – такроран пахш кардан лозим аст. Аслан вакте тасмаю хаткашҳои равзанаро аз он ҳазф менамоянд, ки агар барои корбарӣ бо матн майдони васеътари корӣ зарур бошад.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синғ муроҷиат қунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён меқунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Амалҳои нусхабардорӣ, буридан, ҷогузорӣ карданро бо ёрии кадом афзорҳои банди Асосии меню анҷом дода мешаванд? Тавзех диҳед.

Гурӯҳи 2. Амалҳои интихоб намудани навъи хуруф, тағиир додани андоза ва ранги он бо ёрии кадом афзорҳои банди Асосии меню анҷом дода мешаванд?

Гурӯҳи 3. Амалҳои радифандӣ кардани матни санад нисбат ба саҳифаи коғаз бо ёрии кадом афзорҳои банди Асосии меню анҷом дода мешаванд?

8. Ҷамъбастӣ дарс.

Чавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосай дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташакқул додани мағұмұй иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагй.

Бо матни парвандай худ амалҳои нусхабардорй, буридан, өзінде көрсеткелесе, интихоб намуданы навъи хуруф, тағийир додани андоза, ранги он ва радифбандей кардани матни санади парванды нисбат ба саҳифаи коғазро машқ кунед.

Арзёбй. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак охида намуда, дараңай ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натижаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориши зерин арзёбй карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Тасмаи афзор гүфта, чӣ гуна چузъи идорй дар назар дошта шудааст? Вазифаи тасмаи афзор аз чӣ иборат аст?

2. Афзорҳои тасмаи афзори банди Асосии менюи барномаи «WordPad» барои ичрои кадом амалҳо пешбинй шудаанд?

3. Навъи зоҳирии равзанаи барномаи «WordPad»-ро бо ёрии афзорҳои тасмаи афзори кадом банди менюи барнома тағийир додан мумкин аст? Чӣ тавр?

4. Афзорҳои банди Парвандай менюи барнома барои ичрои кадом амалҳо хизмат мерасонанд? Маълумот дихед.

Супориши:

1. Виростори матни «WordPad»-ро ба кор омода созед ва бо ёрии имкониятҳои тасмаҳои афзори бандҳои менюи он дар дохили равзанаи қузвдони хусусии худ як парвандай матнӣ созед.

2. Ба парвандай матни соҳташуда номи нав гузоред ва яке аз нақлҳои хаттии тайёркардаи худро бо ёрии он ҳарфчинӣ кунед.

3. Навъи зоҳирии равзанаи санади матни парвандай худро тағийир дихед.

32.1. Мавзӯй. Дохилкуний ва таҳрири матн– 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.2. Виростори матни стандартиро дар навиштани матнҳои кӯтоҳ истифода бурда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯй хонандагон бояд:

- ✓ Дохилкунии матнҳои одиро ба хотираи компьютер дар амал ичро карда тавонад;
- ✓ Матнҳоро форматбандӣ карда тавонад;

4. Барномаи дарс. Курсори матнӣ. Тарзҳои ҳарфчинӣ. Гузариши байни ҳарфҳои хурд ва калон. Дохилкунии матни тайёр. Таҳиркунии матн чист? Афзори асосии дохилкуний ва таҳиркунии матн.

5. Воситаҳои аёнӣ. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Вазифаи тасмаи афзор аз чӣ иборат аст?

2. Афзорҳои тасмаи афзори банди Асосии менюи барномаи «WordPad» барои ичрои кадом амалҳо пешбинй шудаанд?

3. Навъи зоҳирии равзанаи барномаи «WordPad»-ро бо ёрии афзорҳои тасмаи афзори кадом банди менюи барнома тағийир додан мумкин аст?

7. Ташакқул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вуҷуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Системаи амалиётӣ чи вазифа дорад?
2. Барои чӣ компютерро ба қисмҳои асосӣ ва иловагӣ ҷудо мекунанд?
3. Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо близт-пурсиш (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

Ҷӣ, зарурат пеш омад, ки аз виросторони матнӣ истифода намуданд? Барои чӣ виросторони матнӣ мегӯянд?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯй. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот доир ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Мағҳумҳои асосии виросторони матнӣ:

- саҳифаи чопӣ ва интихобҳои (параметрҳои) он;
- абзатс ва нишондодҳои он;
- ҳуруф ва нишондодҳои онҳо;
- форматбандии аломатҳо ва абзатсҳо.

Саҳифаи чопии компьютерӣ амсоли варақи коғазе мебошад, ки дар он матни санад чоп карда мешавад. Саҳифа дорои интихобҳои зерин мебошад:

- андозаи саҳифа, ҳошияи чапи саҳифа;
- ҳошияи рости саҳифа, ҳошияи болоии саҳифа, ҳошияи поёни саҳифа.

Андозаи саҳифаи чопӣ ба ҳосили зарби андозаи бар ва баландии он баробар аст. Ҳошияҳои чап, рост, боло ва поёни саҳифаи чопӣ он қисмҳои коғазро ташкил медиҳанд, ки дар онҳо матн чоп карда намешавад. Андозаи ҳошияҳо бо *мм* ё *см* ҷен карда мешавад.

Матни санад аз маҷмӯи абзатсҳо иборат буда, худи мағҳуми абзатс бо пахши тугмаи **Enter** алокаманд аст. Яъне ҳар гуна мавқеи матни санадро, ки дар он ҷо тугмаи **Enter** пахш карда шуда бошад, абзатс мегӯянд. Якчанд маротиба пайдарпай пахш кардани тугмаи **Enter** якчанд абзатсро ифода менамояд.

Фосилаҳои байни сатрҳои абзатсро бо *пункт* ҷен мекунанд: 1 *пункт* \approx 0.35 *мм*. Барои муайян намудани фосилаи байни сатрҳои абзатс бештар аз мағҳумҳои 1 фосила, 1.5 фосила ва 2 фосила истифода мебаранд:

- 1 *фосила* = 6 *пункт* \approx 2.1 *мм*;
- 1.5 *фосила* = 9 *пункт* \approx 3.1 *мм*;
- 2 *фосила* = 12 *пункт* \approx 4.2 *мм*.

Аксар виросторони матнӣ имконият медиҳанд, ки матни санад бо ҳуруфи (ширифт – font) гуногуни андозаашон тағиیرёбанда тайёр карда шавад. Масалан, Arial, Arbat, Cambria, Calibri, AcademyC, Times New Roman, Verdana ва ғайра намунаи ҳуруфи компьютериро ташкил медиҳанд.

Ҳуруф – тарзи навишти аломатҳои алифбои забонҳои гуногун мебошад.

Ҳар як ҳуруф метавонад дар якчанд навъ зоҳир шавад. Маҷмӯи навъҳои зуҳури ҳуруфро гарнитури ҳуруф меноманд. Гарнитур чор навъи асосии зоҳиршавӣ – маъмул, **ғафс, моил, зерҳаткашида** ва комбинатсияи байни онҳоро дарбар гирифта метавонад.

Маҷмӯи намудҳои зуҳури ҳуруфро гарнитури ҳуруф меноманд.

Тарзҳои дохилкуни Ҷаҳонӣ ва вироии матн. Раванди воридсозии матн бо ёрии виростори матнӣ бисёр сода аст. Матни тавассути сафҳакалид дохилшуда ҳамон лаҳза дар майдони кории равзанаи виростор намудор мешавад. Мавқеи алломати навбатиро дар экран курсори матнӣ муайян месозад. Курсори матнӣ шакли хатти рости амудӣ – « | »-ро дорад. Барои ба абзатс интиҳо бахшидан, кифоя аст, ки тугмаи **Enter** пахш карда шавад.

Вироиши (таҳрири) матн низ он қадар кори душвор нест. Барои ба матни мавҷуда илова намудани қисмати нав, курсорро ба мавқеи зарурӣ кӯҷонида, матни навро дохил кардан кифоя мебошад. Аслан, дар раванди дохилкуни матни санад эҳтимолияти содир намудани ғалатҳо ҳамеша вучуд дорад. Барои ислоҳ намудани ғалатҳои содиршуда, бояд дар доираи матни санад курсорро сайр кунонида, ба мавқеи зарурӣ гузорем ва ғалатҳоро ислоҳ қунем.

Пас аз қисман ё пурра дохил намудани матни санад онро дар диск ё дигар барандаи иттилоот сабт намудан зарур аст. Матни санадро таҳти ягон ном дар шакли парванда нигоҳ медоранд. Ҳангоми истифодаи навбатии парванда онро аз хотира бо ёрии номаш меёбанд.

Агар матнро бори аввал сабт кардани бошем, он гоҳ кифоя аст, ки тугмаи **Сохранить**-ро пахш намоем ё фармони менюи **Парванда▶Нигаҳдорӣ ҳамчун** (Файл▶Сохранить как)-ро амалӣ гардонем. Дар ҳар ду маврид ҳам дар экран равзанаи робитавии *Сабти санад* (Сохранение документа) пайдо мешавад. Тавассути майдончаи *Номи санад* (Имя файла) ба ҷойи номи муваққатӣ корбар бояд номи аслии парвандаро дохил намояд. Майдончаи *Навъи парванда* (Тип файла) барои дар форматҳои гуногун сабт намудани парванда хизмат мерасонад. Номи ҷузъдени фаъоле, ки парванда дар он бояд сабт гардад, дар сатри суроғавии (сатри дуюм) равзана оварда мешавад. Зерҷузвонҳо ва парвандаҳои дохили ин ҷузъдон дар майдони кории равзана нишон дода мешаванд. Барои интиҳоби дигар ҷузъдон майдони ҷустуҷӯйи тарафи ҷали равзана хизмат мерасонад. Бо ёрии он муайянкуни дикс ва ҷузъдоне, ки дар он парвандаи мазкур бояд нигоҳ дошта шавад, хеле мувоғиқ аст.

Ҷузъдони интиҳобшуда дар майдони кории равзана пайдо мешавад. Барои қушодани он тугмаи ҷали мушакро ду маротиба пахш кардан лозим аст. Сабти парванда бо пахши тугмаи амрии *Сабт кардан* (Сохранить) ҳусни анҷом меёбад. Дар натиҷа матни санад бо номи қайдшуда дар ҷузъдони муайяншудаи дикси мушак аҳҳас нигоҳ дошта мешавад. Тугмаи *Лағӣ* (Отмена) барои матни санадро сабт накарда, аз нав ба ҳолати пештараи корӣ баргаштан хизмат мерасонад.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат қунед. Интиҳобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори ғурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Параметрҳои саҳифаи чопӣ бояд чӣ тавр интиҳоб карда шаванд?

Гурӯҳи 2. Ҳангоми навишти матнҳо бояд қадом ҳосиятҳои саҳифаро донем?

Гурӯҳи 3. Санадҳои соҳташударо бо қадом роҳ дар компьютер сабт мекунанд?

8. Ҷамъбасти дарс.

Чавоби хонандагонро доир ба супориши боло мухокима карда, хулосай дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мафхумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Бо ёрии виростори NotePad парвандаи нав созед ва матни санади «WordPad»-ро ба он нусхабардорӣ карда, аз нав таҳрир ва сабт кунед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориши зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Шумо кадом мафхумҳои виростори матниро номбар карда метавонед? Оё ин мафхумҳоро маънидод низ карда метавонед?

2. Абзатс чист? Кадом фосилаҳои байнисатрии абзатсро медонед? Ченаки онҳо чӣ ном дорад?

3. Хуруф чист? Навъҳои зоҳиршавии хуруф кадомҳоянд? Онҳоро дар шакли муттаҳида чӣ мегӯянд?

4. Матни санадро чӣ гуна дохил ва таҳрир кардан мумкин аст? Сабти санадро чӣ?

Супориши:

1. Парвандаи матниро, ки дар машғулиятҳои пешин бо ёрии виростори «WordPad» соҳта будед, ба кор омода созед.

2. Матни онро бо се абзатси нав пурра гардонед. Матни санади васеъшударо таҳрир карда, аз нав сабт кунед.

33.1. Мавзӯъ. Форматбандии матн– 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.1. Бо обьектҳои асосии мухити системаи амалиётӣ амалҳои одитаринро ичро карда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Дохилкунии матнҳои одиро ба хотираи компьютер дар амал ичро карда тавонад;
- ✓ Матнҳоро форматбандӣ карда тавонад.

4. Барномаи дарс. Мафҳуми форматбандӣ. Форматбандии алломат, калима, ҷумла, абзатс ва матн. Афзори асосии форматбандии қисми алоҳида ва пурраи матн.

5. Воситаҳои аёний. Китоби дарсӣ, компьютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути блитс-пурсиши кӯтоҳи интиҳобӣ):

1. Шумо кадом мафхумҳои виростори матниро номбар карда метавонед?

2. Абзатс чист? Кадом фосилаҳои байнисатрии абзатсро медонед?

3. Хуруф чист? Навъҳои зоҳиршавии хуруф кадомҳоянд?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Ба мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинаи хонандагон ва ба вучуд овардани мухити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Навҳои парвандaro номбар кунед.

2. Шумо кадом навъи парвандаҳоро соҳта метавонед.

Пурсиши интиҳобӣ ва кӯтоҳи гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузашта, натиҷаи онро бо блитс-пурсиши кӯтоҳи интиҳобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия карда мешавад.

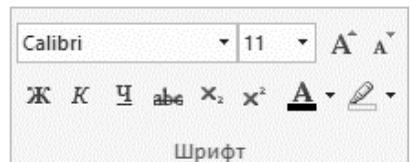
Проблема.

Бо кадом мақсад парвандаҳои компьютериро месозанд?

III. Шиносоӣ бо мазмуни мавзӯъ. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Тавре қайд шуд, тарзи инъикоскунӣ ва ҷойгиркунӣ матнро дар санад “форматбандии матн” мегуфтаанд. Яъне амали форматбандии матн танҳо ба тафйирдиҳии навъи зоҳирӣ санади матнӣ алоқаманд буда, ба мазмуни матни он ягон вобастагӣ надорад. Масалан, шаклҳои гуногуни навишти калимаи «Тоҷик» – **ТОҶИК**, **Тоҷик**, **Тоҷик** ва ғайра ҷанд тарзи форматбандии калимаи мазкурро таҷассум менамояд. Тавре мебинем, ҳарфҳои калима иваз нашудаанд, танҳо тарзи навишти онҳо тафйир ёфтааст.

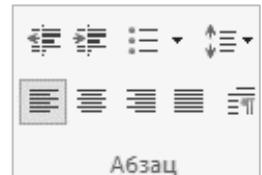
Ҳангоми корбарӣ бо виросторони матнӣ асосан аз дӯ навъи форматбандӣ истифода мебаранд: форматбандии аломати алоҳида ва форматбандии абзатс. Агар ба форматбандии аломат – интихоби ҳуруф, андоза ва тарзи зоҳиршавии он доҳил шавад, он гоҳ ба форматбандии абзатс илова ба интихоби ҳуруф, андоза ва тарзи зоҳиршавии он, инчунин, муайянкунӣ фосилаи сатри якуми абзатс, ҳошияҳои сахифаи чопӣ (боловӣ, поёниӣ, ҷап, рост), интихоби тарзи радифбандии матн дар сахифа (аз ҷап, az рост, дар марказ ё муттасил дар сатр), муайянкунӣ фосилаи байни абзатсҳо ва ғайра доҳил мешаванд. Маҳз пас аз форматбандии матн санад навъи зарурӣ ва муносибро мегирад.

Барои корбарӣ бо ҳуруф блоки *Ҳуруфи* (Шрифт) тасмаи афзори банди *Асосии* менюи виростор хизмат мерасонад. Ҳар як ҷузъи ин блок афзори тавоноест, ки тавассути он бо ҳуруф ин ё он амалро иҷро кардан мумкин аст. Масалан, афзорҳои

Calibri – барои интихоби навъи ҳуруф, 11 – андозаи он, A – зиёдкунии андозаи ҳуруф, A – камкунии андозаи он хизмат мерасонанд. Интихобҳо тавассути секунҷаҳои паҳлуи ин афзорҳо амалӣ гардонида мешаванд. Ҳангоми паҳш кардани ягон секунҷа рӯйхатти зерафзорҳои афзори интихобшуда намоён мешавад. Ҳар як зерафзор барои як амали мушак аҳҳас вобаста карда шудааст.

Айнан ҳамин тавр, афзорҳои навбатӣ барои тафйир додани тарзи зуҳури ҳуруф аз навъи ҷорӣ ба навъи Ж – гафс, К – моил, Ҷ – зерхаткашида, або – хаткашида, гузоштани аломатҳои Ҳ – зерсатр ва Ҳ – сарсатр, А – интихоби ранги ҳуруфи матн ва Ҷ – интихоби ранги заминай матн мавриди истифода қарор дода мешаванд.

Вазифаи афзорҳои блоки *Абзатс* ҷунин аст: Ҳ – фосилакамкунӣ, Ҳ – фосилазамкунӣ, Ҳ – нишонагузории рӯйхатти абзатсҳо, Ҳ – фосиласозии байнисатрӣ, Ҳ – радифбандӣ аз ҷап, Ҳ – радифбандӣ дар марказ, Ҳ – радифбандӣ аз рост, Ҳ – радифбандии дар сатр муттасил ва Ҳ – инъикоси равзанаи робитавии «Абзатс».

Барои дар экран ё варақ беҳтар ҷойгир намудани матни санад баъзе корбарони компьютер аз тарзи гузоштани мавкеъҳои иловагии холӣ истифода мебаранд. Бояд қайд намуд, ки ин тарзи ҳалли масъала ҷандон самарабахш нест. Тарзи беҳтари корбарӣ – истифодаи имкониятҳои гуногуни форматбандӣ аст. Масалан, тугмаи Ҳ – *Фосилазамкунӣ* барои ба тарафи рост зиёд намудани фосилаи сарҳади чапи матни абзатс ва тугмаи Ҳ – *Фосилакамкунӣ* баръакс, барои кам намудани фосилаи сарҳади чапи матни абзатс хизмат мерасонанд.

Ҳамин тариқ, тамоми кореро, ки ҳангоми сохтани санад ичро кардан лозим меояд, шартан ба се марҳала тақсими мекунанд. Аввал матни санадро бо ёрии сафҳакалид ворид месозанд. Баъд онро вироиш медиҳанд. Сонӣ онро форматбандӣ мекунанд.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофаҳморо интиҳоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интиҳобан, аз якчанд дунафара фикру ақидаашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Бо қадом мақсад форматбандиро ба роҳ мемонем?

Гурӯҳи 2. Ҳангоми форматбандии матн аз қадом ҷузъҳои барнома истифода мебарем?

Гурӯҳи 3. Тарзи дурусти сабт намудани санадҳои сохташударо шарҳ дихед?

8. Ҷамъости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташаккул додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Аз китоби дарсӣ истифода намуда дар компютер 10 ҷумла тартиб дихед ва матни тартибдодашударо форматбандӣ намоед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориши:

Саволҳо:

1. Шумо амали форматбандии матнро шарҳ дода метавонед? Амали мазкур аз амали таҳrirкуни матн чӣ фарқ дорад?

2. Дар виросторони матнӣ аз ҷанд навъи форматбандии матн истифода мебаранд? Тавзех дихед.

3. Форматбандии абзатс аз форматбандии аломати алоҳида чӣ фарқ дорад?

4. Барои ба шакли зарурӣ овардани санади матнӣ ҷанд марҳаларо гузаштан лозим меояд? Онҳо қадомҳояд?

Супории:

Матни парвандаи бо ёрии виростори «WordPad» сохтаи худро бо истифода аз афзорҳои тасмаи афзори банди Асосии менюи барнома форматбандӣ намоед ва онро аз нав сабт кунед.

34.1. Мавзӯъ. Сабт ва чопи матн – 1 соат

2. Салоҳиятҳо:

5.3.2. Виростори матни стандартиро дар навиштани матнҳои қӯтоҳ истифода бурда тавонад.

3. Мақсадҳои таълим (дарс). Бо омӯзиши мавзӯъ хонандагон бояд:

- ✓ Матнҳоро форматбандӣ карда тавонад;
- ✓ Чопи матни компютериро дар коғаз ичро карда тавонад.

4. Барномаи дарс. Таҳти ягон ном сабт намудани матн дар хотираи компютер. Сабти матни компьютерӣ дар дигар барандаи иттилоот. Афзори асосии сабти матн. Инъикоси матн дар экрани компьютер. Тарзи чопи матн дар коғаз. Афзори асосии инъикоскунӣ ва чопи матн дар виростори матни таълимӣ.

5. Воситаҳои аёни. Китоби дарсӣ, компютери фардӣ, ҷадвалҳо, овезаҳо.

6. Санчиши дониш (пурсиши вазифаи хонагӣ). Саволу ҷавоб тавассути близт-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ):

1. Шумо амали форматбандии матнро шарҳ дода метавонед?
2. Дар виросторони матнӣ аз ҷанд навъи форматбандии матн истифода мебаранд?
3. Форматбандии абзатс аз форматбандии алномати алоҳида ҷой фарқ дорад?

7. Ташаккул додани салоҳиятҳо.

I. Масъалагузорӣ. Бо мақсади ба хотир овардани донишҳои пешинайи хонандагон ва ба вучуд овардани муҳити ҷустуҷӯ дар синф ба хонандагон бо саволҳои зерин муроҷиат кардан, тавсия дода мешавад.

Саволҳо:

1. Нишона ва вазифаҳои онро номбар кунед.
2. Дар бораи равзана ва вазифаҳои он маълумот диҳед.

Пурсиши интихобӣ ва кӯтоҳ гузаронда, ҷамъбаст карда мешавад.

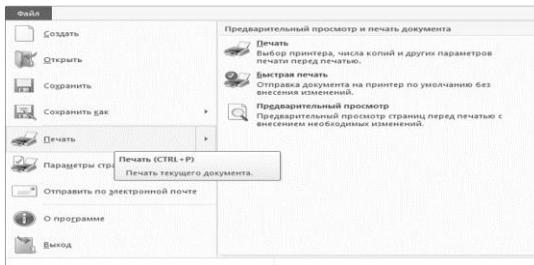
II. Проблемагузорӣ. Ба хонандагон проблемаро гузошта, натиҷаи онро бо близт-пурсиши (пурсиши кӯтоҳи интихобӣ) ҷамъбаст кардан, тавсия дода мешавад.

Проблема.

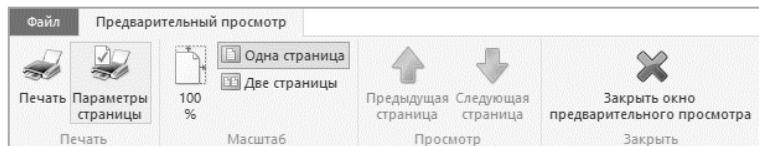
Бо қадом мақсад матни навишташударо сабт мекунанд?

III. Шиносолӣ бо мазмуни мавзӯй. Лексияи хурд. Хонандагонро ба тариқи сухбат бо мазмуни маълумот оид ба миқдор ва ҷенакҳои иттилоот шинос кардан, тавсия дода мешавад.

Пешдиҳи чопи матн. Пас аз он ки матни санад дар шакли матлуб тайёр карда шуд, онро метавон дар кӯғаз чоп кард. Барои шакли саҳифаҳои чопии санадро дар кӯғаз тасаввур кардан дар виростори WordPad афзоре – пешбинӣ шудааст, ки онро “афзори пешдиҳи матни санад” меноманд. Барои дастрас намудани афзори мазкур дар банди *Парвандаи менюи барнома* мушакнаморо ба болои зербанди *Чоп* гузоштан кифоя аст. Дар натиҷа дар тарафи рости менюи асосии «WordPad» зерменюи *Пешдиҳ ва чопи санад* (Предварительный просмотр и печать документа) намудор мегардад:

Зерменюи *Пешдиҳ ва чопи санад* аз се банд – *Чоп* (Печать), *Чопи фаврӣ* (Быстрая печать) ва *Пешдиҳ* (Предварительный просмотр) иборат аст. Банди *Чоп* барои интихоби навъи ҷопгар, бақайдгирии миқдори нусхаҳои чопии санад, интихоби параметрҳои чопии санад пеш аз чоп ва чопи санади матнӣ ҷорӣ хизмат менамояд. Агар санадро бе тафйир додани параметрҳои чопӣ, якбора ба чоп равон кардан лозим бошад, он гоҳ аз банди *Чопи фаврӣ* истифода бурдан лозим аст. Банди *Пешдиҳ* барои азназаргузаронии саҳифаҳои чопии санад пеш аз чоп ва ворид намудани тафйироти зарурӣ дар параметрҳои пешдиҳи чопӣ пешбинӣ шудааст. Пас аз интихоби банди *Пешдиҳ* тасмаи афзори *Парвандаи барнома* ба афзори *Пешдиҳи чоп* табдил мейбад:

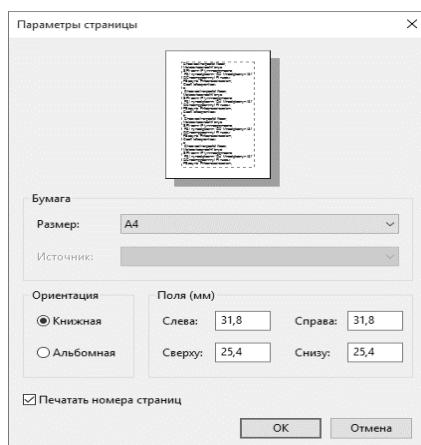

Ба воситаи имкониятҳои афзори *Пешдиҳ* саҳифаҳои матни санадро бо шаклҳои гуногун аз назар гузаронидан, матни кулли санадро миёсгирӣ намудан ва тамоми амалиёти вобаста ба чопи санадро омода сохта, анҷом додан мумкин аст. Ҳангоми

интихоби зерафзори *Параметрҳои саҳифа* (Параметры страницы)-и афзори мазкур дар экран бо ҳамин ном равзанаи робитавӣ рӯйи кор меояд.

Тавассути равзанаи робитавии *Параметрҳои саҳифа* андозаи варақи коғази чопӣ, тамоюли (шакли) чопкунӣ (китобӣ, албомӣ), ҳошиягузории саҳифаҳои матни санад ва рақамгузории саҳифаҳоро муайян ва амалӣ гардонидан мумкин аст. Дар мавриди қобили қабул будани тарзи ҷойгиршавии иттилооти саҳифаҳои чопии санад, онро барои чоп ба чопгар равон кардан мумкин аст. Дар ҳолати акс, ба матни санад ислоҳот доҳил намудан ва амалиёти гузаштаро такрор кардан лозим меояд. Дар ҳамаи ҳолатҳо системаи амалиётӣ намунаи саҳифаи чопиро дар қисми болоии равзанаи робитавӣ инъикос менамояд.

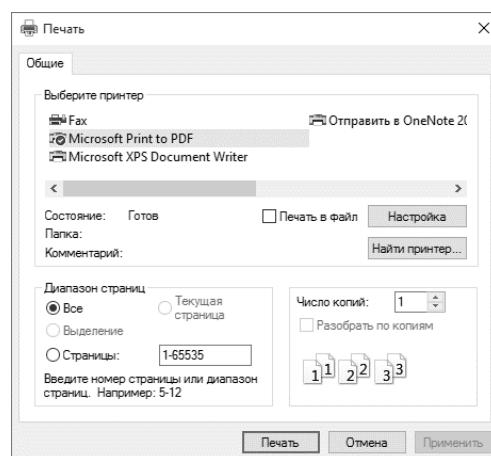
Чопи матни дар когаз. Барои чоп намудани матни санад, тавре қайд гардид, аз байнӣ зербандҳои банди *Парвандай* менюи барнома зербанди *Чоп* (Печать)-ро интихоб ва пахш кардан лозим аст. Амали мазқурро бо ёрии зерменюи *Пешидид ва чопи санади* менюи асосии «WordPad» ва афзори *Пешидид* тасмаи афзори *Парвандай* барнома низ иҷро кардан мумкин аст.

Бо пахши зербанди *Чоп* бевосита дар болои равзанаи «WordPad» равзанаи робитавии *Чоп* бо афзорҳои чопкунии худ пайдо мешавад.

Равзанаи робитавии *Чоп* аз ду қисм – *Умумӣ* (Общие), *Диапазони саҳифаҳо* (Диапазон страниц) ва се тугмаи амрии *Чоп* (Печать), *Лағв* (Отмена) ва *Татбиқ* (Применить) иборат аст.

Қисми якуми равзана барои интихоб намудани навъи чопгар – *Чопгарро интихоб намоед* (Выберите принтер) ва *Танзим* (Настройка) намудани тарзи чопи саҳифаҳои санад дар чопгар пешбинӣ шудааст.

Бо ёрии афзорҳои ин қисм навъи чопгар ва параметрҳои раванди чоп ба танзим оварда мешаванд. Маҳз пас аз анҷоми кор бо афзорҳои ин қисм чопгар бо компьютер пайваст мегардад ва барои чопкунӣ омода гардонида мешавад.

Бо ёрии афзорҳои қисми дуюми равзанаи робитавӣ – *Диапазони саҳифаҳо* ҳамаи матни санад ё ягон қисми муайянӣ онро ба чоп равон кардан мумкин аст. Дар мавриди зарурати чопи саҳифаҳои алоҳидай санад, рақами онҳоро бо ёрии сафҳакалид ба майдончай *Саҳифаҳо* (Страницы) ин қисм дохил кардан лозим аст. Агар матни санадро аз як нусха зиёдтар чоп кардан зарур бошад, он гоҳ тавассути майдончай *Миқдори нусхаҳо* (Число копий) тарзи ба нусхаҳо чудо карда гирифтани саҳифаҳои чопшавандаро ба танзим овардан мумкин аст.

Тугмаҳои амрии равзанаи робитавӣ анҷомдиҳандагони амали чопкунӣ ба ҳисоб мераванд. Агар параметрҳои саҳифаҳои чопӣ ва тарзи чопкуни ин саҳифаҳо дар чопгар аллакай ба танзим оварда шуда бошанд, он гоҳ якбора тугмаи амрии *Чоҳро пахш кардан* кифоя аст, то ки матни санад ба воситаи чопгар ба чоп дода шавад. Дар ин маврид раванди чопи санад ба охир мерасад.

Агар аз амали чопкунӣ худдорӣ кардан лозим бошад, он гоҳ тугмаи амрии *Лағво пахш кардан* зарур меояд.

Аз тугмаи амрии *Татбиқ* вақте истифода мебаранд, ки агар параметрҳои раванди чоп, навъи чопгари интихобшуда ва дигар танзимҳои анҷомдодашударо амалан барои корбурд татбиқ кардан лозим бошад.

III. Кори дунафара.

Аз матни китоби дарсӣ истифода карда, мағҳумҳои ба шумо нофахморо интихоб намуда, барои шарҳи онҳо ба синф муроҷиат кунед. Интихобан, аз якчанд дунафара фикру ақидашонро баён мекунад.

IV. Мустаҳкамкуни дарс.

Кори гурӯҳӣ.

Гурӯҳи 1. Матни соҳташударо чӣ тавр ба чоп медиҳанд?

Гурӯҳи 2. Ҳангоми чоп намудани матн оё мумкин аст онро форматбандӣ намоем?

Гурӯҳи 3. Оё санадҳои пешакӣ сабтшударо ба чоп додан мумкин аст?

8. Ҷамъбости дарс.

Ҷавоби хонандагонро доир ба супориши боло муҳокима карда, хулосаи дуруст баровардан, тарзи самарабахши ташакӯл додани мағҳумҳои иттилоот, технология ва дониш мебошад.

9. Супориши хонагӣ.

Матни мавзӯъро бодиққат мутолиа намуда, дар бораи он нақл намоед.

Арзёбӣ. Дар рафти дарс фаъолияти таълимии хонандагонро мушак оҳида намуда, дараҷаи ба салоҳиятҳо ноил гаштани онҳоро муайян созед. Натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагонро аз рӯйи савол ва супориҳои зерин арзёбӣ карда метавонед.

Намунаи саволу супориҳо:

Саволҳо:

1. Зарурати пешдиҳи матни санади чопӣ аз чӣ иборат аст? Амали пешдиdro чӣ тавр роҳандозӣ кардан мумкин аст?

2. Бо ёрии зерменюи *Пешидид ва чопи санади* менюи асосии «WordPad» кадом амалҳоро анҷом додан имконпазир аст?

3. Пайдарпайии иҷроӣ кадом амалҳо ба чопи матни санад дар коғаз меорад?

Супориҳо:

1. Матни мавзӯъро бодиққат мутолиа намуда, парвандаи матни худро кушоед.

2. Таҳти назорати омӯзгори фан, аввал матни санади кушодашударо бо ёрии афзори – *Пешидид матни санад* аз назар гузаронед ва баъд онро бо ёрии чопгар дар коғаз чоп кунед.

ҲАДДИ АҚАЛИ ҲАТМИИ ДОНИШИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАННИ ТЕХНОЛОГИЯИ ИТТИЛООТӢ

Ҳадди ақали ҳатмии мазмуни маводи таълим аз фанни технологияи иттилооотӣ ба хонандагони синфи 5 имконият медиҳад, ки:

- Бо тарзҳои ченкунии иттилоот, воҳидҳои миқдории иттилоот (бит, байт, килобайт ва гайра) шиносшаванд;
- дар бораи соҳти компьютер, тарзи умумии кори қисмҳои асосӣ ва иловагии он тасаввурот ҳосил қунанд;
- блокҳои сафҳакалиди компьютерро азхуд намоянд;
- тарзи истифодаи барнома-виросторони матнии таълимиро донанд;
- оид ба тарзи навишт ва таҳрири компьютерии диктанту нақли ҳаттӣ ва тайёр намудани рӯзномаи деворию дафтари ёддошт тасаввурот дошта бошанд.

САЛОҲИЯТҲОИ ФАННИ ТЕХНОЛОГИЯИ ИТТИЛООТӢ

Китоби дарсии фанни технологияи иттилооотӣ дар синфи 5 дорои салоҳиятҳои маҳсус мебошиад. Ин салоҳиятҳо водор месозанд, ки:

- унсурҳои фарҳанги иттилоотии хонандагон дар раванди омӯзиши назарияи технологияҳои иттилооотӣ ташаккӯл ёбанд;
- хонандагон бо воситаҳои иттилоотонии мусир шинос шаванд;
- малакаҳои корбарии хонандагон бо технологияҳои иттилоотию иртиботии замонавӣ инкишоф дода шаванд;
- дониши хонандагон аз рӯйи технологияҳои компьютерии корбарӣ бо барномаҳои стандартии системаҳои амалиётӣ рушд ёбад;
- хонандагон тарзҳои татбиқи технологияҳои ҳифзи иттилоотро дар амалия донанд;
- хонандагон бо технологияҳои коркарди иттилооти матнӣ дар муҳити системаи амалиётӣ шинос шаванд ва онҳоро дар ҳалли масъалаҳои гуногуни ҳаётӣ истифода баранд.

Самтҳои мазмунии фанни мазкур ба хонандагон имконият медиҳад, ки онҳо:

- оид ба моҳияти равандҳои иттилоотӣ, соҳтор ва вазифаҳои унсурҳои асосии системаҳои иттилоотӣ тасаввурот ҳосил намоянд;
- бо марҳалаҳои асосии тараққиёти техникаи иттилоотию ҳисоббарорӣ ва таъминоти барномавии компьютерҳо шинос шаванд;
- тарзҳои истифодаи ҷузъонҳои системавӣ ва барномаҳои стандартии системаҳои амалиётiro донанд;
- бо виросторони матнии одӣ амалиёт гузаронида, тавассути онҳо санадҳои одии матниро соҳта тавонанд.

САЛОҲИЯТНОКИИ ХОНАНДАГОН ДОИР БА ФАН

Хонандагон ҳангоми омӯзиши фанни технологияи иттилооотӣ соҳиби салоҳиятнокии хосса гардида, бояд инҳоро донанд:

- номи мавзӯи дарс ва шарҳи он;
- мазмуни мавзӯ;
- вазифаи хонагӣ.

Хонандагон бояд инҳоро иҷро намоянд:

- қайди мавзӯи дарс дар дафтари;
- вазифаи хонагӣ;
- кулли супоришҳои омӯзгор;
- вазифаҳои компьютерӣ.

Хонандагон бояд инҳоро амалӣ карда тавонанд:

- шарҳ додан ва фаҳмондани вазифаи хонагӣ;
- тавассути технологияҳои иттилоотию иртиботӣ пешниҳод кардани тавзехот;
- конспект кардани мавзӯъҳо;
- бо риояи қоидаҳои забони адабии тоҷикӣ бегалат мақсади худро рӯйи когаз овардан;

- первумуни хар мавзӯи дарсӣ мохирона сухан рондан ва супоришҳоро дар компьютер ичро карда тавонистан.

Дар самти истифода ва татбиқи технологияҳои иттилоотио иртиботӣ хонандагон бояд:

- мағҳуми иттилоотро фаҳмонда тавонанд;
- мисолҳои ирсол, сабт ва коркарди иттилоотро дар фаъолияти амалӣ оварда тавонанд;
- оид ба ҷенакҳои миқдори иттилоот маълумот дошта бошанд, воҳидҳои асосии миқдори иттилоотро донанд;
- дар бораи таъминоти барномавии компьютер тасаввурот дошта бошанд;
- аз «менюи система», «маълумотномаҳои барномаҳо», «нишондодҳо барои истифодабарандагон» ва ғайра истифода бурда тавонанд;
- қоидаҳои одитарини кор бо компьютерро донанд;
- ном ва таъйиноти қисмҳои асосӣ ва иловагии компьютерро донанд;
- бо сафҳакалид ва мушак амалиёти одитаринро ичро карда тавонанд;
- вазифаҳои барандагони иттилоотро фаҳмонда тавонанд;
- вазифаҳои одитарини объектҳои системаи амалиётиро донанд;
- технологияҳои асосии корбариро бо ҷузъдонҳои системавии мизи корӣ ва барномаҳои стандартии системаҳои амалиётӣ донанд;
- бо ёрии виростори матнӣ тарзҳои одитарини ҳарфчинӣ, таҳrirкунӣ ва форматбандии матнҳои кӯтоҳро истифода бурда тавонанд;
- санадҳои одитарини матниро бо ёрии виросторони матнӣ сохта тавонанд;
- амалиёти хондан, сабт кардан ва чопи матниро тавассути компьютер ичро карда тавонанд.

СУПОРИШҲО БА ОМӮЗГОРИ ФАННИ ТЕХНОЛОГИЯИ ИТТИЛООТИ

Омӯзгори фан дар раванди ба хонандагон омӯзонидани мавзӯъҳо бояд эҷодкорӣ намояд, усулҳои муосири ташкили машғулиятҳоро фикр карда барояд ва ба масъалаҳои зерин диққати ҷиддӣ дуҳад:

- гирифтани диктанти компьютерӣ аз хонандагон;
- таҳия намудани нақли хаттии компьютерӣ ва дар синфҳонаи компьютерӣ амалан ба ичро расонидани он;
- ба хонандагон омӯзонидани тарзи дурусти мактубнависӣ дар компьютер;
- омӯzonидани тарзи тайёркунии корти шиносӣ бо ёрии чопгар;
- соҳтани дафтари ёддошт ва мушак оҳидаҳо ба воситаи виростори матнӣ;
- тайёр намудани матнҳои компьютерии гуногун барои рӯзномаи девории синфӣ.

НАМУНАҲОИ САНЧИШИ ТЕСТИИ ДОНИШИ ХОНАНДАГОН НАМУНАИ 1

1. Кадомҳо таҷхизоти асосии компьютери фардиро ташкил медиҳанд?

- Блоки системавӣ,сафҳакалид,модем, сканер, мушак ;
- Монитор, сафҳакалид, модем, сканер, мушак ;
- Сафҳакалид, мушак , блоки системавӣ, монитор;(*)
- Винчестер, сканер, хотираи дохилӣ, протссесор.

2. Иттилоот чист?

- маълумоти нав дар бораи ягон ашёи муҳити атроф, ки сатҳи номуайяни донишро доир ба хосиятҳои он кам менамояд; (*)

- б) хосиятҳои объект;
- с) қисме аз муҳити атроф;
- д) синфҳонаи компьютерӣ.

3. Кадом тасдиқот нодуруст аст?

- иттилоот метавонад савтӣ бошад;
- иттилоот метавонад матнӣ бошад;
- иттилоот метавонад садоӣ бошад;
- иттилоот наметавонад графикӣ бошад. (*)

4. Технологияи иттилоотӣ чист?

- компьютер;

- b) тарзи кори компьютер;
- c) раванды табдилдиҳии иттилооти аввалия ба иттилооти натичавӣ; (*)
- d) иттилоот.

5. Воҳиди ченаки иттилоот қадом аст?

- a) метр, сантиметр, миллиметр;
- b) бит, байт, Кбайт, Мбайт, Гбайт; (*)
- c) сол, моҳ, рӯз;
- d) соат, дакиҷа, шабонарӯз.

6. Бит чист?

- a) рақами дуии 1 ё 0; (*)
- b) танҳо рақами дуии 1;
- c) танҳо рақами дуии 0;
- d) як тонна иттилоот.

7. Калимаи «компьютер» чӣ маъни дорад?

- a) ҷадвали функцияҳо;
- b) мөшини таҳлилӣ;
- c) иттилоот;
- d) ҳисоббарор. (*)

8. Компьютер масъаларо дар асоси чӣ ҳал менамояд?

- a) супориши истифодабаранда;
- b) сигнали баркӣ;
- c) алгоритм;
- d) барнома. (*)

9. Пайдарпайии дастурҳои компьютериро чӣ мегӯянд?

- a) барнома; (*)
- b) қисми арифметикӣ;
- c) алгоритм;
- d) қисми мантиқӣ.

10. Амалҳои қабул, ирсол, табдил, сабт ва истифодаи иттилоот бештар ба қадом фан алоқаманд аст?

- a) математика;
- b) физика;
- c) технологияи иттилоотӣ; (*)
- d) химия;

11. Ҳамакора будани компьютер ба чӣ вобаста аст?

- a) ба ҷузъҳои электронӣ;
- b) ба қисмҳои физикӣ;
- c) ба барномаҳои хотираи он; (*)
- d) ба истифодабаранда.

12. Компьютерҳои фардии ширкати IBM бо қадом ном маъруфанд?

- a) «IBM PC»; (*)
- b) ЭНИАК;
- c) APLLE;
- d) ПЕНТИУМ.

13. Номи русии банди «Намо»-и менюи равзанаи ҷузвон қадом аст?

- a) Вид; (*)
- b) Обычный;
- c) Инженерный;
- d) Правка.

14. Номи русии зербанди «Нишонаҳои калон»-и банди «Намо»-и менюи матнӣ қадом аст?

- a) Мелкие значки;
- b) Обычные значки;
- c) Крупные значки; (*)
- d) Упрядочить значки автоматически.

15. Шабакаи компьютерӣ чист?

- a) шабакаест, ки дастгоҳҳои канории иртиботии он радио аст;
- b) шабакаест, ки дастгоҳҳои канории иртиботии он модем аст;

- c) шабакаест, ки дастгоххой канории иртиботии он телефон аст;
- d) шабакаест, ки дастгоххой канории иртиботии он компьютер аст. (*)

НАМУНАИ 2

- 1. Микдори иттилооти манбаъ аз рӯйи кадом нишонаҳо муйян карда мешавад?**
 - a) мазмун ва дараҷаи дақиқии иттилоот;
 - b) дараҷаи навӣ ва мазмуни иттилоот;
 - c) дараҷаи навӣ, муҳиммӣ, мукаммалӣ, рӯзмаррагӣ, шавқоварӣ ва саҳеҳии инфиродӣ; (*)
 - d) серталабӣ ва ҳаҷми хотираи фаврии компьютер.
- 2. Блоки рақамии сафҳакалидро бо кадом тугма фаъол гардонидан мумкин аст?**
 - a) Caps Lock;
 - b) Num Lock; (*)
 - c) Tab;
 - d) Ctrl .
- 3. Номгӯйи пурраи параметрҳои парванда кадом аст?**
 - a) ном, навъ ва андоза;
 - b) сана, вақти охирони тағиирот, ранг ва ном;
 - c) ном, навъ, андоза, сана ва вақти охирони тағиирот; (*)
 - d) ном, навъ, андоза, сана, вақти охирони тағиирот, макони нигаҳдорӣ ва ранг.
- 4. Объекти хурдтарини виростори матнӣ чист?**
 - a) калима;
 - b) пиксел;
 - c) абзатс;
 - d) алломат. (*)
- 5. Нусхабардорӣ ва ҷойивазқунии матн танҳо пас аз иҷрои амали ... имконпазир аст.**
 - a) ҷойивазқунии калимаҳои қисми зарурии матн;
 - b) ҳазфи қисми зарурии матн;
 - c) чопи қисми зарурии матн;
 - d) ҷудокунии қисми зарурии матн. (*)
- 6. Системаи нигаҳдории ҷузвонҳо ва парвандаҳоро дар хотираи компьютер ... меноманд.**
 - a) мизи корӣ;
 - b) равзана;
 - c) соҳтори парвандай; (*)
 - d) меню.
- 7. Номи СА «Windows» аз номи объекти асоситарини он...гирифта шудааст.**
 - a) ҷузвон;
 - b) равзана; (*)
 - c) парванда;
 - d) меню.
- 8. Таасвири графикӣи объекти системаи амалиётӣ...ном дорад.**
 - a) барнома;
 - b) нишона; (*)
 - c) санад;
 - d) ҷузвон.
- 9. Бо ёрии кадом объекти СА объектҳои доҳили онро коркард ва идора намудан мумкин аст?**
 - a) барнома;
 - b) парванда;
 - c) равзана; (*)
 - d) нишона.
- 10. Нишонаҳои объектҳои мизи кории системаи амалиётиро аз рӯйи кадом нишондиҳандаҳо ба танзим овардан мумкин аст?**
 - a) андоза, ном, санаи тағиирот, ранг;
 - b) ранг, андоза, навъи ҷузъ, санаи тағиирот;
 - c) ном, андоза, ранг, навъи ҷузъ;
 - d) ном, андоза, навъи ҷузъ, санаи тағиирот.(*)

11.Бо кадом андозаҳо нишонаҳои мизи кории системаи амалиётиро дар экран инъикос намудан мумкин аст?

- a) нишонаҳои бузург, нишонаҳои маъмул, нишонаҳои хурд; (*)
- b) нишонаҳои заррагӣ, нишонаҳои маъмул, нишонаҳои хурд;
- c) нишонаҳои бузург, нишонаҳои бузургтар, нишонаҳои абарбузург;
- d) нишонаҳои андозаи 1 см^2 , нишонаҳои андозаи 10 см^2 , нишонаҳои андозаи 100 см^2 .

12.Вазифаи тугмаи«F1»-и сафҳакалид аз чӣ иборат аст

- a) ба кор омода намудани барнома;
- b) ба экранни монитор баровардани маълумотнома;(*)
- c) ба охир расонидани кори барнома;
- d) лағв намудани амали иҷрошуда.

13.Маҷмӯи барномаҳои маҳсуси идорақунии саҳтафзор, нармавзор ва дарҳости истифодабарандай компьютер ... ном дорад

- a) мизи кории системаи амалиётӣ;
- b) виростори матнӣ;
- c) системаи амалиётӣ; (*)
- d) виростори графикий.

14.Соҳаи номдори барандаи компьютерӣ, ки дар он иттилооти навъи муайян нигоҳ дошта шудааст, ... ном дорад.

- a) барнома;
- b) ҷузвдон;
- c) виростор;
- d) парванда. (*)

15.Объекти маҳсуси парвандай, ки барои нигоҳ доштани зерҷузвонҳо ва парвандахо пешбинӣ шудааст, кадом аст?

- a) ҷузвдон; (*)
- b) парванда;
- c) барнома;
- d) виростор.

НАМУНАИ 3

1. Мавзӯи фани технологияи иттилоотӣ чист?

- a) ҷобаҷоғузории иттилоот дар барандагони техникий;
- b) иттилоот ва тарзҳои нигаҳдории он;
- c) иттилоот ва равандҳои иттилоотӣ; (*)
- d) татбиқи компьютер дар раванди таълим.

2. Кадомаш воҳиди ченаки иттилоот нест?

- a) бит;
- b) байт;
- c) Кбайт;
- d) бод. (*)

3. Воҳиди ченаки хурдтарини иттилоот кадом аст?

- a) байт;
- b) мегагертс;
- c) бит; (*)
- d) килобайт.

4. Бит чиро ифода мекунад?

- a) адади даҳиро;
- b) адади ҳаштиро;
- c) адади шонздаҳиро;
- d) адади дуии 0 ё 1-ро. (*)

5. Ҳангоми ҷудоқунии объект кадом амал истифода мешавад?

- a) пахши тугмаи F8;
- b) пахши тугмаи NumLock;
- c) пахши дукаратай тугмаи чапи мушак ;
- d) пахши тугмаи чапи мушак. (*)

6. Пахши тугмаи рости мушак чиро амалӣ менамояд?

- a) барномаро ба кор медарорад;

- b) менюи матниро мекүшөяд; (*)
- c) банди менюро интихоб мекунад;
- d) вазифай тугмаи «Enter»-ро иваз мекунад.

7. Компьютер чиро коркард мекунад?

- a) мафхумро;
- b) иттилоотро; (*)
- c) танҳо калимаҳои англisisiro;
- d) рақамҳо, аломатҳо ва хатҳои қачро.

8. Вазифаи сафҳакалид аз чӣ иборат аст?

- a) аз воридкунии матн ва фармонҳо; (*)
- b) аз такягоҳи дasti корбар будан;
- c) аз сабти дискҳо;
- d) аз соҳтани ҷузъидонҳо.

9. «Windows» чист?

- a) барномаи графикӣ;
- b) системаи амалиётӣ; (*)
- c) виростори матнӣ;
- d) ҷадвали электронӣ.

10. Чӣ тавр фахмидан мумкин аст, ки барнома фаъол аст?

- a) тугмаҳои «Alt» ва «F4»-ро пахш кардан лозим аст;
- b) ба лавҳаи масъалаҳо назар кардан лозим аст; (*)
- c) ба бандҳои менюи «Оғоз» назар кардан лозим аст;
- d) ба соати системавии экран назар кардан лозим аст.

11. Ҳангоми қатъи кори компьютер иттилооти қадом хотира ҳазф мешавад?

- a) CD;
- b) хотираи доимӣ;
- c) диски магнитӣ;
- d) хотираи фаврӣ. (*)

12. Парванда чист?

- a) пайдарпайии номдори байтҳо; (*)
- b) маҷмӯи тағиیرёбандахо;
- c) навъи объект;
- d) маҷмӯи қоидаҳо.

13. Пайдарпайии дастурҳои барои компьютер фахмо чӣ ном дорад?

- a) парванда;
- b) ҷузъидон;
- c) санад;
- d) барнома (*).

14. Бо ёрии қадом таҷхизот иттилоот коркард мегардад?

- a) сафҳакалид;
- b) сканер;
- c) протессор; (*)
- d) монитор.

15. Барномаҳои зараррасон чӣ ном доранд?

- a) барномаҳои татбиқӣ;
- b) вирусҳои компьютерӣ; (*)
- c) барномаҳои корӣ;
- d) барномаҳои стандартӣ.

ЭЗОХ: Ҷавобҳои дуруст бо ситорача (*) ишиора шудааст.

МУНДАРИЧА

САРСУХАН.....	3
БОБИ 1	
1.1. Мавзӯй. Иттилоот, технология ва дониш – 1 соат.....	4
2.1. Мавзӯй. Микдори иттилоот – 1 соат.....	7
3.1. Мавзӯй. Технологияҳои иттилоотӣ – 1 соат.....	10
4.1. Мавзӯй. Фарҳанги иттилоотӣ – 1 соат.....	14
БОБИ 2	
5.1. Мавзӯй. Компьютер – 1 соат.....	18
6.1. Мавзӯй. Ҳангоми истифодай компьютер чиро бояд донист – 1 соат.....	21
7.1. Мавзӯй. Барномаи компьютерӣ – 1 соат.....	23
8.1. Мавзӯй. Компьютери фардӣ – 1 соат.....	25
9.1. Мавзӯй. Таҷхизоти асосии компьютери фардӣ – 1 соат	28
10.1. Мавзӯй. Таҷхизоти иловагии компьютери фардӣ – 1 соат.....	31
11.1. Мавзӯй. Мушак – ёрдамчии компьютер – 1 соат.....	35
12.1. Мавзӯй. Барандагони иттилоот – 1 соат.....	38
13.1. Мавзӯй. Оғоз ва анҷоми кори компьютер – 1 соат.....	40
БОБИ 3	
СИСТЕМАИ АМАЛИЁТӢ	
14.1. Мавзӯй. Системаи амалиётӣ – барномаи компьютерӣ – 1 соат	42
15.1. Мавзӯй. Мизи кории компьютерӣ афзори асосии СА – 1 соат.....	45
16.1. Мавзӯй. Амалиётгузаронӣ дар мизи корӣ – 1 соат.....	48
17.1. Мавзӯй. Парванда – воситаи асосии ҳифзи иттилоот – 1 соат.....	51
18.1. Мавзӯй. Ҷузвони компьютерӣ – 1 соат.....	54
19.1. Мавзӯй. Инъикоси соҳтори парвандай дар экран – 1 соат.....	58
20.1. Мавзӯй. Тарзи нигаҳдории иттилоот дар компьютер – 1 соат	61
БОБИ 4	
21.1. Мавзӯй. Объектҳои муҳити кории системаи амалиётӣ – 1 соат.....	65
22.1. Мавзӯй. Менюи «Оғоз» – 1 соат.....	68
23.1. Мавзӯй. Нишона – 1 соат.....	72
24. 1. Мавзӯй. Равзана – 1 соат.....	75
25. 1. Мавзӯй. Технологияҳои корбурди объекто – 1 соат.....	79
БОБИ 5	83
26.1. Мавзӯй. Сафҳакалид – афзори асосии ҳарфчинӣ – 1 соат.....	
27.1. Мавзӯй. Қисмҳои сафҳакалид – 1 соат	85
28.1 Мавзӯй. Идоракуни матн бо ёрии сафҳакалид ва мушак – 1 соат.....	88
29.1. Мавзӯй. Виростори матнӣ – 1 соат.....	92
30.1. Мавзӯй. Равзанаи виростори матнии таълимӣ – 1 соат.....	94
31.1. Мавзӯй. Тасмаи афзори виростори матнии таълимӣ – 1 соат.....	97
32.1. Мавзӯй. Дохилкунӣ ва таҳрири матн – 1 соат.....	100
33.1. Мавзӯй. Форматбандии матн – 1 соат.....	103
34.1. Мавзӯй. Сабт ва чопи матн – 1 соат.....	105
ХАДДИ АҚАЛИ ҲАТМИИ ДОНИШИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАННИ	
ТЕХНОЛОГИЯИ ИТТИЛООТИ...	109
НАМУНАҲОИ САНЧИШИ ТЕСТИИ ДОНИШИ ХОНАНДАГОН.....	110

**РОҲНАМОИ ФАННИ
ТЕХНОЛОГИЯИ ИТТИЛООТИ
СИНФИ 5 -УМ**

**Барои омӯзгорони муассисаҳои
таҳсилоти умумӣ**

Муҳаррир	Д. Ҷалолов
Мусаҳҳех	М. Саидова
Муҳаррири техники	Н. Зайниддинов
Тарроҳ	Н. Нематулло

Ба чоп 05.09.2018 иҷозат дода шуд. Коғази оғсет.
Чопи оғсет. Андозаи 60x84 1/8. Ҷузъи чопӣ 14,5
Адади нашр 8000 нусха.
Супориши № 188/2018

Муассисаи нашриявии «Маориф»-и
Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон.
734024, ш. Душанбе, кӯчаи Аҳмади Дониш, 50.
Тел: 222-14-66
E-mail: najmiddin64@mail.ru

Дар матбааи ҶДММ «ТоРус» ба табъ расидааст.
Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон ш. Душанбе,
хиёбони Садриддин Айнӣ 126. Тел. (+992) 918-62-04-71
E-mail: ooo_torus@mail.ru